

1 MAY (10 APRIL)

MUMUKSHU BHATTACHARYA — 13 Best Exemplars

1984

*Produsuri din toate părțile
unifi-vol?*

Proprietatele sunt a nărilor

1er Mai

Cher-er-rahde jagal

g-e hai mai war
Maritā sū? paarie

spare engines for?

—

to control „Random Numbers“

MENTO

România Muncitoare

ORGAN SOCIALIST SEPTAMĂNAL

6.—Small Vessel.—2

TRAIASCA SERBATOAREA MUNCELI

«L'ordine, l'ordine, l'ordine», diceva il signor C. in un'aula di scuola. «L'ordine, l'ordine, l'ordine», diceva il signor C. in un'aula di scuola. «L'ordine, l'ordine, l'ordine», diceva il signor C. in un'aula di scuola.

[illegible]

MAH

de la un mare înaltăntănt
suflet. În același fel
se simțeau în mare
pe lângă Marea
sufletului - marea
deosebită dintr'un
seu în altă înălțime
și-și înălțau în marea
sufletului pe imagine
sufletului mare în a-

...și Mail, o stea de a
pătrunde de curtea și
...și Mail, o stea de a
pătrunde de curtea și
...și Mail, o stea de a
pătrunde de curtea și

•
a fost pînă astăzi in-
terogare. Antagonismul
a fost, dar nu este

și le-a dat dreptate.

[illegible][illegible]**magazin istoric**

ANUL XIII Nr. 5 (146) MAI 1979

magazin istoric

Revistă de cultură istorică

Anul XIII - Nr. 5 (146)

mai 1979

Redactor șef

CRISTIAN POPIȘTEANU

Redactor șef adjunct

NICOLAE MINEI

Colegiul redacției

**DUMITRU ALMAȘ
CONSTANTIN ANTIPI**

ADOLF ARMBRUSTER

VIRGIL CANDEA

NICOLAE COPOIU

LUDOVIC DEMÉNY

TITU GEORGESCU

DIŢU C. GIURESCU

ȘTEFAN PASCU

M. PETRESCU-DIMBOVIȚA

ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU

COPERTELE NOASTRE

①

②

③

④

① Începând din 1890, ziua de 1 Mai a imbo-
gățit marea cronică a luptei revoluționare din
România. În imagine, prima fotografie cunos-
cută pînă acum a unui grup de participanți
la sărbătorirea zilei de 1 Mai, în anul 1892
(1 Mai în România, p. 2)

Macheta artistică a copertei 1: arhitect
Ascanio Damian.

② În ciuda detractorilor săi, care l-au „iden-
tificat”, prin apropierea de nume, cu „vampi-
rul” Dracula, născocit de o fantezie morbidă,
Vlad Țepeș ocupă un loc de cinste în istoria
noastră și a Europei, așa cum confirmă nume-
roși autori români și străini. În imagine:
chipul domnitorului român în viziunea picto-
rului M. Movilă

③④ Două bătălii celebre: Călugăreni (1595),
unde Mihai Viteazul a înfruntat o puternică
oștire otomană — detaliu din tabloul lui Theo-
dor Aman; Nicopole (1396), unde au luptat și
oștile lui Mircea cel Bătrîn — miniatură dintr-o
cronică franceză contemporană („Pace și li-
niște pentru țară”, p. 13)

sumar

1 Mai în România: ION IACOȘ	2
Un original monument arheologic european — Labirintul subteran de la Limanu: VASILE BORONEANȚ	10
Gura Dobrogei — între legendă și istorie: TITUS CERGĂU	12
„Pace și liniște pentru țară”: CONSTANTIN ȘERBAN	13
1877 — 1878 • Cu gîndul la frații de peste Carpați: VIORIȚA LASCU • Prima jertfă: DUMITRU TUȚU • Autori străini despre Războiul de Independență al români- lor: JOHN E. JESSUP Jr. • Vasile Alecsandri în sprijinul ostașilor: PAUL PĂLTĂNEA	17
Forumul mondial de științe istorice de la București	22
Viața cotidiană la Constantinopol: GEORGE D. HURMUZIADIS	25
„Prinsoarea munților” — un străvechi obicei juridic al românilor: PETRE BĂRDAȘU TREI MARTORI DEPUN ÎMPOTRIVA FASCISMULUI • Berlinul anilor '30: N. CONSTANTINIDI • Jurnalul unui corespondent american: WILLIAM SHIRER • Spovedanii: LIVIU REBREANU	33
Amintirile unui pilot de vînătoare: I.N. KOJEDUB	48
Alarmă în Atlantic: LÉONCE PEILLARD	51
„Afacerea Strousberg” (IV): VICTOR SLĂVESCU, COSTIN MURGESCU	54
File din cronică chiliană. Gloria și pleirea unui conchistador: FRANCISCO MORALES PADRÓN	57
• Cărți sosite la redacție ... 24 • Poșta Magazin istoric ... 62	

1889

1 MAI ÎN

Dr. IO

Acum nouă decenii, în 1889, Congresul socialist internațional desfășurat la Paris, la care a luat parte și o delegație a socialiștilor români, a hotărât ca — în amintirea evenimentelor de la Chicago din 1886¹ — ziua de 1 Mai să fie ziua solidarității internaționale a celor ce muncesc. În rezoluția care consemna această hotărâre se preciza: „Muncitorii diferitelor națiuni vor organiza această manifestație [consacrată zilei de 1 Mai] după felul cum li se va părea mai potrivit cu împrejurările din țările lor“. Precizarea avea o semnificație politică deosebită, atît pentru munca fiecărui detașament politic al muncitorimii, cît și pentru mișcarea muncitorească internațională. O astfel de orientare facilita dezvoltarea și afirmarea fiecărui partid socialist, reliefa capacitatea sa de orientare și soluționare a problemelor majore ce-l stăteau în față, corespunzător intereselor specifice clasei muncitoare, ale poporului respectiv; ea evidenția contribuția mișcării revoluționare din fiecare țară la îmbogățirea ideologiei și practicii revoluționare internaționale, la soluționarea marilor probleme ale luptei de eliberare socială și națională, pentru cauza socialismului și comunismului.

În România, ca de altfel pretutindeni, prima manifestație de 1 Mai s-a desfășurat în anul imediat următor — 1890. Ea a avut un caracter impunător: mii de muncitori au ieșit pe străzile Capitalei, formulîndu-și revendicările lor economice, sociale și politice, demonstrînd tuturor — cum scria gazeta Munca — că o nouă forță politică „s-a ridicat în țară, o altă clasă de oameni cere dreptul la o viață politică și socială“. Manifestații entuziaste au avut loc și în alte orașe din România. Prin amploarea

lor, prin participarea, alături de muncitori, a numeroși țărani, funcționari, meseriași și intelectuali, prin ecoul stîrnit în opinia publică progresistă a vremii, manifestațiile au evidențiat cu putere rolul crescînd al clasei muncitoare în societatea românească.

Crearea, în 1893, a partidului politic al clasei muncitoare — care și-a spus tot mai răspicat cuvîntul în marile probleme ale țării, printre care industrializarea, rezolvarea chestiunii agrare, eliberarea națională a românilor aflați sub dominație străină, democratizarea vieții politice — a imprimat manifestațiilor de 1 Mai un conținut tot mai bogat, urmîrind în perspectivă victoria revoluției sociale. Organizînd și conducînd lupta proletariatului împotriva claselor exploatare, pentru realizarea intereselor și aspirațiilor de libertate și progres ale poporului român, partidul clasei muncitoare din România și-a manifestat totodată solidaritatea și a acordat sprijinul său neprecupețit luptei revoluționare a proletariatului internațional. Între mișcarea noastră muncitorească și cea din Bulgaria, Rusia, Serbia, Germania, Franța, Italia, Belgia, Austria, Ungaria și alte țări au existat strînse și multiple legături. În România au găsit adăpost și sprijin numeroși revoluționari bulgari, ruși, polonezi, unguri, prizonieri de forțele reacționare din țările lor. Masele muncitoare din țara noastră s-au solidarizat cu luptele greviste și mișcărilor revoluționare din China, Australia, Cuba, Statele Unite ale Americii. Demonstrații de protest au fost organizate împotriva represaliilor dezlănțuite de ohrana țaristă în timpul revoluției ruse din 1905, iar după victoria Marilor Revoluții Socialiste din Octombrie numeroși revoluționari români au luptat cu arma în mînă pentru apărarea tînrului stat sovietic.

În perioada care a urmat înfăptuirii statului unitar național român — la realizarea căruia clasa muncitoare, mișcarea socialistă au avut

¹ La 1 Mai 1886, peste 350 000 muncitori americani au intrat în grevă, cerînd ziua de lucru de 8 ore; la cererea autorităților poliția din Chicago a atacat pe greviștii din acest oraș. Cioenirea s-a soldat cu morți și răniți. În pp. 4-8: desene după albumul Imagini ale unui trecut glorios.

1979

ROMÂNIA

IACOȘ

o prețioasă contribuție — manifestările de 1 Mai au îmbrăcat un caracter și mai larg, imprimat de avântul revoluționar al maselor muncitoare, de noua etapă în care a intrat mișcarea revoluționară, prin transformarea, în mai 1921, a Partidului Socialist din România în Partidul Comunist Român. Marile demonstrații de stradă, în București și alte orașe ale țării întregite, la care au participat mii și mii de oameni, au dat expresie năzuinței și hotărârilor muncitorimii, a partidului comunist de a face totul pentru consolidarea statului român, pentru soluționarea marilor probleme ce se puneau în fața țării. Demonstrațiile de 1 Mai s-au împletit cu ample mișcări greve (greva generală din octombrie 1920, cea a minerilor de la Lupeni din 1929 sau eroicele lupte ale ceferiștilor și petroliştilor din ianuarie-februarie 1933).

Trăsătura definitorie a manifestărilor de 1 Mai organizate în perioada interbelică a reprezentat-o afirmarea tot mai puternică a unității de acțiune a clasei muncitoare, a colaborării dintre comuniști, socialiști și social-democrați.

Instaurarea dictaturii naziste în Germania, creșterea agresivității statelor fasciste au făcut ca demonstrațiile de 1 Mai să reprezinte, înainte de toate, ample ridicări la luptă împotriva fascismului și a primejdiei unui nou război mondial, pentru apărarea independenței și integrității teritoriale a României. La 1 Mai 1936, de exemplu, la chemarea P.C.R., masele muncitoare au ieșit în stradă sub lozincă realizării Frontului democratic, menit a concentra în rândurile sale toate forțele patriotice antifasciste, pentru a se opune eficient tendințelor Germaniei hitleriste de a subordona România. Sub conducerea P.C.R. s-au organizat manifestații de solidaritate cu lupta popoarelor căzute victimă agresiunilor fasciste în a doua jumătate a deceniului 1930-1940: Spania, Etiopia, China, Cehoslovacia. În acea pe-

rioadă, apogeul manifestărilor prilejuite de Ziua Internațională a celor ce muncesc a fost marcat de marea demonstrație de la 1 Mai 1939, căreia Magazin istoric i-a consacrat un amplu articol în numărul trecut¹. Tovarășul Nicolae Ceaușescu aprecia acest eveniment drept „un moment culminant al valului luptei populare conduse de partid în această perioadă împotriva politicii de fascizare a țării și pentru apărarea independenței naționale”.

În anii dictaturii militaro-fasciste, autoritățile au interzis sărbătorirea zilei de 1 Mai și au organizat de fiecare dată razii polițienești de preîntâmpinare a oricărei acțiuni. Cu toate acestea, P.C.R. a ținut mereu trează conștiința clasei muncitoare, chemind toate forțele națiunii la lupta împotriva Germaniei hitleriste, pentru răsturnarea dictaturii antonesciene și eliberarea României de sub dominația fascistă.

Anul 1944 a rămas în istoria poporului nostru ca un moment crucial. Ziua de 1 Mai s-a sărbătorit printr-o mare izbândă: din inițiativa P.C.R., în urma eforturilor reunite ale comuniștilor și socialiștilor, s-a realizat Frontul Unic Muncitoresc între P.C.R. și P.S.D., condiție esențială în pregătirea și înfăptuirea insurecției naționale armate antifasciste și antilmperialiste din august 1944. După această dată, muncitorimea română, condusă de comuniști, a devenit forța socială cea mai activă a țării, care a impus direcțiile evoluției viitoare ale națiunii române. În anii socialismului, ziua de 1 Mai s-a transformat în sărbătoare a muncii împlinite, a devenit o expresie a elanului constructiv, a încrederii în forțele descătășate ale națiunii.

Întocmind un calendar selectiv al sărbătorilor zilei de 1 Mai în România, profităm de prilej pentru a menționa și alte importante manifestații de solidaritate internaționalistă ale clasei noastre muncitoare.

¹ Vezi și Magazin istoric, nr. 4/1974.

1889

14-20 iulie. Congresul de constituire a Internaționalăi a II-a, desfășurat la Paris, cu participarea delegațiilor din 19 țări. Delegația română: D. Voinov, E. Racoviță, A. Săulescu, I. Procopiu, D. Mani. Congresul hotărăște ca ziua de 1 Mai să devină ziua solidarității internaționale a celor ce muncesc. Emil Racoviță: „În 1889, la Paris, am asistat la constituirea celei de-a doua Internaționale. L-am văzut pe Engels. Pe acel acela al lui Lafargue (ginele lui Marx) prin care ziua de 1 Mai a fost proclamată ziua internațională a muncitorilor — după sugestia lui Engels — pe acest act figurează și semnătura mea...”

1890

1 Mai. În România, și în alte țări, se organizează pentru prima dată manifestări cu prilejul zilei de 1 Mai. Din apelul Clubului muncitorilor din București: „Tot muncitorul să lase lucrul, în această zi, și să sărbătorească frățește iniția mișcare uriașă a muncitorilor din toate țările... 1 Mai însemnează măsurarea pe cale pașnică și legitimă a două puteri: poporul și bogății, munca și capitalul”. Peste 5 000 demonstrații străbat străzile Capitalei, întorcând *Deșteaptă-te române!*, *Marsieze* și alte cîntece revoluționare. Demonstrații au loc și în alte orașe: Galați, Brașov, Ploiești, Reșița, Cluj, Baia Mare, Timișoara etc.

1891

18 martie. În diferite orașe ale României se aniversază 20 ani de la Comuna din Paris. Cluburile muncitorilor din Capitală, Ploiești, Iași, Roman, Galați, Botoșani, Brăila etc. trimit telegrame de salut Partidului Muncitoresc Socialist Francez: „Noi, serbînd marea zi a aniversării proclamării Comunei pariziene, vă trimitem expresiunea simțimentelor noastre de respect pentru memoria martirilor proletari uciși de burghezimea franceză”.

1 Mai. Marea sărbătoare are loc în timp ce se pregătesc alegerile parlamentare, la care socialistii urmează, de asemenea, să participe, „Muncitori intrați cu toții în luptă la alegeri, arătați ce puteți”.

se spune în manifestul electoral lansat de socialiști. La manifestări, alături de muncitori, iau parte grupări de intelectuali, funcționari, meseriași. Acțiunile din ziua de 1 Mai se transformă în ample demonstrații de solidaritate cu greva generală a muncitorilor din Belgia. Se lansează liste de subscripții pentru ajutorarea greviștilor belgieni.

1893

31 martie-3 aprilie. Congresul de constituire a Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România — eveniment de excepțională însemnătate în istoria mișcării revoluționare din România — imprimă noi semnificații sărbătoririi zilei de 1 Mai. Din manifestul lansat de P.S.D.M.R.: „În această zi, muncitorii afirmă cu glas tare și cu toții la un loc, că își dau seama că revendicările muncitorimii sînt opuse deopotrivă clasei capitaliste din toate țările”. Peste 5 000 muncitori participă la demonstrația din Capitală, 2 000 la Timișoara, 1 000 la Galați etc.

Crearea P.S.D.M.R. este salutăată, prin telegrame, de către partide și organizații muncitorești din Germania, Franța, Italia, Rusia, Bulgaria, Spania, Belgia.

Iulie. Fr. Engels se întindește, la Londra, cu C. Dobrogeanu-Gherea; socialistul român îi oferă, cu dedicație, cele două volume din *Studii critice*.

August. La Zürich se ține Congresul Internaționalăi a II-a. Delegația română (C. Dobrogeanu-Gherea, C. Mille, I. Digrin, I. Radovici, Gr. Panaitescu) susține necesitatea dezbaterei de către forumul socialist a problemei agrare, a atragerii țărănimii la lupta revoluționară a proletariatului.

1894

Manifest lansat de Consiliul General al P.S.D.M.R., în 20 000 exemplare; militanții socialiști sînt chemați „să meargă fiecare din casă în casă, din muncitor în muncitor și să limpezească fiecareia însemnătatea sărbătoririi zilei de 1 Mai, arătînd tuturor că această manifestațiune e o protestare pașnică, dar în același timp cea mai vie protestare a clasei asuprite împotriva asupritorilor de toate neamurile”. Manifestările de 1 Mai se desfășoară sub semnul pregătirilor pentru Congresul II al P.S.D.M.R. și al amplelor acțiuni de solidaritate cu frunțașii mișcării de eliberare și unitate națională a românilor implicați în mod samavolnic în procesul memorandiștilor de la Cluj¹.

1895

Marea manifestație consacrată lui 1 Mai este precedată de Congresul III al P.S.D.M.R. care, prin hotărârile luate, inclusiv cele referitoare la 1 Mai, relevă rolul crescînd al partidului în viața social-politică a țării. Din manifestul lansat de P.S.D.M.R. pentru ziua de 1 Mai: „Vom manifesta pentru căpătarea *votului universal*”. Mari serbări cîmpești, precedate de manifestații pe străzi, la Iași, Craiova, Brăila, Galați, Tulcea, Brașov, Oradea, în Valea Jiului.

¹ Magazin istoric, nr. 7 și 8/1978.

lui. Pentru prima dată manifestarea de stradă din București a fost interzisă de autorități.

1896

Marile. Consiliul General al P.S.D.M.R. cheamă proletariatul român să sărbătorească aniversarea a 25 ani de la Comuna din Paris. Presa socialistă evocă istoricul eveniment și descrie manifestările organizate cu acest prilej.

1897

6 aprilie. Gazeta *Mișcarea socială*, editată de Panait Mușoiu și Panait Zosin, începe, pentru prima oară în publicistica românească, informații despre activitatea revoluționară a lui Vladimir Ilici Lenin, relatând despre deportarea în Siberia a unui grup de tineri revoluționari, printre care și Ulianov.

1900

Manifestările de 1 Mai sînt o ilustrare a capacității și spiritului de organizare și de luptă ale clasei muncitoare, ale unității și continuității mișcării revoluționare a proletariatului din România. Comitetul Executiv al Clubului muncitorilor din București publică manifestul *Către muncitorii din România*: „Înainte mereu spre a dovedi că oricît guvernele claselor stăpînitoare ar prizoni și închide pe luptătorii pentru dreptate, oricît unii ar dezerta din mișcarea muncitorilor în tabăra exploataților, mișcarea muncitoare nu pierde, ci din ce în ce devine mai puternică, mai neînvinsă”.

În cursul anului, presa socialistă și democratică din țara noastră publică articole de solidaritate cu lupta poporului chinez împotriva agresiunii imperialiste, în timpul marii răscoale populare din 1899-1901, cunoscută în istorie sub denumirea de „răscoala boxerilor”.

1902

Manifestările de 1 Mai au loc în condițiile creării corporațiilor, organizații prin care

autoritățile statului burghez urmăresc realizarea „armoniei” între clase. Muncitorii își exprimă voința de a continua lupta pentru apărarea drepturilor lor economice și politice, pentru întărirea politică, organizatorică și ideologică a mișcării noastre muncitorești. Publicația socialistă *România muncitoare* lansează chemarea:

„Luați parte odată cu mulțimea muncitorilor de peste tot pămîntul, la sărbătoarea muncii... Ridicarea generală a trailului muncitorilor, înfrățirea internațională și pacea universală, iată ce sărbătorim în ziua muncii”.

1904

Sărbătorirea zilei de 1 Mai se desfășoară sub semnul luptei contra corporațiilor. Se organizează acțiuni greviste la București, Galați, Timișoara, Iași, Brăila, Arad; la Aleșd are loc o puternică răscoală împotriva exploatații și terorii dualiste austro-ungare. Muncitorii din Arad, în urma unei greve generale pe oraș, obțin dreptul de a avea zi liberă pe data de 1 Mai. Se editează ziarul *1 Mai*.

1905

Puternice acțiuni de solidaritate ale mișcării muncitorești din România cu revoluția rusă din acest an. Mare înfrunire demonstrativă, la 24 ianuarie, la București, în cadrul căreia se protestează contra masacrelor țariste din Petersburg. Socialistii români tipăresc un ziar special intitulat

lat Jos despotismul! Un alt moment al solidarității cu lupta proletariatului rus este marcat de primirea și sprijinul acordat de muncitorimea română marinarilor ruși de pe crucișătorul Potemkin. Întruniri de protest împotriva represuniilor ordonate de autoritățile țariste au loc și la Iași, Ploiești, Brașov, Cluj. În mișcarea de 1 Mai se apreciază că „izbinda proletariatului rus în lupta lui împotriva autocratismului va avea urmări fericite pentru muncitorimea internațională”; muncitorii din România „trimit o frățească salutare și un călduros îndemn falangei revoluționare din Rusia și își arată deplina lor încredere în apropiatul triumf al revendicărilor muncitorimii ruse”.

1906

Manifestările de 1 Mai sînt profund marcate de pregătirile pentru Conferința pe țară a organizațiilor socialiste și sindicale. Raportul *1 Mai și sindicatele* și rezoluția specială, adoptate de Conferință, invită organizațiile politice și sindicale să fie gata pentru „lupta de pregătire a unei lumi noi în care cuvîntul nostru suveran să fie munca”.

Manifestații au loc la București, Pașcani, Piatra Neamț, Giurgiu, Iași, Ploiești, Cîmpina, Alexandria, Pecica, Deva, Făgăraș, Lugoj, Moinești etc.

1907

În ziua de 1 Mai se organizează puternice manifestări de solidaritate cu răscoala țăranilor. În pofida măsurilor represive luate de autorități, organizațiile socialiste și sindicale lansează chemări adresate muncitorimii de a protesta în contra tendinței „autorităților noastre, care prin uneltirile lor caută să suprimă dreptul de întrunire”. În mișcarea adoptată la București se subliniază că muncitorimea „ține de o înaltă și sfîntă datorie de a-și manifesta simpatia ei adîncă față de țărănimea obijduită, căreia îi trimite și îi urează victorie în lupta pentru ridicarea ei”.

1910

1 Mai. Manifestațiile se desfășoară sub auspiciile favorabile ale hotărârilor adoptate de Congresul Partidului Social-Democrat din România (31 ianuarie-3 februarie).

Puternice acțiuni grevește la Brăila, București, Suceava, Vatra Dornei. Comitetul Exe-

zi a solidarității proletariatului internațional. Manifestările din România se desfășoară sub influența hotărârilor Congresului P.S.D.R., ținut în aprilie acel an și a campaniei electorale pentru Adunarea Constituantă. Socialiștii români lansează lozinci cu profundă rezonanță în opinia publică a țării: vot universal, exproprierea marii proprietăți moșierești, republică democratică și socială etc. Apelul lansat de P.S.D.R. arată că muncitorimea din România nu luptă „numai pentru interesele ei, ci și pentru destinele țării. Ea trebuie să se arate vrednică de această chemare istorică. Ea trebuie să fie la înălțimea vremurilor pe care le trăiește”. Demonstrații la București, Bacău, Bîrlad, Ploiești, Iași, Pitești, Giurgiu, Brăila etc.

1915

Ca și celelalte acțiuni organizate în acest an de socialiștii români, serbările de 1 Mai se desfășoară sub semnul luptei împotriva războiului imperialist, pentru pace.

6-8 iulie. Pe linia luptei unite a clasei muncitoare internaționale împotriva războiului imperialist, la București se țin a doua Conferință socialistă interbalcanică, cu participarea delegațiilor din România, Bulgaria și Grecia; aderă socialiștii sîrbi.

5-8 septembrie. Conferința socialistă internațională de la Zimmerwald (38 delegați, reprezentând partide din 11 țări europene), pregătită cu sprijinul P.S.D.R., adoptă un manifest în care se cere încetarea războiului și refacerea Internaționalei a II-a pe baze revoluționare. Socialiștii români — C. Dobrogeanu-Gherea, C. Racovski, Al. Constantinescu, D. Marinescu și I.C. Frimu — desfășoară o activitate susținută în spiritul hotărârilor Conferinței.

1916

Au loc, cu prilejul zilei de 1 Mai, grandioase demonstrații în toată țara, cerind, printre altele, ieftinirea traiului și

votul universal. Ele exprimă năzuința de eliberare socială și națională a românilor, protestul clasei muncitoare împotriva politicii imperialiste a marilor puteri, a războiului dus de acestea.

1917

1 Mai. Manifestație muncitorească la Iași. La mitingul de pe Dealul Socola participă peste 15 000 persoane; muncitorii români, împreună cu soldații revoluționari ruși, eliberează pe dr. C. Racovski și alți fruntași social-democrați arestați; în Piața Unirii, de pe soclul statuii lui Al.I. Cuza, vorbesc militanții socialiști Gh. Tănase, L. Ghelester, I. Iliescu și alții. Este trimis un mesaj de solidaritate cu revoluția burgheză-democratică din Rusia. Întruniri similare au loc și la Galați, Bacău, Arad, Roman, Timișoara, Botoșani, Reșița, Cluj, Hunedoara, Brașov.

Octombrie. Marea Revoluție Socialistă organizată și condusă de Partidul Comunist (bolșevic), în frunte cu V.I. Lenin, care descătușează energiile revoluționare ale popoarelor muncitoare din Rusia, proclamă dreptul acestora la autodeterminare pînă la despărțirea de statul rus, deschizînd o eră nouă în istoria universală, era trecerii omenirii de la capitalism la socialism, este întîmpinată de masele de oameni ai muncii din România cu viguroase acțiuni de simpatie și solidaritate. În București, Timișoara, Odessa, Reșița, Arad, Brașov, se organizează întruniri pentru încheierea păcii, pentru solidarizare cu revoluția rusă. La Odessa se formează primul batalion revoluționar român (peste 1 000 oameni) care luptă cu arma în mînă pentru apărarea puterii sovietice.

1919

21 iulie. În București și alte orașe ale țării se declară greve demonstrative de solidaritate cu Rusia Sovietică și Republica Ungară a Sfaturilor. România constituie loc de refugiu pentru numeroși

cutiv al P.S.D.R. publică un apel în care se spune că sărbătorirea zilei de 1 Mai „e un bun prilej spre a chema poporul la luptă și a demonstra necesitatea ca să se înroleze sub steagul mîntuitor al P.S.D.R., al cărui program bogat în reforme economice și politice este o cheazășie în izbînda de mîine”.

1911

Martie. P.S.D.R. publică un manifest prilejuit de împlinirea a 40 ani de la Comuna din Paris; evocă lupta eroică a comunarilor și exprimă solidaritatea clasei noastre muncitoare cu proletariatul din întreaga lume. Întruniri publice consacrate acestui eveniment au loc la București, Iași, Ploiești, Galați, Tr. Severin etc.

9 octombrie. Socialiștii români adresează un nou mesaj de salut mișcării antiimperialiste revoluționare a poporului chinez conduse de Sun Yat-sen, exprimînd sentimente de solidaritate frățească ale proletariatului român.

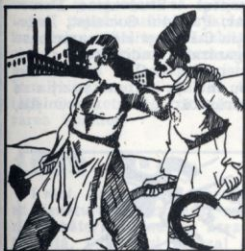
1914

Se împlinesc 25 ani de la consacrarea zilei de 1 Mai ca

militanți revoluționari unguri, nevoiți să plece din țara lor, ca urmare a terorii horthyste.

1920

Ziua de 1 Mai este marcată „în toată țara prin declararea grevei generale și manifestății de stradă”, desfășurate sub semnul campaniei pentru alegerile parlamentare, în urma cărora Partidul Socialist trimite peste 20 deputați în Parlament. În Sala „Dacia”

și în alte 12 puncte din Capitală vorbesc mulțimii frunțași ai P.S.R.: Gh. Cristescu, Ilie Moscovici, Th. Iordăchescu, C. Popovici, E. Rozvan, I. Flueraș, pledînd pentru întărirea statului unitar român, pentru pace, amnistie și socialism.

1921

Manifestările de 1 Mai se înscriu în febrilele pregătiri pentru Congresul Partidului Socialist, congres care a dus la fărîmarea Partidului Comunist din România. Demonstrația de 1 Mai se constituie într-o puternică acțiune de protest împotriva arestării militanților socialiști în timpul grevei generale din octombrie 1920, pentru deschiderea sedilor organizațiilor muncitorești, respectarea dreptului de întrunire și organizare, pentru amnistie politică. *Moștiunile* adoptate în București, Galați, Cîmpina, Craiova, Brăila, Iași, Timișoara, Sibiu, Călărași, Satu Mare, Alba Iulia, Reșița, exprimă „încredere în idealul comunist, [muncitorimea]

luîndu-și mai departe angajamentul să ducă lupta pentru dezrobirea clasei muncitoare”.

Crearea Partidului Comunist Român marchează o etapă nouă, superioară, pe plan politic-ideologic și organizatoric în mișcarea revoluționară din România, în dezvoltarea detașamentului de avangardă al clasei muncitoare, dă un nou și puternic avînt luptelor politice și sociale purtate de masele largi populare din țara noastră, pentru manifestările de 1 Mai.

1922

31 martie. Ca răspuns la apelul adresat de V.I. Lenin, Comitetul Executiv Provizoriu al Partidului Socialist Comunist lansează manifestul *Către întreaga muncitorime din România* pentru ajutarea regiunilor înfometate din Rusia Sovietică; la București și Iași se creează comitete de ajutare.

1923

1 Mai. Partidul comunist se angajează „să contribuie cu toată puterea lui organizată și cu toată influența pe care o are în masele muncitorești pentru reușita cît mai mare a zilei de Întîi Mai”; măsurile restrictive ale autorităților „nu fac altceva decît să convingă într-o și mai mare măsură clasa muncitoare că singurii comuniști sînt aceia care luptă pe viață și pe moarte pentru eliberarea proletariatului”. Manifestările clasei muncitoare din acest an închinat zilei de 1 Mai se împletesc cu acțiunile funcționarilor publici, îndreptate împotriva exploatații capitaliste.

Octombrie. P.C.R. lansează un apel către clasa muncitoare pentru sprijinirea victimelor terorii antimuncitorești din Bulgaria; manifeste similare lansează Partidul Socialist și Consiliul General Sindical; au loc demonstrații de solidaritate cu proletariatul bulgar, se string ajutoare materiale pentru cei prigo-niți.

1924

În urma încetării din viață a lui V.I. Lenin (21 ianuarie 1924), C.C. al P.C.R. trimite o telegramă de adîncă compasiune Partidului Comunist (bolșevic) al Uniunii Sovietice; au loc mitinguri de doliu în Capitală, la Galați, Brașov, Turnu-Severin, Oradea, Turnu-Măgurele și în alte orașe.

Autoritățile burgheze, printr-o ordonanță dată la 5 aprilie, dizolvă partidul comunist și organizațiile de masă influențate și conduse de el. În toată țara au loc proteste ale clasei muncitoare, la care se alătură și alte forțe social-politice democratice. Deși în condiții grele de opresiune, P.C.R. își continuă activitatea în ilegalitate, fiind prezent în permanență în rîndul maselor muncitoare, organizînd și orientînd lupta acestora pentru drepturi economice și libertăți democratice.

1 Mai. În manifestul *Trăiască 1 Mai, zi de protest și de luptă îndrăjită! Către toți muncitorii, fărâșii și micii funcționarii! Către toți exploatații și asupriții din România!*, P.C.R. demască exploatarea capitalistă, samavolnicile autorităților polițienești și cheamă pe muncitori să acționeze în direcția „stabilirii unității sindicale în lupta împotriva atacurilor patronilor”.

1926

Manifestările consacrate zilei de 1 Mai poartă amprenta luptei clasei muncitoare pentru unitatea rîndurilor sale, a discutiilor dintre delegațiile P.C.R. și Federația partidelor socialiste pentru realizarea Frontului Unic Muncitoresc, pentru o tot mai strînsă colaborare între comuniști, socialiști și social-democrați în cadrul campaniei pentru alegerile comunale. Manifestările de 1 Mai sînt precedate de greva generală a celor 6.500 metalurgiști de la Reșița, de conflictele colective de muncă ale minerilor și muncitorilor din porturi. În cursul lunii mai, clasa muncitoare din România organizează acțiuni de solidaritate morală și mate-

rială cu greva generală a celor peste 6 milioane de muncitori din Anglia.

1927

1 Mai. Puternice demonstrații ale oamenilor muncii împotriva interzicerii Congresului Sindicatelor Unite, aflate sub conducerea P.C.R. Ziua de 1 Mai este sărbătorită în condițiile pregătirilor pentru alegerile parlamentare. P.C.R. face noi propuneri Partidului Social-Democrat pentru încheierea unui acord electoral comun, în vederea realizării unității de acțiune a clasei muncitoare.

În întreaga țară se desfășoară o susținută campanie de solidarizare a clasei muncitoare din România cu Nicola Sacco și Bartolomeo Vanzetti, executați la 23 august de către autoritățile americane.

1929

1 Mai. În manifestul *Către muncitori, muncitori soldați, către tineretul muncitor și către toate masele muncitoare din România*, lansat de C.C. al P.C.R. se spune: „Toți în stradă! Demonstrați voința voastră de luptă! Să tremure clasele stăpînitoare în fața rîndurilor unite de oțel ale proletariatului”. Comisia Centrală de Unificare Sindicală, în manifestul *Către muncitorimea organizată și neorganizată* cheamă proletariatul pentru a crea „organizații sindicale unice, active, cuprinzătoare a tuturor robilor muncii”. Demonstrațiile muncitorești din toată țara constituie prologul grevei minerilor de la Lupeni din august același an.

1932

14 martie. Circulara C.C. al P.C.R. intitulată *Către comitele regionale, locale și raionale, către fracțiunile comuniste din toate organizațiile de masă*, prin care comuniștii sînt chemați să inițieze în întreaga țară acțiuni de solidarizare cu lupta revoluționară a proletariatului și maselor populare din China în frunte cu Partidul Comunist Chinez, împotriva cîmpitorilor japonezi.

1933

Sărbătorirea lui 1 Mai poartă amprenta luptelor din ianuarie-februarie ale ceferiștilor și petroliștilor, lupte în cadrul cărora s-a evidențiat cu o deosebită forță unitatea de acțiune a proletariatului, a colaborării dintre comuniști și social-democrați în cucerirea revendicărilor economice și sociale, pentru apărarea independenței și suveranității naționale. În scrisoarea C.C. al P.C.R. către P.S.D. se arată că 1 Mai „trebuie să fie o zi de luptă, de grevă politică și de demonstrație de stradă a proletariatului și a maselor muncitoare pe această platformă a frontului unic”.

Scînteia, Proletarul, Lumea nouă, Minerul, Proletarul sindical, în articole consacrate lui 1 Mai, demască exploatarea capitalistă, se ridică împotriva regimului hitlerist, a fascismului în genere.

Decembrie. Puternică campanie de protest, în București și în alte orașe ale țării (Galați, Brăila, Iași, Cluj, Constanța, Brașov, Suceava, Ploiești, Reșița), împotriva procesului de la Leipzig înscenat de hitleriști lui Gheorghe Dimitrov și altor antifasciști.

1935

1 Mai. P.C.R., P.S.D., Partidul Socialist Unitar, Confederația Generală a Muncii lansează manifeste pentru 1 Mai. Demonstrații la București, Galați, Iași, Cluj, Oradea, Brașov, Turnu-Severin, Giurgiu. *Scînteia*: „Clasa muncitoare din România și-a manifestat puternic, în ziua de 1 Mai, voința de luptă revoluționară în front unic împotriva ofensivelor capitaliste, a fascismului și a războiului... În toate punctele industriale și de importanță politică au avut loc întruniri la care au participat zeci de mii de muncitori”.

1936

Manifestările de la 1 Mai se desfășoară sub semnul victoriei forțelor democratice în alegerile parlamentare partiale din județele Hunedoara și Mehedinți. În București și

alte orașe se organizează mari demonstrații sub semnul Frontului Unic Muncitoresc și al unității sindicale, al luptei împotriva exploatarei capitaliste, pentru dreptate și libertate, pentru apărarea integrității teritoriale a României, pentru solidaritate internațională, contra primejdiei fasciste și de război. Alături de P.C.R., la pregătirea acțiunilor consacrate zilei de 1 Mai, participă Partidul Social-Democrat, Partidul Socialist Unitar C.G.M., Blocul Democratic, Frontul Studentesc Democrat, Partidul Socialist, Federația C.F.R. și alte numeroase organizații muncitorești și democratice. P.C.R. afirmă din nou în fața națiunii poziția sa patriotică: „Noi, comuniștii,

sîntem gata să apărăm cu arma în mînă independența României, dacă țara noastră ar fi silită să ducă un război național de apărare contra imperialismului fascist”. P.S.D. subliniază că „toate forțele democratice, proletare și burgheze trebuie să se unească într-o strădăuță comună, dacă vor să scape țara de barbaria hitleristă, spre o viață cu adevărat omenească”.

3-6 septembrie. Congresul universal pentru pace de la Bruxelles; participă reprezentanți din 32 țări, printre care și România (delegația: Ștefan Foriș, V. Roman, dr. N. Lupu, Silvia Gruia, Emil Serghie). Rezoluția adoptată cheamă popoarele la luptă pentru apărarea păcii, pentru recunoașterea inviolabilității obligațiilor ce rezultă din tra-

tatele de pace, întărirea Ligii Națiunilor, securitate colectivă și asistență mutuală contra agresorilor. Dr. N. Lupu declară că poporul român „ia parte activă în lupta pentru pace, în lupta pentru păstrarea independenței și ființei sale naționale, în lupta contra revizionistilor de toate nuanțele, provocatori ai războiului, dușmani ai păcii”.

C.C. al P.C.R. ca și C.E. al P.S.D. și P.S.U. lansează manifeste de solidaritate cu Republica Spaniolă, chemând masele muncitoare să sprijine lupta republicanilor spanioli împotriva rebeliunii franchiste și a intervenției Germaniei hitleriste și a Italiei fasciste. Din inițiativa P.C.R. iau ființă Comitete pentru ajutoarea Spaniei.

1939

1 Mai. Autoritățile încearcă să denatureze caracterul marilor sărbători, fixind, pe această dată, Congresul general al breslelor; concomitent, sint programate alte două acțiuni: o întrunire muncitorească (Sala „Tomis”) și înfăinirea meserișilor (Sala „Eintracht”). Potrivit programului, participanții la cele trei acțiuni urmează să defileze apoi prin fața Palatului regal, dînd expresie „armoniei” de interese între regim și masele muncitoare.

Partidul comunist transformă acțiunile preconizate de oficialități într-o puternică manifestare patriotică, antifascistă. Peste 20 000 demonștranti manifestează pe străzile Capitalei scandînd lozinci antifasciste și cerînd măsuri hotărîte pentru apărarea integrității și independenței patriei. Munca entuziasată desfășurată de activiștii de frunte ai partidului în cadrul breslelor, de tinerii revoluționari printre care NICOLAE CEAUȘESCU și ELENA CEAUȘESCU (PETRESCU), face posibilă mobilizarea largă a maselor muncitoare la luptă sub lozincile P.C.R.

Cu pregătirea acestei mari demonstrații muncitorești, partidul însărcinează un nucleu de activiști de nădejde, cu prestigiu în rîndul maselor, ille Pintilie, Nicolae Ceaușescu,

Constantin David, Alexandru Iliescu, Teohari Georgescu, Gh. Velcescu și alții. Prin curaj și abnegație, spirit de inițiativă, mare capacitate organizatorică și deosebită clarviziune politică, tinărul revoluționar Nicolae Ceaușescu se impune ca o mare personalitate a luptei antifasciste, pentru independență și suveranitate națională.

1944

1 Mai. Manifestul *Către poporul român!* anunță realizarea Frontului Unic Muncitoresc între Partidul Comunist Român și Partidul Social-Democrat. În urma eforturilor depuse de conducerea celor două partide, clasa muncitoare își strînge rîndurile în vederea raliei pe aceeași platformă de luptă a tuturor forțelor națiunii, pentru împlinirea idealului de dreptate și libertate, de eliberare a țării de sub dominația fascistă.

Documentul, publicat premeditat în ziua de 1 Mai, tocmai pentru a-i sublinia importanța sa excepțională, constituie o admirabilă mărturie a spiritului revoluționar al clasei noastre muncitoare, a conștiinței responsabilității istorice pe care partidul comunist și-o asumă în aceste clipe de grea încercare pentru întreaga națiune. Manifestul face apel la unirea tuturor forțelor patriotice, progresiste ale țării în lupta pentru înlăturarea regimului antonescian, scoaterea țării din războiul hitlerist, izgonirea trupelor germane, pentru o Românie liberă, democratică și independentă.

Prin realizarea F.U.M. proletariatul devine conducătorul marii epoei naționale din august 1944.

1945

1 Mai. Pentru prima oară în țara noastră, marea sărbătoare se desfășoară în condiții de libertate deplină a poporului român. Ziua solidarității internaționale a celor ce muncesc are loc sub semnul apropiatei victorii a popoarelor împotriva fascismului. P.C.R.,

P.S.D., F.U.M., Apărarea Patriotică, Confederația Generală a Muncii, Uniunea Patrioților lansează manifeste care exprimă conținutul calitativ nou al sărbătoririi lui 1 Mai. Demonstrații impunătoare au loc în toate orașele patriei. Presa publică ample reportaje despre manifestările din Ploiești, Cluj, Reșița, Galați, Constanța, Turnu-Severin etc. „Bucureștiul rîde. Bucureștiul e în sărbătoare, Bucureștiul freamătă de o bucurie nouă pe care zidurile lui bătrîne nu au mai văzut-o pînă acum”.

Mii și mii de muncitori, tărani, intelectuali, meseriași, elevi, ostași își manifestă bucuria eliberării, hotărîrea lor de a fiuri o Românie nouă, o patrie a muncii, a fericirii omului muncii.

1979

Sînt 90 ani de cînd Congresul socialist internațional a hotărît ca ziua de 1 Mai să devină zi de afirmare a solidarității internaționale a tuturor celor ce muncesc. De atunci, clasa noastră muncitoare, poporul român au străbătut un drum glorios de lupte și victorii, realizînd idealul socialist, ideal înscris pe steagul proletariatului de pretutîndeni. Națiunea noastră sărbătorește ziua de 1 Mai în condițiile amplului proces de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate, al victoriilor istorice dobîndite prin munca eroică în care sînt înfrățiți toți fiii patriei socialiste, în construcția economică, socială și politică, în condițiile de demnă și viguroasă afirmare a României pe arena internațională ca promotoare a luptei pentru progres și civilizație, pentru independență și libertate, pentru pace și prietenie între popoare. Marele strateg al luptei poporului român, Partidul Comunist Român, avînd în frunte pe tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al partidului, președintele republicii, personalitate preeminentă a lumii contemporane, își îndeplinește cu cinste menirea de a fi rațiunea, conștiința și mîndria istoriei românilor.

2050 de ani de la crearea
primului stat dac centralizat
și independent

Un original monument
arheologic european

LABIRINTUL SUBTERAN DE LA LIMANU

VASILE BORONEANȚ,

cercetător la Muzeul de Istorie a Municipiului București

- **Dramatica rezistență geto-dacică de la Keiris ● În Nordul sau în Sudul statului lui Dapyx? ● 3 200 m galerii amenajate**
- **Picturi și sculpturi rupestre ● Ultimul refugiu**

În anul 29-28 î.e.n., pe vremea expediției întreprinse de proconsulul roman Marcus Licinius Crassus în Moesia inferior, „căpetenia de triburi Rhodes, în conflict cu Dapyx, îi cere ajutorul”. Crassus răspunde la chemare, învingând cavaleria inamică și determinându-l pe Dapyx să se refugieze „într-un loc întărit, unde a fost asediat de Crassus”. În plin asediu, în urma unei trădări, Crassus a pătruns în fortăreață. Dapyx a murit, iar fratele regelui a căzut prizonier. După căderea cetății, generalul roman s-a îndreptat spre peștera Keiris (după alte surse, Keiras), o peșteră „atât de vastă și de puternică încât, după cum spun legende, până și titanii se refugiaseră aici după înfrângerea suferită din partea zeilor”. Această peșteră fusese luată în stăpânire de localnici, care „își căraseră înăuntrul ei avuțiile mai de preț și toate turmele. După ce descoperi toate gurile peșterii, leșuri întortocheate și greu de găsit, Crassus le zidi și în acest fel îi sili pe refugiați să se predea pe calea înfometării”. În continuare, Crassus nu a cruțat nici celelalte triburi gete, înaintînd împotriva fortăreței Genucia — cea mai puternică întărită de pe teritoriul aflat sub stăpînirea lui Zyraxes. Motivul acestei incursiuni era zvonul că aici s-ar fi aflat steagurile capturate de bastarni, de la Caius Antonius, în preajma Histriei. Conducînd atacul, concomitent pe uscat și pe fluviul Dunărea, Crassus reuși cu mari greutăți să cucerească fortăreața.

Pe urmele Keirisului

Această relatare din *Istoria romană* a lui Cassius Dio, în care este povestit un episod din dramatica rezistență opusă de geto-dacii din Dobrogea împotriva forțelor romane, a suscitat interes din partea istoricilor. Expediția lui Crassus din anul 29-28 î.e.n. reprezintă numai un anume moment din numeroase tentative ale subjugării statelor geto-dacice din Dobrogea, indiferent dacă acestea erau în relații prietenești

cu Imperiul roman (ca formațiunea lui Rhodes) sau de inimizitate (ca statele lui Dapyx și Zyraxes). Pasajul din Cassius Dio în care ni se relatează că „romanul nu mai cruță nici celelalte triburi gete” este o dovadă clară a intențiilor, transformate în fapte, ale lui Crassus de a copleși aceste teritorii, indiferent de atitudinea lor față de Roma. Evident, istoricul antic se contrazice cînd afirmă că romanii i-au învins pe geții lui Dapyx fără nici o luptă, ca apoi să vorbească de asediul unei fortărețe, cucerite numai în urma trădării.

Istoricii au căutat să stabilească unde s-a aflat peștera Keiris. Din păcate, autorul antic nu a făcut nici o altă referire care să faciliteze această localizare. Prin coroborarea cu vagile informații transmise și de alte izvoare, s-a admis că Rhodes domnea în Sudul Dobrogei, Dapyx în centrul acesteia, iar Zyraxes, în Nord. Pornind de la aceste date, Vasile Pârvan a considerat peștera Keiris ca fiind astăzi cea numită Gura Dobrogei, situată la Nord de Lacul Tașaul. Într-adevăr, prin poziția ei, nu departe de Histria, peștera Gura Dobrogei

s-ar fi putut găsi pe teritoriul statului condus de Dapxyx. Dar dimensiunile suprafeței locuibile sînt modeste și nu prezintă amenajări, înclt este greu de crezut că ar fi putut constitui un adăpost încăpător pentru oamenii lui Dapxyx și pentru turmele acestora. În plus, trebuie avut în vedere că, atunci cînd se referă la asediul peșterii, Cassius Dio menționează o deplasare a lui Crassus de la cetatea lui Dapxyx, ceea ce înseamnă că locul de refugiu ales de geți se găsea la o distanță destul de mare de reședința formațiunii statale, dacă istoricul antic a socotit necesar să o menționeze. În schimb, cînd relatează părăsirea geților care nu erau aliați cu Dapxyx (deci geții lui Rhos), istoricul antic nu mai precizează, de pildă, că ar fi avut loc o deplasare a lui Crassus. Peștera Keiris poate fi, așadar, căutată nu neapărat în Nordul formațiunii lui Dapxyx, ci, undeva, în apropiere de statul lui Rhos, deci spre granița sudică.

Dintre peșterile din această zonă a Dobrogei, care pot fi aduse în discuție în evenimintele relatate de Cassius Dio cea mai potrivită este cea de la Limanu, numită și peștera de la Caracicala, ori „de la Icoane”.

Situată în apropiere de comuna Limanu, pe versantul Sud-Vestic al văii Mangaliei, ea a fost cercetată pentru prima oară în 1916 de speologul C.M. Ionescu. Acesta și-a publicat însă cercetările abia în 1926, ele rămînd necunoscute lui Vasile Părvan (mort în 1927). Datele publicate de C.M. Ionescu au atras atenția altui arheolog, Orest Trafrali, conducătorul cercetărilor de la Callatis (antica Mangalie), care a vizitat-o în 1927-1928. În anii următori, tot speologii au revenit la Limanu. Între 1958 și 1964, o echipă condusă de Margareta Dumitrescu și Traian Orghidan, cercetînd-o în întregime, a cartat 3200 m lungime și a împărțit-o în trei sectoare.

În anul 1971, examinînd peștera, la rîndul meu, am observat pe pereți și tavane cîteva desene făcute cu culoare neagră. Atras de aceste expresii de artă rupestră, dar

și de mărția monumentului, am revenit pentru noi cercetări. În vara anului 1977, împreună cu colegul Radu Ciuceanu, de la Muzeul de Istorie a Municipiului București, am străbătut întreaga peșteră, făcînd noi cartări și executînd o serie de fotografii. Rezultatele ne-au condus la concluzia că peștera are un caracter de unicitate în țara noastră.

Din cîte cunoaștem pînă în prezent, Limanu este singura peșteră românească care în prima parte din cele trei sectoare ale ei a fost transformată într-un veritabil labirint subteran cu lungi culoare întortocheate, cu pereții și tavanele cioplite drept, precum și cu coridoare din care se intră, de o parte și de alta, în numeroase încăperi și săli. Aceste lucrări s-au făcut după un plan bine chibzuit, urmîndu-se, în general, traseul galeriilor naturale (ai căror pereți colțuroși au fost neteziți prin ciopire). În unele porțiuni, pentru a ușura legătura între diferite încăperi, oamenii au săpat noi galerii. La susținerea tavanelor s-au păstrat coloane din roca mamă; acolo unde gale-riile naturale erau prea mari și nu prezentau siguranță s-au construit coloane din piatră și ziduri de consolidare.

Din loc în loc, cînd pe o parte cînd pe alta a lungilor coridoare, s-au săpat mici fide, destinate opaitelor ce serveau la iluminat. Legăturile dintre coridoare au fost marcate cu semne al căror tîlc era cunoscut doar de locuitorii de atunci ai peșterii, servind ca puncte de orientare.

În fiecare din cele două camere cu altar, situate în partea de Nord, altarul se află în fundul camerei, iar tavanul și pereții sînt puternic afumați, ceea ce confirmă că încăperile interioare serveau pentru oficierea cultului. Pe pereții și tavanele unor galerii și încăperi laterale, înalte de 0,50-1 m, se observă urmele lăsate de unelte cu care s-a făcut săparea (tesle sau dălți). Deocamdată este greu de presupus la ce serveau aceste încăperi laterale. În orice caz, nu la locuit. Nu par a fi nici fronturi de

lucru ale unor noi galerii, deoarece lungimea lor (în unele cazuri 30 m) nu permitea evacuarea materialului săpat.

Săparea galeriilor n-a pus, se pare, probleme deosebite, roca fiind alcătuită din calcare albicioase moi ce alterna cu argile verzui. Materialul rezultat din săpare a fost scos prin mai multe guri de ieșire (ce serveau și la împropătarea aerului) și depus pe pantele terasei.

Cum arătăm, toate aceste amenajări se găsesc pe primul din cele trei sectoare ale peșterii. În celelalte două porțiuni, lucrările lasă mai curînd impresia că au fost doar începuturi și apoi abandonate. Este vorba, în special, de zidurile clădite într-un cotlon al galeriei 48 din al treilea sector — ziduri care nu par a juca nici un rol, deși se înalță pînă la tavan și împart galeria în două. Nu poate fi vorba de o locuință, deoarece încăperea nu măsoară decît 1,20 m înălțime. Faptul că a fost închisă cu niște bolovani mari ne sugerează că aici ar fi putut exista o ascunzătoare secretă sau un mormînt. Cîteva intrări accesibile cîndva, acum acoperite, am mai întîlnit și în sectorul doi al peșterii.

Pe pereții și pe tavanele unor galerii se află — cum arătăm — o serie de desene, simboluri, semne de orientare, însemnări în genul răboajelor sau caractere chirilice. Subliniem că reprezentările sînt operele mai multor generații — începînd cu sec. I î.e.n. pînă spre sec. X-XI ale erei noastre.

Desenele reprezintă figuri de oameni, de animale și păsări. Dintre ele se distinge, prin factura sa aparte, o figură umană, probabil un bărbat stînd în picioare sau eventual pe un scaun. Capul este un pătrat umplut cu puncte, trunchiul un oval, umplut tot cu puncte. Mîna dreaptă se sfîrșește cu o pată neagră în formă circulară neregulată; în mîna stîngă, personajul pare a ține un scut pătrat. Demn de reținut este faptul că, și la celelalte figuri umane, mîinile se termină cu cîte o pată de culoare neagră, lăsînd impresia unor obiecte țînute în palmă.

La aproximativ 35 m de la intrare se află și un bloc de piatră, pe care sînt gravate trei figuri umane. Din păcate, reprezentarea a fost distrusă parțial.

Un interes deosebit prezintă figurile de călăreți; cailor văzuți din profil sînt redați în galop, iar călăreții au chipurile privite din față. Ca siluete și mod de reprezentare seamănă în mod izbitor cu călăreții traci de pe ceramica descoperită în multe așezări de pe aria locuită de traco-daci, cum ar fi figurina descoperită la Răcățanu, jud. Bacău, sau cei găsiți pe o fructieră de la Străulești, lângă București.

Prin analogie, putem formula unele presupuneri în legătură cu autorii desenelor. Cele mai multe indicii ni le oferă figurile umane. Detaliile anatomice marcate prin puncte mai întîlnim în peștera de la Karagui, de lângă Plevna. Este o manieră specifică artei traco-dacice din epoca fierului. În chip asemănător — tot prin puncte — este redată vestimentația luptătorilor romani de pe monumentul triumfal de la Adamclisi. Stilul a fost, se pare, caracteristic artei traco-dacice, căci tot cu puncte sînt decorate figurile de animale de pe ceramica pictată de la Sarmizegetusa Regia — Grădiștea Muncelului de azi.

Celelalte desene — simbolurile religioase creștine, literele sau cuvintele în caractere chirilice — aparțin perioadei romano-bizantine și celei ulterioare, fiind o dovadă că peștera de la Limanu a constituit un adăpost pentru populația locală pînă tîrziu către sec. X-XI e.n. Cele mai vechi desene aparțin însă foarte probabil perioadei de maximă înflorire a culturii geto-dacice (sec. I î.e.n.), de cînd datează, credem, și amenajarea peșterii.

Este de la sine înțeles că amenajarea peșterii nu putea fi făcută decît de o comunitate puternică, ce dispunea de posibilități economice, mîna de lucru și specialiști în alcătuirea planurilor. Faptul că pe tavanul unor galerii se află o pojghiță de oxizi de fiero-mangan sugerează că aici

(Continuare în p. 61)

Distorsiuni sînt istorie

GURA DOBROGEI între legendă și istorie

TITUS CERGĂU

Nu puține sînt exemplele cînd evenimente istorice cu adînci rezonanțe în memoria poporului au trecut în legendă, transmitîndu-se, din generație în generație, pînă în zilele noastre. Este și cazul legendelor despre peștera Gura Dobrogei, povestiri cu o circulație restrînsă la satele din preajmă (Tîrgușor, Gura Dobrogei), dar reinviind evenimente memorabile din viața antică a Dobrogei. O astfel de legendă am cules-o și publicat-o în Analele Dobrogei, în urmă cu peste patru decenii, în 1937. În relatare se spune că, pe vremuri, în timpul stăpînirii otomane, în gura intrării în peșteră se afla un sat mare și bogat, locuitorii sîi — gîgduzi¹ sau, după alte variante, cerchezi — li atacau pe perceptorii otomani, ascunzînd apoi banii în peșteră. O serie de descoperiri monetare în albia pîrului ce izvoră în gura peșteră dau veridicitate acestei relatări, în vreme ce existența așezării este probată de ruinele de aici (temelii de case aliniate de-a lungul unor străzi pavate cu lespezi late) — ale căror fotografii au fost publicate de profesorul C. Brătescu în 1928 în Dobrogea, volum festiv editat cu ocazia aniversării semicentenarului reunirii Dobrogei cu România.

Referindu-ne la denumirea localității Gura Dobrogei ne atrag atenția relatării medievale privind existența unui oraș Ester² (Ister), locuit de populație creștină, oraș a cărui existență a început la începutul veacului trecut. Ținînd seama și de situarea ruinelor, pe valea rîului Visterna, ipoteza că aici s-ar fi aflat Esterul capătă un plus de consistență. Cît privește vechimea acestuia, sondajele arheologice întreprinse de C. S. Nicolăescu-Plopșor la Peștera Gura Dobrogei au dus la concluzia că ea servise ca loc de refugiu încă din epoca neolitică, pînă în timpul romanelor³. „Remarcabile — arăta arheologul amintit — sînt cele trei nivele de vetre dacice, în care, alături de ceramica locală apare ceramica elenistică (de import)”. Ce spune însă tradiția despre această peșteră? „Dafin-bey — se afirmă într-o legendă povestită la începutul secolului de un localnic din Tîrgușor — era un viteaz ce-și avea moșia în jurul cetății lui, de lângă peștera Gura Dobrogei. El s-a certat cu fratele său vitreg, care își avea moșia alături. Din ceartă s-au luat la bătaie. Fratele dușman văzînd că nu-l poate înfrînge, a cerut ajutor unui pașă ghiaur. Văzînd ei că nu-l pot scoate din cetate pe Dafin-bey, s-au folosit de o iscoadă, care l-a vîndut pe viteaz. Atunci Dafin-bey, ca să nu cadă viu în gura lupului, s-a ucis cu iotaganul său de aur. Cei care au mai rămas și-au îngropat ce nu putuseră lua și au fugit în peștera Gura Dobrogei, în care au fost zidiți de dușmani. Peștera avea însă și alte ieșiri tainice, prin care au ieșit cei ascunși tocmai la malul mării, la Constanța”.

Confruntînd legenda cu diferite izvoare antice, constatăm asemănarea cu relatarea lui Cassius Dio privind eroica rezistență opusă, în anii 29-28 î.e.n., de regele geto-dac Dapxy, oștilor romane conduse de guvernatorul Macedoniei, Marcus Licinius Crassus, cînd dacii s-au retras în peștera Keiris, ale cărei intrări au fost zidite de romani; numai în acest fel atacatorii au reușit să înfrîngă rezistența localnicilor.

Desigur, este posibil ca rezistența opusă de Dapxy să se fi produs în altă parte a Dobrogei, legenda prelînd doar evenimentele, pe care le-a localizat la Gura Dobrogei. Nu este exclus însă ca — așa cum Vasile Părvan a susținut — memoria înfruntare să fi avut ca loc de desfășurare acest cadru.

¹ Locuitori de origine turcă, dar trecuți la creștinism.

² Magazin istoric, nr. 10/1972.

³ Vestigii antice — un altar al zeului Mithra — au fost descoperite într-o peșteră apropiată, numită „La Adam”.

Momente
de istorie românească
în literatura
europeană
din sec. XV — XVI

"PACE ȘI LINIȘTE PENTRU ȚARĂ"

Dr. CONSTANTIN
ȘERBAN,
Institutul de istorie
„Nicolae Iorga"

Lupta eroică a strămoșilor noștri pentru apărarea independenței a fost consemnată în vechi cronică și letopisește, în documente interne emise de cancelariile domnești, în numeroase alte acte și lucrări. Poezii populare au cîntat faptele de vitejie ale înaintașilor, transmînd peste veacuri amintirea glorioaselor lor izbînzii ca pe o dovadă a voinței de neîmfrînt și a dreptului legitim al românilor de a trăi liberi pe pămîntul moștenit din tată în fiu.

Încă de timpuriu, faptele românilor s-au impus atenției opiniei publice europene. Oamenii de cultură, diplomați, călători au făcut referiri la evenimentele istoriei românești, subliniind adesea diferența cu care poporul nostru s-a ridicat la luptă pentru apărarea gliei strămoșești. Europeanii au fost informați, la vremea respectivă, că în spațiul carpato-danubiano-pontic trăia un popor harnic și talentat, dîrz și viteaz, care, dincolo de blîndețea și ospitalitatea lui binecunoscută, a dovedit vitalitate deosebită și nesecate energii în lupta împotriva cîmpitorilor străini, pentru apărarea independenței și ființei sale de neam.

Nu ne propunem, în aceste pagini, o prezentare exhaustivă a numeroaselor referiri la români înfîlțite în scrierile medievale, ci doar a principalelor mențiuni din operele literare. Cercetarea istorică din patria noastră s-a îmbogățit, în special în ultimele decenii, cu importante lucrări consacrate acestor teme, fiind publicate principalele izvoare, cronici, relatări de călătorie, știri diverse, care atestă prezența românilor și a istoriei lor în conștiința lumii încă din cele mai vechi timpuri.

Croniciari și călători

Firește, printre cele mai prețioase surse de informare se află operele unor cronicari și călători străini. Dintre aceste izvoare narative externe, destul de numeroase și care s-au aflat și pînă acum în atenția specialiștilor, o primă categorie o constituie *croniclele bizantine*, cum sînt cele aparținînd lui Ducas — *Istoria turco-bizantină* (1341-1462), L. Chalcocondil — *Expuneri istorice*, Critobul din Imbros — *Din domnia lui Mahomed II, anii 1451-1467*, G. Sphrantzes — *Memorii*, lucrări ce cuprind știri privind lupta antiotomană a poporului român în sec. XIV-XV, pe timpul lui Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hunedoara, Vlad Țepeș.

Informații prețioase înfîlțim în *croniclele otomane*, semnalate încă de pe vremea lui H. Pantemir și a căror valoare a fost subliniată, între cele două războaie mondiale, de N. Iorga. Numai pentru sec. XV-XVI au fost identificate pînă acum cel puțin 20 cronici otomane. Deosebit de importante sînt și *croniclele polone*, printre care cea a lui J. Dlugosz, și cea a lui Matei Miechowski, care consemnează luptele din epoca lui

Ștefan cel Mare pînă la sfîrșitul secolului XVI.

Un loc de seamă între izvoarele narative externe îl ocupă *croniclele maghiare*. Astfel, *Cronica notarului anonim* relatează, printre altele, despre luptele de apărare ale voievozilor din Transilvania în prima jumătate a sec. X împotriva penetrației regalității maghiare. Alte cronici maghiare, printre care cele datorate lui Marcus din Kalt, J. de Künküllö, J. Thuróczi, A. Bonfini, A. Verancsics conțin știri referitoare la istoria românilor în sec. XIV-XVII.

Știri interesante despre luptele lui Vlad Țepeș contra expansiunii otomane mai înfîlțim în *Cronica austriacă*, scrisă de călugărul benedictin Jakob Unrest, după cum date despre bătălia de la Nicopole pot fi găsite în *Cronica de la Saint Denis* (Franța), iar despre luptele lui Ștefan cel Mare de la Vaslui și Războieni în *Istoria otomană* a italianului Danado da Lezze; despre campania otomană din 1538 și Moldova pe timpul lui Petru Rareș scrie un alt istoric italian, Paolo Giovio. Acestor izvoare li se adaugă relatările călătorilor străini care, la vremea respectivă, trecînd prin Țările române aveau să afle multe amănunte privind lupta poporului nostru

¹ Magazin istoric, nr. 1, 2/1977.

pentru apărarea independenței: germanul Johann Schiltberger scrie despre bătălia de la Nicopole, burgundul Waleland de Wavrin despre campaniile antotomane din 1474-1475, italianul Giovanni Maria Angiolello despre luptele din 1475-1476, raguzanul Mihail Boccignoli și sîrbul Constantin Mihailovici de Ostrovița despre cele din 1462.

Ion vodă cu ai săi

Spre sfîrșitul sec. XVI și începutul celui următor, literatura istorică europeană se îmbogățește cu noi lucrări cuprinzînd pagini de mare valoare consacrate istoriei românilor. Informații prețioase referitoare la Ion vodă cel Viteaz¹ întîlnim în lucrarea polonezului Bartolomeu Paprocki, intitulată *Adevărata descriere a războiului purtat de voievodul Ion împotriva turcilor*, apărută în 1575 la Cracovia și care, un an mai tîrziu, a fost tipărită și în limba germană.

Un alt istoric polon, Leonhard Gorecki, a prelucrat în limba latină cartea lui Paprocki, publicînd-o, în 1578, la Frankfurt sub titlul *Descrierea războiului purtat de Ioan, domnul Moldovei, cu Selim, sultanul turcilor*, tradusă și aceasta în limba germană. Lucrarea conține un interesant portret al lui Ion vodă cel Viteaz: „Ion... era român de viață..., bărbat înalt de stat, frumos la față, cu ochii mici și amenințători, virtos la trup și plin de puteri”. Este subliniată vitejia domnului român, a sfetnicilor și ostenilor săi. Cu prilejul fîrnerii sfatului țării care trebuia să hotărască declararea războiului contra turcilor, cei de față jură „că-și vor ridica armele... ca să cîștige o pace onestă și liniște pentru țară”. Prezentînd bătălia de la Jilîște, din 1574, autorul consemnează: „Inamicul [otomanii] deșteptat fără de veste prin strigătele cele necunoscute și înfricoșătoare ale atacatorilor — astfel se înspăimîntă încît nici putea să fugă, nici să apuce armele, nici știa ce e de făcut, toți își pierduseră

mințile de frica și groaza ce băgă întrînsii zgomotul și strigătele cazacilor [aliați ai românilor] ce intraseră în corturi și-i tăia. Într-aceea — continuă el — iată sosește și Ion, cu ai săi, și măclărea înfricoșat pe inamicii ameteților turburăți. Nu era chip de scăpare... și nu putea să fugă, nici le rămînea o alta, decît desperați și dezarmați cum era a se da spre junghiere în minile învingătorului; răsună cortul de plîsete și gemete”.

Impresionante sînt paginile în care este evocată ultima rezistență a ostașilor lui Ion vodă cel Viteaz în bătălia de la Iezerul Cahulului și Roșcani. „Într-aceia, cazacii după datina lor lovind pre turci din coaste, îi tulburară foarte. De altă parte, veniră românii, care întrec pe turci fără asemănare în trup și în inimă, în arme și în vigoare, și făcîndu-și drum prin turci îi tăia cu mare putere. Atunci se iscă un zgomot înfricoșat de gemete și strigăte de bucurie, răsunetul armelor se înalță la ceruri, săgețile zburară de toate părțile, turcii răzbiți nu mai putură sta în fața românilor, ci dederă dosul”. Și arată apoi că „românii se apărau cu bărbăție și fără să sufere vreo pierdere însemnată”.

Înceleștarea luptei este zugrăvită cu mare talent: „Se iscă o luptă foarte singeroasă, pica de pe cai turcii și românii deopotrivă. Se întunecase soarele de pulberea și fumul tunurilor, nici se auzea, nici se mai vedea unii pe alții, nici tunarii nu mai știa în cine își îndreaptă tunurile”. Acest fragment amintește un altul referitor la aceeași bătălie, din *Cronica polonă* a lui Bielski: „Lupta a devenit foarte grea. Sburau ca snopii de pe cai și moldovenii și turcii, tăiau așa de tare din amîndouă părțile, încît le oboseau mințile, ba adesea rămîneau fără săbii în mîini. Fumul era atît de mare încît la sfîrșit nu se vedea om cu om și nu se auzeau unii pe alții de zgomotul împușcăturilor dese, nici tunarii nu vedeau unde trag”.

Emoționantă este clipa supremă, cînd Ion vodă Viteazul cu ai săi hotărască să piară pînă la unul în luptă: „Văd,

vitejii mei, — notează L. Gorecki spusele domnului Moldovei — am ajuns pare-se să ne dăm viața, dar unde vor cădea capetele voastre, acolo va fi și al meu; la cer lasă să se ducă numai sufletele”, la fel cum spuneau vecii daci. La aceste vorbe, ostașii săi răspund: „mai puțin decît orice ne e groază de moarte și cu bucurie vom muri cu toții, dar să mai omorîm încă în voe cît mai mulți dușmani”.

La sfîrșitul sec. XVI, istoricul englez Richard Knolles, profesor la Oxford, scria o *Istorie generală a turcilor*, în care sînt cuprinse pagini valoroase privind glorioasa epopee a poporului român sub conducerea lui Mihai Viteazul². Este relatată răscoala antotomană din 13 noiembrie 1593, cînd au fost nimiciți cei aproape 2000 ieniceri din București, acțiune continuată prin atacarea garnizoanelor din cetatea Giurgiu și din celelalte cetăți otomane de pe malul Dunării. În aceeași lucrare, este consemnată victoria obținută de români la Călugăreni, în 1595. Autorul descrie, printre altele, capturarea marelui steag verde al profetului, căderea de pe cal a lui Sinan pașa, uciderea mai multor căpetenii militare otomane. În fine, sînt menționate luptele din toamna anului 1595, care au dus la izgonirea otomanilor din Țara Românească.

Mihai dezrobește surorile și frații

Alături de scrierile istorice, literatura beletristică europeană din sec. XV-XVI conține numeroase pagini consacrate luptei românilor pentru independență. Epopea poporului român, care și-a mobilizat toate energiile pentru a-și păstra ființa statală, pentru a trăi liber și independent, în rîndul celorlalte popoare de pe continent, și-a aflat rapsozii mai întîi printre poeții populari anonimi, în special din Sudul Dunării. Bulgarii, sîrbii, grecii, ca și românii, luptau împotriva unui dușman comun: Imperiul otoman. Nu puține au fost momentele cînd românii s-au aliat cu popoarele din Sudul Dunării, cum a

¹ „Magazin istoric”, nr. 7/1974; 5,7,8/1975.

fost în timpul lui Iancu de Hunedoara¹ sau al lui Mihail Viteazul. Multe din bătăliile antiotomane ale poporului român s-au continuat în Sudul Dunării, încheiate nu numai cu eliberarea vremelnică a bulgarilor, sîrbilor și grecilor de sub stăpînirea otomană, dar și cu refugiu acestora pe teritoriul Țărilor române, unde mulți și-au aflat o patrie adoptivă.

Poeți anonimi, fii ai acestor popoare, au evocat vitejia și faptele de arme ale românilor, cîntîndu-le în balade pe care rapsozi itineranți le purtau apoi pe drumurile Balcanilor, menținînd vie, și pe această cale, flacăra luptei de dezrobire. Dacă pentru epoca lui Iancu de Hunedoara și Vlad Tepeș aceste creații nu s-au păstrat, cele referitoare la Mihail Viteazul au dăinuit pînă tîrziu în secolul XIX. Într-o baladă bulgară, Mihail Viteazul este numit „Voievode Karavlanșca” sau „Voievode Karavlasca în Karabogdan”, în alta el poartă numele de „Mihail Vitiagno”. Beladele bulgare îl preamăresc pe Mihail pentru că se afla în fruntea luptei antiotomane, de dezrobire a creștinilor din Sudul Dunării: „S-a răscolat Țara Vlăsească, Țara Vlăsească și Bogdănească, ni le-a răscolat Mihail Voievodul”. În aceeași baladă se spune că „răscoala a durat 9 ani”, iar în alt loc se relevă că aceste acțiuni „le conducea Mihail Viteazul ca să-și dezrobească surorile și frații”.

În 1875 mai circula încă, la Ruscuk, un cîntec grecesc în care se relatea că Mihail „ni s-a pornit să se ducă să se bată cu turcii”. După ce bătălia s-a dat, o santinelă îi spune: „Încetează bătălia Mihai, pustia de zănganeală, să numărăm oștirea noastră, să numărăm armia. Numără turcii de 3 ori, le lipsesc 3000 [oameni]; numără și puii de români, le lipsesc 3 oameni, păcat de asemenea copii, de asemenea volnici”.

Despre lupta poporului român pentru independență vorbesc și unele poeme eroice, cu nimic mai prejos decît celebrele cîntece medievale ale lui Roland, Nibelungilor sau Cidului.

Astfel, Vlad Tepeș, sub numele de Dracula, apare în literatura medievală europeană încă din sec. XV. Despre el amintește poetul german Hermann von Sachsenheim, în poemul *Maura*, unde întîlnim „Valahia lui Dracula”. Figura domnitorului român este evocată și de un alt poet german, Fischert, precum și de scriitorul maghiar din sec. XV, Ivan Panonius.

În același secol, Mihail Beheim — originar din părțile Würtenburgului — scrie în limba germană un amplu poem al cărui personaj central este Vlad Tepeș. Cele 1070 versuri ale lucrării evocă în special luptele purtate de domnitorul român împotriva otomanilor în 1461-1462, strălucitele sale victorii împotriva lui Mahomed II.

În 1574, poetul maghiar Matio Nagybankai a tipărit la

Debrețin un poem în care elogiază vitejia lui Iancu de Hunedoara, care, în 1442, a nimicit o oaste otomană de 20 000 oameni. În partea a doua a lucrării, este prezentată contribuția lui Iancu la apărarea cetății Belgrad în 1456.

„...Niciodată n-a pus preț pe viața sa...”

Tot la sfîrșitul sec. XVI, un alt poem, scris de un secuî pribeag în Moravia, la cetatea Nikolsburg, evocă bătălia de la Cîmpul Plinii (1479), în care românii au luptat alături de unguri, sași și secuî împotriva turcilor. Atunci dușmanul a pierdut, se spune în poem, 30 000 oameni, iar cre-

În p. 13: Iancu de Hunedoara, detaliu după o gravură de epocă

Foata de titlu a cronicii lui Johann Schiltberger, ilustrată cu o scenă din lupta de la Nicopole și prima pagină a cărții lui Leonhard Gorecii despre Ioan vodă cel Viteaz

știnii numai 8000, dintre care 2 000 secui și români.

Luptele românilor pentru independență, la sfârșitul sec. XVI, au fost menționate și în literatura greacă. Se cunoaște astfel poemul visticierului Stavrinou, scris la Bistrița, în Transilvania, și intitulat *Vitejiile preacuviosului și preaviteazului Mihail Voievod*. Lucrarea, în 1312 versuri, a fost tipărită la Veneția în 1624, retipărită în 1638 și 1672, circulând în toată Europa. Poemul lui Stavrinou evocă principalele momente ale luptei lui Mihail Viteazul pentru menținerea și consolidarea independenței Țării Românești. Sunt descrise confruntările sale cu otomanii, bătălia de la Călugăreni, unde Sinan pașa „s-a înămolit și și-a pierdut și turbantul”, precum și victoria lui Mihail la Giurgiu: „acolo să fi văzut cum ducăra pe turci! — spune poetul — și ce era să facă oile în mijlocul lupilor?... Mihail cu sabia în mână se repezea ca fulgerul prin ei în dreapta și în stînga, îi lovea cu spata și baltagul, de-i trimitea în iaduri, acolo să fi auzit țipete și vaiete și cum cădeau în Dunăre strigînd Allah, Allah! Se îneca pîgînii și nici unul nu scăpa!”.

Poemul lui Stavrinou se încheie cu moartea viteazului domnitor român, evocată în impresionantă rînduri: „Pietrelor despațici-vă! Arbori desrădăcinați-vă! Și voi munți plîngeți! Și, cîmpurilor, acoperiți-vă de întristare! Căci am pierdut pe viteazul de care tremurau leii și balaurii!, pe acela ce niciodată n-a pus preț pe viața sa/ și în nici o bătălie n-a cruțat capul său...”.

Vitejiile lui Mihail au fost evocate și într-un alt poem, tot în limba greacă, de către Gh. Palamed, aflat în Podolia, la curtea cneazului Constantin de Ostrog. El a scris, în 1607, *Istoria ce cuprinde toate faptele, vitejiile și luptele strălucitului Mihail Voievod*, în 1378 versuri.

De asemenea, un poem maghiar, de un autor anonim, tipărit la Cluj în 1596, menționează că, la Călugăreni, viteazul domnitor le-ar fi spus ostașilor săi „că mai bine să cadă cu toții cu arma în mînă

contra turcilor, decît să le zornăie lanțurile în robie în țările de peste mare”. Luptelor din 1595 duse de Mihail Viteazul împotriva otomanilor le este consacrat și un alt poem în limba maghiară, tipărit în 1635 la Cluj, scris de Ștefan Szollósi. Vorbind de bătălia de la Giurgiu, autorul subliniază cooperarea oștilor domnului muntean cu acelea ale Moldovei și ale Transilvaniei.

„Cel dintii“

Personalitatea lui Mihail Viteazul, strălucitele fapte de arme ale oștenilor săi au fost glorificate și în unele scrieri dramatice europene din sec. XVI. Astfel, scriitorul italian Giulio Cesare Croce (1550-1609), în tragedia *Sotteranea confusione o vero tragedia sopra la morte di Sinan Basso, famoso capitano di Turchi*, face dese referiri la vitejia și bărbăția cu care oastea domnitorului muntean s-a opus atacurilor otomane. Despre lupta de la Călugăreni, Sinan pașa, devenit personaj literar, povestește: „Trei asalturi ale oștilor mele au fost respinse, lagărul nostru a fost risipit, iar întreaga mea armată zdrobită; văzîndu-mi astfel oastea nimicită, am fost silit să fug de pe cîmpul de luptă în mare grabă”. Despre bătălia de la Giurgiu din toamna lui 1595, Sinan pașa spune: „În ultima luptă am fost rănit și am stat în stare jalnică pînă seara, neputîndu-mă opune dușmanilor mei [muntenii aliați cu trupele din Transilvania ale lui Sigismund Báthory — C.Ș.]. N-am rezistat nici la trecerea Dunării, unde era făcut un pod, dar podul n-a folosit la nimic, de vreme ce a fost ocupat de dușman, precum și o parte din malul opus. Astfel, armata mea, în cea mai mare a ei parte a fost silită să-și afle odihna în adîncurile fluviului”.

Faptele de vitejie ale lui Mihail Viteazul și ale oștilor muntene l-au inspirat și pe marele dramaturg spaniol Lope de Vega (1562-1635), reprezentant de seamă al Renașterii iberice, creatorul teatrului național spaniol, care pe timpul luptei de la Călugăreni avea 33 ani. Petrecîndu-și

el însuși tinerețea în focul bătăliilor (participase, ca voluntar, în 1588, la expediția Invincibilei Armade împotriva Angliei), Lope de Vega a fost interesat de luptele desfășurate la Dunărea de Jos de către Liga Creștină, al cărei general de cea mai mare valoare era Mihail Viteazul. Figura sa' o evocă în lucrarea dramatică intitulată *Uimitorul principe transilvan sau Uimitorul căpitan*, publicată la începutul sec. XVII.

Printre personaje întîlnim pe Sigismund Báthory și Sinan pașa, pe diferiții demnitari din preajma marelui vizir și ai principelui Transilvaniei. Mihail Viteazul apare sub numele de *El Vaivode de Valaquia* și reține în mod deosebit atenția autorului. Se pare că pentru a-și cunoaște mai bine eroul, Lope de Vega a folosit unele dintre istorisirile și relatările tipărite care circulau prin toată Europa cu privire la domnul muntean. Poate că a cunoscut și cîteva dintre portretele lui Mihail Viteazul, realizate încă în timpul vieții domnului român de gravorii și pictorii străini. Cert este că autorul reușește să contureze un izbutit portret literar al lui Mihail Viteazul: „Viforos, lat în spate, cu înfățișare și statură de uriaș, ochi mari, fruntea înaltă, păr circlionțat, nas lung, ascuțit, sever, cu o barbă măruntă, oacheș la față, bun de picior și strașnic călăreț, iar în atacurile ce dă [este] cel dintii ce se repede și mai adînc în vîlmășag pătrunde. Nu se rade, nici nu se sulemeneste, nu cunoaște ce-i olanda [plîza cu acest nume] nici parfumuri, iasomie, ori vioarea, nu caută patul moale, nici nu mîncîcă numai fazan, se încălță în piele de toval, se încheie cu nasturi de oțel, se culcă pe vîrf de dimb, doarme înarmat, pe rogojină, și se îmbracă în zale de fier”.

Alături de celelalte mărturii prezentate în aceste pagini, scrierea dramaturgului spaniol se înscrie în multitudinea de ecouri pe care lupta românilor pentru independență le-a avut, de-a lungul secolelor, în conștiința lumii.

Cu gîndul la frații de peste Carpați

Lector univ. VIORICA LASCU

În 1927, cu prilejul sărbătoririi semicentenarului cuceririi independenței absolute de stat a României, Alexandru Borza¹, profesor la Universitatea din Cluj, a fost invitat să țină o conferință la Oltenița despre participarea românilor transilvăneni la războiul din 1877-1878. În arhiva sa s-a păstrat, pe lângă o schiță a conferinței, materialul documentar pe care l-a strîns în acest scop: amintirile, vechi de cinci decenii, pe care „bătrîni familiei” — părinții și socri profesorului Borza — le-au scris, la rugămintea acestuia.

Împreună cu celelalte documente de epocă, aceste mărturii contribuie la cunoașterea ecoului deosebit pe care războiul din 1877-1878 l-a avut în Transilvania. Iată cîteva dintre evocările evenimentelor de acum 102 ani, așa cum au fost relatate de cîțiva transilvăneni.

IGNAT BORZA (1855-1934), la izbucnirea războiului, era încorporat în armata austro-ungară. Vorbind de starea de spirit a românilor transilvăneni în anii 1877-1878, el nota: „În întreg Ardealul, cînd sosea vreo veste că au învins românii, era cu mare bucurie primită. Cînd a căzut Plevna, cu iuțea fulgerului [știrea] a străbătut în toată suflarea românească. Toți se bucurau crezînd că are să urmeze și a noastră libertate”.

Aceleași evenimente sînt rememorate, în tre alții, și de IOAN FECHETE NEGRUȚIU (1854-1940), care aparținea unei cunoscute familii de luptători pentru drepturile politice ale românilor. Unchiul său, canonicul blăjean Ioan Fehete Negruțiu, a fost în timpul revoluției din 1848 protopopul Clujului. Născut în Sucutard, lângă Gherla, din părinți țărani, Ioan Negruțiu și-a făcut studiile secundare la Blaj. Ca și fratele său

Nicolae, a fost președinte al Societății de lectură a elevilor blăjeni, ajungînd, ulterior, directorul Școlii Normale din Blaj. În 1918 a fost vicepreședintele Consiliului Național Român din acest oraș. În 1877, Ioan era student în anul III al Academiei Teologice, iar Nicolae profesor la Preparandie [liceul pedagogic] din Gherla. Ioan F. Negruțiu relatează: „În anul 1877, în cursul războiului, aveam director [rector] al Academiei Teologice pe... Demetriu Coroianu. Acesta, ca un adevărat părinte, ne îndruma la viață națională românească. ...Ne trimetea *Gazeta Transilvaniei* și alte ziare, ca să fim la curent cu mersul Războiului pentru Independență. Aveam și harta Războiului pentru Independență. Eram fericiți și ne rugam lui Dumnezeu să se îndure de noi românii, să ajute armatei române ca să scape de sub jugul Semilunei...”

Prin articole publicate în *Gazeta Transilvaniei* am dovedit dragostea către frații noștri de peste munți și dorința noastră de a-i vedea învingători asupra Semilunei... Autoritățile ungare au dat de vestea manifestațiilor noastre românești și... Banfy, prefectul județului Solnoc-Dobica, cu reședința la Dej, a trimis o delegație ca să ancheteze în seminarul nostru. Au venit pe neașteptate, ne-au surprins, dar focul românesc în suflăt s-a înviorat, a crescut și mai mult. Întîi au încercat zadarnic să afle pe îndrăznețul corespondent. Au început apoi să ne sechestreze arhiva, ca să afle pe corespondentul de la *Gazeta Transilvaniei* și alte scrisori. Cu istețimea focului nostru tineresc am mintuit multe scrisori și corespondența primită de la societățile și frații noștri din Vechiul Regat, înainte și cu deosebire în cursul Războiului pentru Independența dulcii noastre mame Românie. Comisia a lucrat o jumătate de zi pînă cînd ne-a împachetat întreaga arhivă — adică ce le-am lăsat noi — și niște reviste și cărți din biblioteca Societății. Prin o delegație am rugat pe P.S. episcop de atunci, Mihail Pavel, ca să intervină la prefectul pentru noi... Mulțumită acestei înalte intervenții, peste 2 luni am reprimut lucrurile sechestrate; dar ni s-au interzis aspru corespondența și orice manifestație. Tot atîtea măsuri care, în loc să ne descurajeze, ne-au mărit dragostea de neam și împlinirea datoriilor noastre de români”.

În altă parte, povestind aceeași întîmplare, I.F. Negruțiu spunea că de atunci înainte studenții nu-și mai expediau scrisorile din Gherla, ci din Cluj. Confruntînd aceste informații cu sursele contemporane rezultă că percheziția a urmărit să obțină dovezi despre le-

¹ Magazin Istoric, nr. 9/1978.

gături ale tinerilor transilvăneni cu Ciprian Porumbescu și prietenii săi din Societatea Arboroașă, în arhiva studenților cernăuțeni găsiindu-se scrisori ale colegilor lor din Gherla, prin care aceștia îi îndemneau la luptă împotriva „diabolescului pangermanism”.

„Mulți regretau că nu sintem și noi în armata română — continuă I.F. Negruțiu — să ajutăm pe frații noștri întru scuturarea pe vecie a jugului otoman. Cu gândul, cu suflul, cu inima noastră tinerească eram în mijlocul lor în ređute, în tranșee, în Plevna... În ziua de 28 noiembrie 1877, cetatea Plevna a fost cuprinsă de armata română... [care] a învins și astfel România și-a câștigat independența de mult așteptată. Bucuria noastră, a tinerilor și bătrînilor din acele timpuri, era mare, atît de mare, încît peana omenească nu o poate descrie. Cîntam și ne înveșeam în credința noastră neclintită că visul nostru se va realiza. «Viitor de aur România are» și *din România acum independentă se va naște România Mare, care să ocrotească la stîm său ca o mamă bună pe toți fiii săi*”.

Entuzismul tinerilor studenți a luat și forme concrete, prin ofrandele lor pe listele de subscripție în favoarea răniților armatei române. „Conștiința națională era deșteaptă, scrie Negruțiu. *Tinerimea era conștientă de chemarea ei de mîine*”.

În continuare, I.F. Negruțiu descrie felul în care a fost sărbătorită la Blaj cucerirea Plevnei: „Îndată ce a ajuns știrea că Plevna a căzut, românii au învins, vestea îmbucurătoare a înveselit pe toată lumea; toată suflarea românească, tineri și bătrîni, cîntam și ne înveșeam pe întrecute. Chiar și ungurii din localitate — poate influențați de manifestarea tinerimii școlare — au luminat ferestrele locuinței lor. Profesorul Ștefan Pop, tatăl d-lui Ștefan Pop, directorul liceului Sfîn Sava din București, cu elevii școlii normale, pe dealul Pirva... a așezat două grămezi de paie, iar printre ele a lăsat să fugă din vîrf al dealului o roată îmbrăcată în paie care, aprinsă, a fugit printre cele două clăi de paie și le-a dat foc, a luminat dealul întreg, închipuind cetatea Plevnei. În același timp, elevii cîntau cîntece naționale. Lumea înviorată privea cu drag acest minunat spectacol. Manifestațiile în oraș și pe sate se întrecuau. «Orășana» Blajului — maiștrii, industriașii — improvizară cîntarea: «În cetatea Plevnei, baciule Filea/ a căzut Osman pașa, baciule Filea»”.

NICOLAE F. NEGRUȚIU (1848-1890) a editat mai multe publicații periodice. Dintre ele amintim colecția *Cărțile sateamului*

român, care apărea lunar și în paginile căreia se ducea o campanie entuziastă de popularizare a vitejiei românești. În unul dintre articolele sale, publicat în *Carlea* 6, din 1877, el înfiera campania de presă dezlănțuită în Austro-Ungaria împotriva României independente. Pentru acest articol a fost inculpat într-un proces de presă — al cincilea care i se intenta. Alături de el a fost chemat în instanță și tipograful sas F. Wolff. Procesul s-a judecat la Sibiu, în 11/23 octombrie 1877, cei doi fiind declarați, în unanimitate, nevinovați. În pledoaria sa, avocatul Arz de Straussenburg arăta că N.F. Negruțiu, „autorul articolului, e apartenatoriu [apartenanț] unei națiuni democratice, cum este naționalitatea română”.

Cel mai important periodic tipărit de Nicolae F. Negruțiu a fost *Amicul familiei*, al cărui număr număr a apărut în august 1878. Deși eroicele evenimente se încheiaseră la acea dată, ani în șir, în coloanele revistei, au fost publicate evocări ale Războiului pentru Independență. De asemenea, jocurile de cuvinte din rubrica distractivă erau alcătuite în așa fel încît dezlegările lor se refereau la fapte și personalități din „România liberă”. Printre premii au fost acordate și „2 icoane foarte elegante” care reprezentau pe domnitorul României în fruntea armatei și intrarea triumfală a trupelor române în București.

În 1885, ASTRA și-a ținut adunarea generală la Gherla. În sala mare unde a avut loc banchetul, „în fruntea meselor erau așezat un orologiu mare cu muzică (cînta trei piese românești) și tabloul orologului reprezenta luarea Griviței”. Acest orologiu îi aparținea lui Nicolae F. Negruțiu.

Un transilvănean, participant direct la luptele din Sudul Dunării, a fost DUMITRU CRISTIAN (1853-1933), fratele mai mare al soției lui Ioan F. Negruțiu. Pînă la vîrsta de 15 ani el a frecventat Gimnaziul din Blaj. În 1868 a trecut în România prin „vama cucului”. A urmat cursurile Școlii militare din București, devenind ofițer de roșiori. A luat parte la luptele de pe Frontul din Sudul Dunării, care au consfințit independența absolută de stat a României. Pentru vitejia sa, a fost decorat de șapte ori. A rămas ofițer în armata română, avansînd pînă la gradul de maior. La fel ca alți transilvăneni, veniți să lupte în armata română, a făcut-o cu credința că independența României, odată consfințită, era menită să grăbească împlinirea visului secular al românilor: unirea tuturor fraților într-o singură țară.

Din România independentă s-a născut, la 1 decembrie 1918, România unită.

¹ Magazin istoric, nr. 5/1977.

Prima jertfă

Colonel dr. DUMITRU TUȚU

În numerele 5,11/1976 și 6/1977, revista *Magazin istoric* a publicat opiniile cititorilor referitoare la stabilirea identității primului ostaș român căzut în războiul pentru cucerirea independenței din 1877-1878. S-a amintit atunci de sergentul Nicolae Popescu și de sergentul major Florea Blejan.

În registrul istoric al Regimentului 1 artilerie, se menționează că prima jertfă a armatei române „în campania 77/78” a fost sergentul Nicolae Popescu, căzut la 14/26 iunie 1877. Mulți istorici au preluat această mențiune, care a căpătat astfel o largă circulație.

Mergînd pe urmele istoriei și cercetînd unele lucruri mai puțin cunoscute, am aflat și alte date. Astfel, *Istoricul războiului din 1877-1878. Participarea României la acest război*, partea I, București, 1877, la pagina 120, menționează: „La 4/16 mai [1877], un cuirasat turcesc deschide focul asupra Islazului și bateriei române... Comandantul bateriei române răspunde imediat bastimentului inamic... bombardarea ținu 3 ore... Un singur obuz căzu în parcul bateriei însă fără a face vreun rău. Asemenea, un alt obuz străpuns pichetul nr. 10, în care omori pe sergentul-major al companiei de dorobanți”.

După cum rezultă din unele monografii ale fostului județ Romanai sau ale comunei Islaz — una dintre acestea menționată și în lucrarea *Participarea armatei române la războiul pentru independență*, București, 1977 — numele sergentului major căzut la 4/16 mai 1877 a fost Florea Blejan.

În monografia satului Islaz-Romanai, apărută în 1942 și nemenționată în nici unul dintre studiile consacrate războiului din 1877-1878, se arată că unul dintre fiii acestei comune a fost „primul mort din războiul neafrînării de la 1877... eroul sergent major Florea Blejan... din compania de pază a frontierei cu sediul la Islaz”. Din aceeași lucrare aflăm că el a fost omorît de un obuz tras de pe un monitor otoman. Fiind prima jertfă românească în războiul de la 1877, Doamna „a trimis o coroană de metal, pe care stă scris

În mijloc «Elisabeta Doamna, eroului sergent major Florea Blejan».

Această coroană se poate vedea și azi în biserica „Sfinții Trei Erarhi” din Islaz. A fost adusă de un detașament compus din 20 soldați, 2 caporali, 2 gornști și 2 toboșari din Regimentul 1 linie de sub comanda locotenentului Lereșcu (vezi și Arhivele statului, fond Ministerul Culturii Naționale și al Cultelor, dosar nr. 856/1944, p. 64).

Deci, din cele două consemnări, rezultă că prima jertfă românească în războiul din 1877-1878 a fost sergentul major Florea Blejan, căzut la datorie cu puține zile înainte de proclamarea independenței, la 9 mai 1877.

Autori străini despre Războiul de Independență al românilor

O piatră de hotar

JOHN E. JESSUP JR.

Revista americană trimestrială de istorie militară *Military Affairs* (Probleme militare), primită de Biblioteca Centrală a Ministerului Apărării Naționale, publică în numărul 3/1978 articolul *Romania Celebrates The Centennial of Its Independence* (România celebrează centenarul independenței sale), semnat de John E. Jessup Jr., președintele Comisiei de istorie militară din S.U.A. Autorul articolului a participat la sesiunea internațională consacrată centenarului independenței de stat a României, care s-a desfășurat în mai 1977 la București.

Licențiat al Universității din Maryland, John E. Jessup Jr. și-a susținut examenul de doctorat în științe sociale la Universitatea Georgetown din Washington. A fost șef al Secției de istorie din cadrul Centrului de isto-

rie militară al armatei de uscat a S.U.A.; actualmente, pe lângă funcția de președinte al Comisiei de istorie militară din S.U.A., este cadru didactic la Universitatea „George Mason” și consultant în probleme privind apărarea.

Reproducem câteva fragmente din articolul apărut în revista americană. Titlul aparține redacției noastre.

Acum 100 ani, cînd Statele Unite sărbătoreau centenarul independenței lor, poporul român era pregătit să-și cîștige neafrinirea pe aceeași cale — lupta armată. În ceea ce o privește, România și-a început istoria încă din antichitate, formînd așa-numitul „colț dacic” al Europei de Sud-Est... Ulterior, pămînturile românești s-au aflat sub

suzeranitatea puterilor străine, în special a Imperiului otoman, care s-a impus prin superioritatea forței sale militare.

Pe la mijlocul sec. XIX, în România, mișcarea pentru independență, care exista de veacuri, beneficia de o bază socială largă... În acea perioadă, România se afla, geografic, între Austro-Ungaria la Nord-Vest, Rusia țaristă la Nord și Nord-Est și Imperiul otoman la Sud. Situată la răspîntie, țara a fost teatru de luptă în majoritatea războaielor purtate în sec. XVIII și XIX în această parte a Europei.

La 4 aprilie 1877, românii au încheiat un acord secret cu Rusia, dîndu-i acesteia permisiunea de a-și trece trupele prin România, în schimbul garantării integrității teritoriale românești de către Alexandru II. Peste șase zile, Bucureștiul a rupt relațiile diplomatice cu Imperiul otoman, iar la 9 Mai România s-a declarat independentă.

Printre medicii români de la Turnu-Măgurele (1877), recunoaștem pe doctorii Fotino (1); Otremba (3); Russ (4); Al. Davila (5) și generalul Carol Davila (7); în imaginile notate cu 2 și 6, două din membrele echipelor sanitare, Litheanu și Sutzcu

În mai 1877, la București, a fost organizată o sesiune științifică consacrată centenarului independenței României, la care au participat peste 500 delegați ai țării-gazdă și ai altor națiuni¹. Toți vorbitorii au caracterizat momentul din 1877-1878, și pe bună dreptate, o piatră de hotar în istoria României...

Vasile Alecsandri în sprijinul ostașilor independenței

Dr. PAUL PĂLTĂNEA

Printre scriitorii români, care au contribuit la sprijinirea celor aflați sub arme în războiul din 1877-1878, s-a aflat și Vasile Alecsandri.

La 19 mai 1877, cîteva zile după proclamarea independenței, marele nostru poet a publicat în ziarul bucureștean *Pressa*, poezia *Balcanul și Carpatul*, reproducă și în *Timpul*, care preciza, totodată, că versurile i-au fost inspirate poetului de Declarația de Independență.

La scurt timp după aceasta, V. Alecsandri a început un ciclu de conferințe, al căror beneficiu a fost donat pentru ajutorarea soldaților răniți. Prima din acestea a avut loc la 24 iunie 1877, la București, în sala Ateneului Român, avînd „un fericit rezultat”, după eum consemna ziarul *Timpul*.

Reîntors la Mircești, poetul a urmărit cu vie emoție desfășurarea războiului, faptele de eroism ale ostașilor români. „Inima mea a luat proporții care mă înăbușă, de cînd cu cele petrecute la Grivița — nota el la 5 octombrie. În sfîrșit sintem cîneva în lumea

aceasta. E mult! E mai mult decît s-ar fi putut nădăjdui”.

La 16 octombrie, Alecsandri a vorbit la Piatra Neamț, „demonstrînd prin știri și informațiuni politice — cum arăta o gazetă locală — că soldații noștri n-au dezmințit niciodată numele ce-l poartă și niciodată n-au făcut să roșească din morminte umbrele strămoșilor”. După două zile, poetul a conferențiat la Bacău, iar la 20 octombrie la Birlad.

Înapoiat la Mircești, în 22 octombrie, Alecsandri îi scria lui Iacob Negruzzi, împărțîndu-i „mulțumirea de a produce o rețetă [încasări — n.r.] de 700 franci în orașul Piatra, una de 600 la Bacău și alta de 1 400 fr. [anci] în Birlad”.

La 30 octombrie, poetul a conferențiat la Iași, oferind totodată 75 exemplare din poemul său *Dumbrava roșie* „spre a se vinde în ajutorul spitalului de militari români răniți”, cu speranța că aceasta „ar produce un rezultat cît de mic care să contribuie la ușurarea suferințelor bravilor noștri soldați”. La 6 noiembrie, a vorbit la Galați. Cu acest prilej a citit și fragmente din poemele *Dumbrava roșie* și *Dan căpitan de plai*.

Referindu-se la rezultatul conferințelor sale, Alecsandri îi scria, la 19 noiembrie 1877, unei nepoate: „Tot ce am risipit ca elogii pentru tînăra noastră armată, tot ceea ce am improvizat mai răsunător la adresa valoroșilor noștri curcani ar umple volume; în acest fel am avut mulțumirea să vărs în casele de bani ale comitetelor de provincie mai mult de șapte mii de franci”.

La aceasta se adăuga și suma necesară cumpărării a zece puști Peabody, oferită, împreună cu alte daruri, în urma apelului lansat de Mihail Kogălniceanu.

Plin de entuziasm față de eroismul și patriotismul ostașilor români, Alecsandri le-a dedicat ulterior ciclul de poeme *Ostașii noștri*, izvorînd din bucuria și mîndria de a fi văzut împlinit unul din idealurile pentru care, în 1848 și 1859, luptase împreună cu generația sa. „Mi-am văzut visul cu ochii, de-acum pot să mor ferice / Astăzi lumea ne cunoaște — Român zice, viteaz zice”.

¹ Magazin istoric, nr. 10/1977.

FORUMUL MONDIAL DE ȘTIINȚE ISTORICE DE LA BUCUREȘTI

Cel de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice, București, 1980, România. Emblema cu acest text, prezentă pe numeroase documente care se elaborează în întinpinarea importantei reuniuni științifice, este cunoscută astăzi în rândul istoricilor din întreaga lume. Programat să se desfășoare în Capitala țării noastre — mărțurie a prestigiului crescând al realizărilor românești pe plan mondial — potrivit hotărârii luate în 1975, la ultimul Congres, de la San Francisco, forumul internațional al istoricilor este pregătit temeinic prin întâlniri, conferințe, simpozioane, grupe de lucru. El va avea o tematică largă, structurată în patru capite, care vor constitui și secțiile Congresului. Moment de seamă în activitatea istoricilor din întreaga lume, prilej de largă dezbateri și de contact științific, de evidențiere a problematicei istoriografice universale, Congresul se impune de pe acum ca un eveniment marcant pentru frontul istoriografic internațional.

Pregătirile pentru Congres se desfășoară sub conducerea Comitetului internațional de științe istorice, al cărui Birou, alcătuit, la precedentul Congres, din personalități de marcă ale vieții istorice mondiale, se întrunește periodic, ultima lui adunare generală având loc în august 1978, la București.

Actualul Birou al Comitetului internațional de științe istorice este alcătuit din: **președinte** — KARL D. ERDMANN (R.F.G.); **prim-vicepreședinte** — ALEKSANDER GIEYSZTOR (Polonia); **vicepreședinte** — GORDON A. CRAIG (S.U.A.); **secretar general** — MICHEL FRANÇOIS (Franța); **trezorier** — J. CHARLES BIAUDET (Elveția); **membri** — MIQUEL BATLLORI (Spania); LEWIS HERTZMAN (Canada); S. CHANDRA (India); K. TONNESON (Norvegia); D. DE MARCO (Italia); **membri consilieri** — E.M. JUKOV (U.R.S.S.) și PAUL HARSIN (Belgia). Din același Comitet mai făcea parte, ca membru, și regretatul istoric român Mihai Berza, stins din viață în octombrie 1978.

În țara noastră, de activitatea pregătitoare a Congresului se ocupă Comitetul național al istoricilor, precum și Comitetul de organizare, constituit la 18 august 1978, în cadrul ședinței de lucru a Comitetului național al istoricilor din România. Acest

organism, cărui îi revin sarcini în organizarea în cele mai bune condițiuni a prestigioasei reuniuni de la București, la care vor lua parte peste 3 000 istorici din întreaga lume, are în componența sa oameni de știință și cultură, cadre didactice universitare, cercetători în domeniul istoriei, reprezentanți ai unor ministere și instituții centrale. El a desemnat în funcția de președinte al său pe prof. dr. doc. Mihnea Gheorghiu, președintele Academiei de Științe Sociale și Politice.

Comitetul național al istoricilor din România are următoarea componență: **președinte** — ȘTEFAN PASCU, academician, președinte al Secției de științe istorice a Academiei R.S. România; **vicepreședinți** — LADISLAU BANYAI, membru corespondent al Academiei R.S. România, vicepreședinte al Academiei de Științe Sociale și Politice; EMIL CONDURACHI, academician, profesor, șef de catedră la Universitatea București; MIRCEA PETRESCU-DÎMBOVITA, prof. dr. doc., director al Institutului de istorie și arheologie „A. D. Xenopol” — Iași; ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU, membru corespondent al Academiei R.S. România, președinte al Secției de istorie și arheologie a Academiei de Științe Sociale și Politice, decan al Facultății de istorie-filozofie București; **membri** — DUMITRU BERCEU, dr. doc., profesor consultant la Universitatea București; DAN BERINDEI, doctor în istorie, cercetător principal la Institutul de istorie „Nicolae Iorga”; CORNELIA BODEA, dr. doc., membru al Institutului de istorie „Nicolae Iorga”; VIRGIL CÂNDEA, membru corespondent al Academiei de Științe Sociale și Politice; ILIE CEAUȘESCU, general-maior, doctor în istorie, Consiliul Politic Superior al Armatei; HADRIAN DAICOVICIU, doctor în istorie, conferențiar la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca; TITU GEORGESCU, prof. dr. doc. prorector al Universității București; DINU GIURESCU, prof. dr. la Institutul de arte plastice „Nicolae Grigorescu”; CAROL GÖLLNER, dr. doc., cercetător principal la Centrul de științe sociale Sibiu; VĂSILE MACIU, membru corespondent al Academiei R.S. România; CAMIL MUREȘAN, doctor în istorie, profesor la Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca; GHEORGHE OANCEA, doctor în

istorie, conferențiar la Universitatea din Timișoara; ION PĂTROI, doctor în istorie, lector la Universitatea din Craiova; NICOLAE PETREANU, prof. dr., șef de catedră la Academia „Ștefan Gheorghiu”; ARON PETRIC, doctor în istorie, profesor la Facultatea de istorie-filozofie București; DIONISIE PIPPIDI, membru corespondent al Academiei R.S. România; GHEORGHE PLATON, doctor în istorie, profesor la Universitatea „Al. I. Cuza” din Iași; ION POPESCU-PUTURI, director al Institutului de studii istorice și social-politice; DAVID PRODAN, academician, Cluj-Napoca; ALEXANDRU SAVU, doctor în istorie, șef de secție la Centrul de studii și cercetări de istorie și teorie militară; GHEORGHE UNC, doctor în istorie, șef de sector la Institutul de studii istorice și social-politice; **secretari** — DAN BERINDEI, ARON PETRIC, GHEORGHE UNC.

Între primele documente elaborate în împlinirea forumului mondial de la București, se numără și Circulara nr. 1, al cărei text îl reproducem în versiune românească:

Stimate domn și coleg!

Biroul Comitetului internațional de științe istorice și Comitetul național al istoricilor din Republica Socialistă România au onoarea de a vă ruga să binevoiți a participa la cel de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice, care va avea loc la București, între 10 și 17 august 1980, conform hotărârii luate de cel de-al XIV-lea Congres de la San Francisco, din 1975.

Din dorința de a cunoaște numărul aproximativ al persoanelor care vor participa la Congres, Comitetul de organizare al celui de-al XV-lea Congres roagă pe cei care intenționează să vină la București a binevoi să trimită Comitetului de organizare al Congresului, în cel mai scurt timp cu putință și nu mai târziu de 1 mai 1979, o cerere de înscriere, conform formularului alăturat.

Limbile de lucru ale Congresului sînt: germana, engleza, spaniola, franceza, rusa. Textele rapoartelor vor trebui redactate într-una din limbile de lucru ale Congresului și trimise Comitetului de organizare pînă cel mai târziu la 1 octombrie 1979. Rapoartele primite după această dată nu vor putea fi publicate și difuzate.

Pentru fiecare participant la Congres, taxa de înscriere este de 65 dolari americani, ea asigurînd și cele patru volume ale Documentelor Congresului: pentru persoanele care îi însoțesc pe congresiști, taxa este de 30 dolari, iar pentru studenții care frecventează regulat o universitate — de 20 dolari.

Programul detaliat al Congresului și al manifestărilor care vor fi organizate cu această ocazie, ca și excursiile prevăzute vor constitui obiectul Circularii nr. 2, ce va fi difuzată, la sfîrșitul verii 1979, tuturor comitetelor naționale de științe istorice, universităților, ca și persoanelor care vor trimite cerere de înscriere la

Congres. Un formular de înscriere definitivă va fi anexat circularii.

Un program special este prevăzut pentru persoanele care însoțesc pe congresiști.

Circulara nr. 3, conținînd programul definitiv al Congresului, va fi trimisă în aprilie 1980 tuturor celor care au achitat taxa de participare.

Președintele Comitetului
internațional de științe
istorice

KARL D. ERDMANN

Președintele Comitetului
de organizare al Congre-
sului

MIHNEA GHEORGHIU

Secretar general al Comi-
tetului internațional de
științe istorice

MICHEL FRANÇOIS

Președintele Comitetului
național al istoricilor din
România

ȘTEFAN PASCU

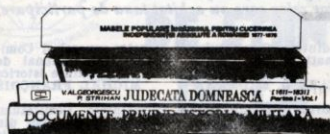
Răsfoind revistele de istorie sosite la redacție, găsim numeroase informații despre importantul eveniment științific ce va avea loc la București, în august 1980. Revista de istorie, editată de Academia de Științe Sociale și Politice, publică în numărul 6/1978, pe patru pagini, Programul celui de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice, stabilit de Adunarea generală a Comitetului internațional de științe istorice, din 28-29 iulie 1977, care a avut loc la Puerto-de-la-Cruz, în insula Tenerife din arhipelagul Canarelor, cu participarea reprezentanților a 25 comitete naționale, printre care și cel român.

Începînd cu nr. 7/1978, în paginile Revistei de istorie, găsim o rubrică permanentă, în împlinirea celui de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice, în cadrul căreia apar articole consacrate forumului internațional al istoricilor.

Aceluiași eveniment, de mare semnificație științifică, îi sînt consacrate articole și informații și de către reviste de specialitate de peste hotare. Revista lunară Voprost istorii (Probleme de istorie), editată de Secția de istorie a Academiei de Științe a U.R.S.S., și Novaia i noveișia istoriia (Istorie modernă și contemporană), publicație care apare la Moscova de șase ori pe an, sub egida Institutului de istorie universală din cadrul Academiei de Științe a U.R.S.S., publică Programul Congresului, prima în nr. 12/1977, la rubrica Legături internaționale ale istoricilor sovietici, cea de-a doua în nr. 1/1978, la rubrica Cronica.

La rîndul său, Századok (Secole), revistă lunară a Asociației istoricilor maghiari, anunță în nr. 3/1978 că, în ianuarie același an, a avut loc o ședință a Comisiei științifice maghiare de istorie, la care s-au dezbătut o serie de probleme privind cel de-al XV-lea Congres internațional de științe istorice. În centrul discuției, s-a aflat un volum de studii, în pregătire pentru Congres, cuprinzînd rezultatele dobîndite de istoriografia maghiară, în special în aria temelor mari ale reuniunii de la București.

Cărți sosite la redacție

● **MASELE POPULARE ÎN RĂZBOIUL PENTRU CUCERIREA INDEPENDENȚEI ABSOLUTE A ROMÂNIEI. 1877-1878** (sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe Îngă C.C. al P.C.R.; colectivul de autori: Ion Popescu-Pușuri — coordonator, Nicolae Copolu, Augustin Deac, Ion Iacoș, Vasile Niculae, Vasile Petrișor, George Tudoran).

Editura Politică, București, 1979, 444 pp., 17 lei: studiu monografic conturând amplu efort al întregului popor român, angajat cu toate resursele sale materiale și umane în epopeea consfințirii independenței patriei.

● **SOLIDARITATEA MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI ȘI DEMOCRATICE DIN ROMÂNIA CU MIȘCAREA MUNCITOREASCĂ DIN IUGOSLAVIA** (sub egida Institutului de studii istorice și social-politice de pe Îngă C.C. al P.C.R., volum pregătit pentru tipar de: Marin Badea, Ladislau Gergely, dr. Ion Iacoș, dr. Viorica Moisuc, Silvia Șandru, Natalia Tampa, dr. Gheorghe Unc).

Editura Politică, București, 1979, 400 pp., 14 lei: 255 documente, în cea mai mare parte inedite, din perioada 21 februarie 1876-26 mai 1875.

● **DOCUMENTE PRIVIND ISTORIA MILITARĂ A POPORULUI ROMÂN. 23-31 AUGUST 1944. VOL. IV** (sub egida Centrului de studii și cercetări de istorie și teorie militară; lucrare întocmită de: col. Petre Ilie, col. Alexandru Gh. Savu, col. Leonida Loghin, cpt. Mihail E. Ionescu).

Editura Militară, București, 1979, 304 pp., 24,50 lei.

● Prof. univ. dr. Dumitru Mazilu — **INDEPENDENȚA NAȚIONALĂ. GÎNDIRE ȘI ACȚIUNE ROMÂNEASCĂ**.

Editura Militară, București, 1978, 414 pp., 24 lei: moștenirea eroică a înaintașilor într-o menținerea neînrundirii și libertății țării, prelucrată și dezvoltată în activitatea teoretică și practică a partidului și statului nostru.

● **ENCICLOPEDIA ISTORIOGRAFIEI ROMÂNIEȘTI** (coordonator științific: prof. univ. dr. Ștefan Ștefănescu).

Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978, 472 pp., 37 lei: gândirea istorică (istorici, opere, instituții) din țara noastră, începând din sec. XVII-XVIII și pînă în prezent.

● Valter Roman — **ECHILIBRU ȘI DEZECHILIBRU**.

Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978, 524 pp., 14 lei: analize, eseuri, cugetări

despre câteva fenomene majore ale istoriei și civilizației contemporane.

● Valentin Al. Georgescu, Petre Strihan — **JUDECATĂ DOMNEASCĂ ÎN ȚARA ROMÂNEASCĂ ȘI MOLDOVA (1611-1831). VOL. I, PARTEA I**.

Editura Academiei, București, 1979, 218 pp., 17 lei: organizarea judecătorească în Țările române în perioada 1611-1740.

● D. Tudor — **OLTENIA ROMÂNĂ** (ediția a IV-a revizuită și adăugită).

Editura Academiei, București, 1978, 520 pp., 41 lei: sinteza a cinci decenii de cercetări consacrate ținuturilor care, în sec. II-III e.n., formau provincia Dacia inferior (Dacia Malvensis).

● Dr. Constantin Ucrain — **ÎN NUMELE REVOLUȚIEI DE LA 1848**.

Editura Militară, București, 1978, 104 pp., 3,75 lei: portretele istorico-literare ale Anel Ipătescu, Ecaterinei Varga, Mariei C.A. Rosetti, Elenei Negri precum și ale altor militanți pașoptiste.

● Carol Gölner — **TURCICA. VOL. III** (Colecția Biblioteca Bibliografică Aureliana).

Editura Academiei, București și Editura Valentin Koerner, Baden-Baden (R.F.G.), 444 pp., 30 lei: Imperiul otoman în istoriografia și literatura europeană a sec. XVI.

● Constantin Ciorolu, Aurel Mocanu — **CARTEA ROMÂNEASCĂ ÎN DOBROGEA ÎNAINTE DE 1877** (prefață de prof. dr. doc. Dan Simionescu). Biblioteca județeană Constanța, 1978, 124 pp.: 171 titluri de tipărituri românești semnate în această străveche provincie românească înainte de Războiul de Independență.

● N. Chipurici, M. Măneanu — **MEHEDINȚIUL SUB STEAGUL REVOLUȚIEI ROMÂNE DE LA 1848**.

Drobeta-Turnu Severin, 1978, 104 pp.: 92 documente din perioada februarie 1833-28 iunie 1848.

● Elena Pălăncănu, Cornelia Apostol, Mircea Dumitriu — **1877-1878. MĂRTURII MUZEISTICE**.

Editura Militară, București, 1978, 118 pp., 60 lei: bogată selecție din documentele, iconografia, obiectele păstrate în principalele muzee, arhive și biblioteci din țară, evocând războiul pentru cucerirea independenței depline de stat a României.

● ILFOV. FILE DE ISTORIE. București, 1978, 612 pp., publicație editată de Muzeul Județean Ilfov, cuprinzând studii și comunicări pe teme de arheologie, istorie și etnografie.

● **ANUARUL MARMAȚIA**. Baia Mare, 1977, 320 pp.: al treilea volum de studii publicat de Muzeul Județean Maramureș.

● **SARGEȚIA. XIII**. Deva, 1978, 624 pp.: Anuarul Muzeului Județean Hunedoara, dedicat Centenarului Independenței de stat a României.

● **SOUTHEASTERN EUROPE**. Volumul 5, nr. 1/1978 al revistei editată de Universitatea de Stat din Arizona (S.U.A.) cuprinde studii consacrate Centenarului Independenței de stat a României, semnate de istorici americani Kemal H. Karpat, Gerald J. Bobango, Barbara Jelavich și istoricii români Ștefan Pascu, Ștefan Ștefănescu, Alexandru Dușu, Paul Cernovodeanu, Ion Stanciu, Constantin N. Velich.

**avanpremieră
editorială**

*„Geografic și spiritual, noi sintem
mai aproape decât mulți alții de
străvechea Eladă”.*

GEORGE CĂLINESCU

**VIAȚA
COTIDIANĂ
LA
CONSTANTINOPOL**

GEORGE D. HURMUZIADIS

Mare putere în Sud-Estul Europei, stăpînind și o parte din Asia-Mică, Imperiul bizantin a reprezentat centrul politic, economic și cultural prin care s-a menținut și răspîndit romanitatea în Răsăritul Europei. Se știe că civilizația sa a fost rezultatul unei duble moșteniri: romană — care a predominat în organizarea militară și administrativă a statului — și elenă, manifestată mai ales în viața culturală și socială. Pe lângă acestea, în felul de a trăi și în arta bizantinilor găsim multe influențe orientale. Dragostea pentru lux, pasiunea pentru tot ceea ce strălucește, complicata etichetă de la curte, fastul ceremonialului de la biserică, divinizarea monarhului, unele obiceiuri desuete, cum ar fi izolarea femeilor în gineceuri, își au originea în Orient.

După căderea Constantinopolului, în mai 1453, sub vjleiosul Mahomed II, un sultan tânăr și înzestrat, Bizanțul va dura totuși prin instituțiile, literatura și arta sa. „Bizanțul nu a dispărut, nu putea să dispară, odată cu căderea, pe rând, în veacul XV, a celor trei capitale ale sale: Constantinopolul, Mistra și Trapezuntul, scrie Nicolae Iorga. Astfel, după transformarea, în multe privințe numai aparentă, de la 1453 — continuă marele istoric — el își va anexa forme de civilizație care-i veneau din lumea gotică a Transilvaniei și a Poloniei, prin Moldova românească și tot ce, pe diferite căi, îi va transmite Apusul, în epoca Renașterii. Multe lucruri noi vor ieși astfel la suprafață, dar în adinc nu va rămâne, totuși, decît nestrămutata continuitate bizantină“. Cît privește Constantinopolul, capitala imperială, el a fost mărit, repopulat și păstrat cu grijă de sultani — bazele otomanilor.

În lucrarea sa cu caracter de sinteză, *Cultura Greciei*, a cărei versiune românească se află în curs de apariție la Editura Științifică și Enciclopedică, publicistul și eseistul grec George D. Hurmuziadis (născut în 1910) prezintă trei epoci ale culturii elene — antică, bizantină și modernă — și semnificațiile ei în cadrul general al civilizației europene.

După studii de cîțiva ani în România, autorul a pus țara noastră în centrul unei serii întregi de lucrări: Dimitrie Cantemir, 1973; Monumente bizantine în Dobrogea, Monumentul de la Drăgășani, 1975; Constantin Brâncuși, 1977. În *Cultura Greciei*, Hurmuziadis consacră un capitol aparte relațiilor istorice și culturale româno-elene de-a lungul mileniilor. El subliniază puternicul transfer al valorilor de viață socială și de creație culturală între

Bizanț și Țările române medievale, precizînd că acest transfer, adesea indirect, nu a însemnat, de nici o parte, preluare în bloc, neselectivă. „Pentru Moldova secolului XV, influențele bizantine se rezumă — mai ales în lipsa unor contacte directe mai bogate și mai prelungite — la acceptarea și fructificarea unui prestigios stil de cultură — stilul bizantin — a cărui importanță pentru Europa răsăriteană e comparabilă, dacă nu superioară, celeia pe care stilul romanic sau gotic și-o cîștigaseră în Occidentul european“, arată prof. Al. Elian în lucrarea sa *Moldova și Bizanțul în secolul al XV-lea*. Iar Valentin Georgescu observă că „Bizanțul este mai mare prin ajutorul involuntar pe care l-a furnizat altora pentru a se naște diferențe de el, decît prin implantarea fidelă a chipului său“.

Investigația lui Hurmuziadis pornește de la cele peste 20 colonii înființate de greci, începînd din sec. VII-VI î.e.n., pe coasta de Vest a Pontului Euxin, unde se organizase un intens schimb de mărfuri. „Timp de mai bine de un mileniu, cele trei colonii (Histria, Tomis și Callatis) și-au îndeplinit rolul de centre economice și de autentice focare de civilizație pentru cele regiuni, scrie G.D. Hurmuziadis. Locuitorii lor au trăit în buni termeni cu autohtonii, care i-au ajutat, de multe ori, să se apere contra atacurilor năvălitorilor“, conchide autorul grec.

Din lucrarea amintită am extras, sub titlul și subtitlurile redacției noastre, două fragmente: o scurtă descriere a Constantinopolului, pînă la căderea sa, în 1453, și un scurt istoric al relațiilor româno-elene din antichitate pînă în sec. XIX.

Florentina DOLGHIN

Pentru intimidarea asistenței

În acea metropolă [Constantinopol], care se întindea de la Marea Marmara pînă la Marea Neagră, trăia o populație eterogenă, de aproape un milion de suflete, alcătuită din toate semințiile și din toate clasele sociale. În centrul comercial, pe ambele laturi ale străzii principale, abundau prăvălii și bazine, în care erau expuse tot felul de mărfuri: carne, păsări, legume, fructe, dulciuri, exact ca în zilele noastre. În apropierea lor, se găseau zaraafii, cu teighelele pline de obiecte din aur și argint, ei fiind și bijutieri. Tot aici se vindeau țesături de mătase, damascuri

cu desene și brocarturi cu fir de aur; de asemenea, luminări și lămpi, esențe și parfumuri. În piața numită „Taurii“, se făcea comerț cu tot felul de animale vii, pentru tăiere; caii aveau o piață aparte, într-un alt cartier al orașului, iar peștele, la rîndul lui, se putea cumpăra pe orice chei din Cornul de Aur. Depozitele erau pline de mărfuri venite din toate părțile lumii. Vizitatorii străini — goții, lombarzii, asiaticii, africanii — așteptau la vederea acestei abundențe.

Un cronicar povestește cum un flamand, în timpul celei de-a doua cruciade (1147-1149)¹, pierzîndu-și cumpătul

¹ Despre cruciade vezi și *Magazin istoric*, nr. 3/1971.

în fața opulenței de necrezut, s-a aruncat vociferînd asupra teighelei unui bijutier și a început să-și umple buzunarele cu tot ceea ce i-a căzut în mînă.

În semn de respect pentru rangul lor, demnitarii și șefii barbari erau primiți în palatele imperiale sau în cele ale aristocrației. Bizantinii au crezut întotdeauna în efectele unei politici de prestigiu și grandoare. După opinia lor, frumusețea decorului, a îmbrăcăminții și a ceremonialului exercita asupra străinilor și poporului o mare fascinație, care contribuia la creșterea gloriei împăratului și a demnitarilor săi, cît și a respectului față de persoana lor. În palatele regale era îngrămădit tot ceea ce

putea impresiona prin frumusețe sau valoare: draperii de mătase, covoare persane, veselă și tacămuri de aur, veșminte cu broderii strălucitoare, insigne și sceptre încărcate de pietre prețioase, inele, cercei, brățări și obiecte exotice, în sfârșit, tot ce conferea splendoare și prestanță. Și, ca o încoronare, bizantinii apelau și la unele trucuri mecanice: lei de bronz care răgeau, păsări mecanice care cîntau, un tron care se ridica în aer sugerînd proveniența divină a împăratului. Totul era conceput astfel încît să provoace admirația și, mai ales, intimidarea asistenței.

Un cronicar al epocii ne relatează că fiul și moștenitorul lui Frederic Barbăroșie, împăratul german Henric VI, fiind foarte ambițios, visa la coroana Bizanțului. În 1196, el a trimis o delegație numeroasă la împăratul Alexios III Angelos, pentru a-i cere restituirea Dalmației și Epirului, pe care Frederic Barbăroșie le anexase Imperiului german, dar care, cu puțin mai înainte, fuseseră recucerite și reincorporate Bizanțului de către Comneni. Împăratul bizantin a recurs atunci la o tactică de stupefiere și de intimidare a delegaților, organizînd la Palat, în onoarea lor, o recepție fastuoasă. Dar, în fața acestei parade de lux, nordicii au simțit o puternică dorință de a-și însuși bogățiile bizantinilor. Era în luna decembrie, ningea — ne spune cronicarul, și amfitrionii i-au invitat pe musafiri să admire „splendoarea pietrelor prețioase, care străluceau ca niște grații primăvăratice în inima iernii. «Ce valoare pot avea aceste pietre în fața scinteiilor de ură din privirile noastre? au răspuns teutonii. Perlele ce purtați nu vor putea fi niciodată comparate cu perlele de sudoare de pe frunțile noastre, atunci cînd vom lua în mînă armele împotriva voastră».

Serbările de pe hipodrom

Pe străini îi impresionau, de asemenea, somptuozitatea serviciilor divine și caracterul inedit al spectacolelor de pe hipodrom. Bisericile bizantine ca și curtea imperială se caracterizau prin fast și grandoare: bazilici pavate cu plăci de marmură multicoloră, coloane fin lustruite și terminate cu capituluri sculptate, pereți acoperiți de mozaicuri cu sfinți în culori, pe fond albastru sau auriu. Iconostasul, altarul, vasele liturgice, veșmintele sacerdotilor erau adevărate opere de artă, prin cromatică și prin tehnica de realizare. Comparată cu simplitatea ritualului roman, liturgia bizantinilor devenea o reprezentare publică, o dramă sacră între oficanți și popor. Să nu uităm că grecii sînt creatorii teatrului; părinții bisericii au avut grijă să satisfacă tendința credincioșilor către spectacol.

O legendă rusească povestește că Vladimir Sviatoslav, marele cneaz al Kievului, a pri-

mit, în anul 988, propuneri de convertire religioasă atît din partea romanilor [catolici], cît și a evreilor și musulmanilor. Înainte de a se decide, Vladimir a întreprins o mare călătorie prin lume, fiind captivat de splendoarea liturghiei ortodoxe. „Am văzut la Roma lucruri admirabile — a spus marele cneaz — dar ceea ce am putut admira la Constantinopol depășește orice imaginație!”. Grecii l-au cîștigat. S-a botezat, apoi s-a căsătorit cu o prințesă greacă, sora lui Vasile Bulgaroctonul, și, după aceea, a întemeiat pe malurile Niprului, fluviu mai lat decît strîmtoarea Bosfor, orașul Kiev care, cu cele 80 biserici ale

În p. 25: diptic bizantin din fildeș

Monede bizantine, avînd pe avers chipul lui Constantin cel Mare, iar pe revers, emblema orașului Constantinopol

Majoritatea lucrărilor publicate în România despre relațiile româno-elene sînt bazate pe documente, descoperite îndeosebi după cel de-al doilea război mondial. În Grecia s-a constatat cu satisfacție că concluziile istoricilor români coincid, în cea mai mare parte, cu argumentele și constatările savanților greci. Avem în vedere, mai ales, două voluminoase și cuprinzătoare studii: Începuturile învățămîntului filozofic și de liberă gîndire în Balcani — Viața și opera lui Teofil Coridaleu, de Cléobule Tsurkas, apărut la București în 1948, iar mai apoi tradus în franceză și reeditat la Salonic în 1967 de către Centrul de Studii Balcanice, și studiul Academiei Domnești din București și Iași, de Ariadna Camariano-Cioran, apărut la București, în 1971, lucrare premiată atît de Academia Republicii Socialiste România, cît și de Academia din Atena.

O bună parte dintre informațiile cuprinse în paginile ce urmează le datorăm acestor două studii cît și lucrării Bizanț după Bizanț, a marelui savant român Nicolae Iorga.

Din volumele menționate, reiese clar că poporul român a simțit permanent nevoia de a păstra vie memoria originii sale daco-getice și latine. A considerat menținerea de contacte, îndeosebi culturale, cu civilizațiile greacă și romană scut cel mai eficace contra diverselor pericole ce-l amenințau, mai ales acela al înglobării în frontierele vreunei națiuni străine.

Raporturile greco-române au rămas foarte strînse și după instalarea turcilor în Balcani. Țările române au reușit să-și păstreze integritatea și un grad de

autonomie față de ocupații otomani; ele nu au fost transformate în pașalcuri. Domnitorii și poporul român au fost favorabili pătrunderii civilizației greco-bizantine pe teritoriile lor. Să nu uităm că voievozii români s-au comportat ca cei mai constanți aliați ai împăraților bizantini. În ce privește exercitarea puterii, ei se considerau egali acestora, fiecare înțelegînd a fi monarh absolut pe întinderea propriului său teritoriu. A apărut totodată ideea înrudirii politice cu imperiul, care a devenit, mai apoi, o convingere, încît, la căderea Bizanțului, domnii români s-au considerat automat succesorii lui. Ei au conceput planuri de a izgoni pe năvălitorul otoman din Constantinopol, spre a reînființa tronul imperial. Mihai Viteazul, învingător al Porții, era convins că acel proiect putea fi realizat în ziua în care forța militară a voievozilor români va fi cooperat cu puterea politică de care dispuneau, pe lângă înalta Poartă, grecii din Fanar. Nu era vorba de un deziderat iluzoriu, ci de un plan viabil, la care nu au renunțat nici succesorii lui Mihai Viteazul.

În Țările române existau condiții cît se poate de favorabile pentru dezvoltarea culturii greco-bizantine. Cu atît mai mult cu cît Grecia se afla sub cea mai cruntă înrobire și într-o cumplită sărăcie. O serie de intelectuali greci au găsit un refugiu în Țările române. Afluxul de cărturari și clerici greci în cele două principate a fost permanent. Odată cu ei au venit și negustorii, și marinarii, care, deseori, puteau folosi în relațiile cu forurile diriguitoare propria lor limbă. Căsătoriile mixte au contribuit și ele la răspîndirea limbii grecești în unele straturi sociale, cu predilecție în rîndurile boierimii. În

sale, s-a transformat în capitală religioasă a vechii Rusii. Vladimir Sviatoslav a mai dat ordin să se construiască o nouă Sfîntă Sofia, la fel de strălucitoare ca monumentala catedrală pe care o văzuse la Constantinopol. Și, pentru ca ea să nu fie cu nimic mai prejos decît opera lui Justinian, a angajat arhitecți bizantini și pe cei mai renumiți artiști greci pentru a o decora.

Alt motiv de curiozitate pentru străini erau serbările de pe hipodrom: curse de care trase de doi și patru cai, reprezentări cu animale exotice, scene comice, dansuri și acrobații. Acestea erau organizate pe un fel de stadion, lung de 400 metri și prevăzut cu grădenuri pentru 30 000 spectatori. În interior, el era

decorat cu monumente, unele dintre ele conservate pînă azi; de exemplu, obeliscul egiptean din sec. XVII î.e.n., trofeu de război, transportat la Constantinopol de împăratul Teodosiu cel Mare (379-395) și coloana de bronz, formată din trei șerpi încolăciți și provenind de la Delfi. În antichitate, ea susținea trepidul de aur oferit de atenienii lui Apollo, drept recunoștință pentru victoria lor asupra persilor, în bătălia de la Plateea (493 î.e.n.). Există pe hipodrom și un alt obelisc legat de numele împăratului Constantin Porfirogenet. Între aceste trei monumente se găseau statui celebre din vechea Eladă, ca Hercule, al sculptorului Lisip, și cva-

driga în bronz din insula Chios. Preparativele unei curse durau cîteva zile. Împăratul însuși dădea semnalul pentru începerea jocurilor, aruncînd în aeră un fel de eșarfă sau un ștergar mare. Imediat după aceea, se deschideau porțile grajdurilor și aurigiilor (conducătorii de care) se lansau pe pistă, însoțiți de strigătele frenetice ale spectatorilor, împărțiți în fracțiuni politice. Fiecare dintre ele aclama culorile favorite, scotînd țipete de provocare și dezaprobare la adresa adversarilor.

De multe ori, serbările de pe hipodrom se prelungeau pe străzi și piețe, care deveneau astfel teatrul a tot felul de manifestări, procesiuni religioase, parade militare, primiri triumfale ale unor împărați victorioși. Nu lipseau nici defi-

numeroasele școli înființate în cele două țări surori, Țara Românească și Moldova, predarea s-a făcut și în limbile latină și greacă, în afara românei. Maniera aceasta de predare în cele trei limbi a fost adoptată și în cele două mari Academii Domnești de la București și Iași, prima întemeiată de Șerban Cantacuzino, pe la 1680, iar a doua de Antioh Cantemir, în 1707.

Cele două Academii Domnești, focare de cultură devenite adevărate centre universitare, egale cu cele avansate din Occident, au avut de împlinit o mare misiune istorică. Depășind hotarele celor două Principate române, influența lor s-a făcut simțită în Balcani. În afară de români și greci, le-au urmat cursurile numeroși sârbi, bulgari și albanezi. În aulele Academiei Domnești, cât și în școlile înființate mai înainte, 88 dascăli greci au transmis tinerei culturi românești neprețuitul tezaur al valorilor clasicismului elen. Ei au predat, alături de profesori români sau de învățați aduși din centre occidentale, cursuri de medicină, științe naturale, matematici, dar, mai ales, filozofie. Au fost studiate teoriile lui Platon ca și neoplatonismul. În discursurile politice ale lui Demostene, tinerii studenți au văzut că dragostea de patrie și de neam este cea mai nobilă dintre virtuți. Ei și-au format conștiința că aparțin unor națiuni proprii și că fiecare popor are dreptul la libertate și autodeterminare. De aceste principii s-au folosit cu succes când a sosit momentul să se descolțorească de jugul otoman și să-și proclame propria independență.

Se știe că la Academii Domnești o mare parte dintre materii se predau în limba greacă. Unii istorici au considerat faptul ca impus de domnii fanarioți.

Ultimele cercetări dovedesc însă că tocmai aceștia au restrâns întrebuințarea limbii elene, în favoarea românei. În timpul domniei fanarioților, numărul cărților tipărite în limba română a fost în Moldova-Vahia de trei ori mai mare decât al celor apărute în limba greacă.

Cît de rodnică a fost activitatea Academiei Domnești s-a putut aprecia în anii ce au urmat închiderii lor. Astfel, la începuturile secolului trecut, principalele dispuneau de o pătură conducătoare instruită și pregătită pentru sarcinile ce o așteptau. Științele și artelor se aflau la un nivel superior, iar intelectualii români erau de talia celor europeni.

Aspirația firească a poporului român, în măsura în care creșteau posibilitățile de a deveni un stat independent, era ca limba sa națională să devină, în același timp, și limba sa oficială, atât în învățămînt cât și în administrație. În 1818, domnitorul Ioan Vodă Caragea l-a autorizat pe Gheorghe Lazăr să înființeze la București cea dintîi școală, în care toate materiile erau predate în limba română. Lazăr, învățat român transilvănean, cu studii la Viena, a predat în limba maternă matematicile, geografia și geologia și a întocmit manuale pentru mai multe discipline. O școală similară a fost înființată și în Moldova de Gheorghe Asachi. Astfel încît, atunci cînd cele două academii au fost închise, majoritatea elevilor și profesorilor și-au continuat cursurile la liceele românești înființate de Gheorghe Lazăr și Gheorghe Asachi.

În românește de
Lucia DIMITRIU HURMUZIADIS

lărilor criminalilor sau conspiratorilor, condamnați la supliciu și chiar la moarte, în piețele publice. Cu cît mai înalt era rangul condamnatului, cu atît mai numeros era publicul spectator, care obișnuia să-și exteriorizeze zgomotos instinctele sălbatice. Să nu uităm că mulți bizantini aveau strămoși romani și că, la Roma, în Colosseum, luptele gladiatorilor și martiriul creștinilor constituiseră spectacole obișnuite. Bizantinii erau însă și descendenți din eleni, cu tradiție și caracter diferite, înclinați spre discuții publice în aer liber. La portul din Augusteion se reuneau literați, politicieni și teologi, care își exprimau, în mod liber, opiniile, își criticau sau își satirizau

superiorii, ajungînd deseori la încăierări.

Căsătorie la doisprezece ani

Constantinopolul era și un mare centru cultural. În universitatea sa, fondată în sec. V de împăratul Teodosiu II (408-450), profesori renumiți, ca Mihail Psellos, Teofil Nonnos și Matei Vlastaris, predau științe exacte studenților veniți din toate părțile imperiului. Lucrările savanților bizantini puteau fi comparate cu realizările cele mai de vază ale științelor empirice în Occident. Studiul textelor de literatură clasică, în care bizantinii au excelat, constituie baza doctrinei umaniste, căreia lumea modernă occidentală îi datorează

rezăz mult. În ce privește filozofia, pasiunea bizantinilor pentru Aristotel și Platon a dat naștere la acea extraordinară înflorire literară, artistică și științifică, care stă la baza gloriei marelui secol XV.

Nici medicina nu a fost o știință neglijată în Bizanț, deși nu este mai puțin adevărat că superstiția, vrăjitoria, interpretarea viselor, exorcismul etc. erau practici foarte răspîndite. Biserica le condamna, iar statul organiza servicii de îngrijire medicală a bolnavilor, victime ușoare ale falșilor tămăduitori. Clerul, armata de uscat și marina aveau propriile lor spitale. Existau, de asemenea, clinici pentru îngrijirea particularilor. Judecînd după personalul nu-

meros de care dispunea un spital fondat în 1118 de Ioan II Comnen (paisprezece medici, douăzeci și șase de infirmieri și un mare număr de ajutoare), aceste clinici erau adevărate instituții. Tratamentele se inspirau din metodele și practica lui Hipocrat.

Sălile rezervate femeilor se aflau în grija exclusivă a doctorițelor și infirmierelor. În Bizanț, separarea sexelor era mai riguroasă decât în Occident. Femeile își petreceau cea mai mare parte a timpului în iatacurile lor; rareori ieșeau pe stradă, de preferință noaptea, cu fața acoperită de un voal, niciodată singure, ci însoțite de un eunuc. Femeia era supusă autorității soțului sau a șefului de familie, iar biserica nu omitea să-i amintească permanent că are datoria să se dedice exclusiv soțului, căruia trebuia să-i fie cea mai fidelă ajutoare și aliată, deoarece era creată din „coasta lui Adam”.

La vârsta de doisprezece ani, o fată se putea căsători, cu consimțământul ambilor parteneri, de fapt însă familia era

aceea care trebuia să-i găsească un bărbat. Un contract semnat în fața unui notar menționa, de fiecare parte, bunurile aduse în căsnicie. Soțul nu putea dispune de averea consoartei sale. Dreptul la divorț al ambilor soți era recunoscut de stat și de biserică. Ritualele erau aceleași cu cele din antichitate, care supra-viețuiesc și astăzi în datinele poporului grec. Ca și acum, logodnicul, însoțit de lăutari, mergea să-și caute logodnica în casa ei părintească; în drum spre festinul nupțial, însoțitorii aruncau în căsătorii cu boabe de grâu și flori. Ca și azi, în Grecia, părinții și prietenii sărbătoreau întreaga noapte, iar a doua zi dimineața se duceau să-i trezească cu cîntece vesele pe proaspeții căsătorii.

Activitatea femeii era restrînsă la casă. Dar, așa cum antichitatea a avut femei celebre, Bizanțul nu a dus nici el lipsă de ele. Justinian și-a salvat tronul datorită sfaturilor energice ale soției sale, împărăteasa Teodora¹. Teofa-

na, altă împărăteasă, femeie de o excepțională frumusețe, mama lui Vasile II Bulgaroctonul, a jucat, de asemenea, un rol important în treburile imperiului. Ana Comnena (1083-cca. 1148), fiica împăratului Alexios I, a fost o scriitoare de mare erudiție și talent; de la ea ne-a rămas cea mai completă cronică a timpului său, *Alexiada*, compusă din cincisprezece cărți, sursă inepuizabilă de informații pentru bizantinologi.

Au existat multe prințese bizantine care au adus mari servicii imperiului. Datorită frumuseții, culturii și maniere lor rafinate, erau logodnice căutate la toate curțile lumii. Multe dintre ele s-au căsătorit cu principii și regi europeni din Rusia, țările scandinave, Germania, Franța, Italia și țările balcanice.

Dacă influența civilizatoare a Bizanțului asupra tuturor popoarelor cu care a venit în contact este de netăgăduit, să recunoaștem contribuția femeii bizantine în acțiunea civilizatoare, care nici ea nu este de ignorat.

¹ Magazin istoric, nr. 2/1971.

„PRINSOAREA MUNȚILOR”

un străvechi obicei juridic al românilor

PETRE BĂRDAȘU

Unitatea românilor de pe ambele versante ale Carpaților s-a reflectat în decursul secolelor și prin existența unor norme de drept comun, necuprinse în legile scrise și specifice numai locuitorilor țării noastre. Ele au fost cunoscute îndeobște sub denumirea de „obiiceiuri ale pământului”.

Un astfel de obicei străvechi, existent în relațiile dintre românii din Țara Românească și Transilvania, a fost prinsoarea munților care și-a găsit o vie ilustrare și în legăturile dintre moșnenii vlçeni și păstorii din Mărginimea Sibiului.

Neputând dispune de munții vecini, care fuseseră acaparați de Universitatea săsească din Sibiu¹, o mare parte a păstorilor din Mărginime își țineau oile în Țara Românească, vara în munții cei mai apropiați — ai Căpăținii și ai Lotrului — iar iarna în bălțile Dunării. Ei foloseau pășunile din golurile de munte care aparțineau moșnenilor sau boierilor, plătind pentru aceasta o arendă în bani și în natură ce varia în funcție de întinderea golurilor respective, apropierea față de sate, accesibilitatea lor etc.

În aceste condiții au apărut și s-au stabilit relații specifice între păstorii din Mărginimea Sibiului și moșnenii proprietari de munți din zona de Nord a actualului județ Vâlcea. Ele decurgeau din nevoia păstorilor sibiieni de a-și asigura pe un termen cât mai lung dreptul de folosință a pășunilor vlçene. Cum nu puteau cumpăra aceste terenuri, le luau în „prinsoare”. Ce însemna aceasta? O familie de păstori avansa moșnenilor, ce stăpneau în devălmășie un munte, o sumă de bani (câteva sute de galbeni, echivalent cu zeci de mii de lei), încheind un contract prin care muntele respectiv le era arendat pentru o perioadă lungă, de regulă 28 ani. Arenda propriu-zisă era alcătuită din dobânda galbenilor respectivi, precum și alte sume ce se vărsau anual moșnenilor, împreună cu o cantitate de produse în natură. La expirarea termenului prinsorii, moșnenii erau obli-

gați să restituie arendașilor întreaga sumă pe care aceștia o avansaseră inițial. De obicei însă arendarea se prelungea pentru o nouă perioadă, fiind numeroase cazurile în care durata acestor contracte depășea chiar 100 ani.

Odată dat în prinsoare, un gol de munte nu mai putea fi înstrăinat decât prin moște-

¹ Magazin istoric, nr. 12/1977.

nire. Vnzarea către un alt proprietar se putea face doar dacă erau restituiți banii prinsorii, cu condiția însă ca și păstori să fie de acord. Pe termenul cît dura contractul de prinsoare, proprietarii moșneni nu mai aveau de fapt nici un drept asupra muntelui, păstori putînd să-l subarendeze sau să-l folosească în ce chip doreau.

Dintr-un document din 22 mai 1778, aflăm că moșnenii din satele Mălaia și Sărăcinești (azi Balota), care stăpîneau în devălmășie Muntele Dealul Negru, îl dau în prinsoare lui Oprea Miclăuș, Popa Irimia, Popa Dan și Avram cu cetașii lor din Tilișca, „pentru că și mai înainte au stăpînit ei... fiindcă au fost vechi pe iarbă de ani de au stăpînit-o și au făcut stîna pe numitul munte cu cheltuiala lor și cu stîrea noastră”. Tot atunci, Bucur Dancoș, din Rășinari, ia în prinsoare Muntele Plota. La 7 ianuarie 1823, la Tilișca se prelungește actul de prinsoare al aceluiași munt, „pînă cînd se vor împlini cei mulți ani”, stabilindu-se și o taxă fixă de arendă care „nici să mai crească, nici să mai scază... de 70 lei și cîte o pereche de cizme bune și o urdă de săpun și o pereche de nojițe și cîte un foale de brînză”, arendașii fiind de această dată Toma Miclăuș, Ștefan Popa, Marin Gligore și Popa Nicolae.

Relațiile dintre arendași și proprietari erau foarte bune, așa cum rezultă din mai multe scrisori din această perioadă pe care păstori din Tilișca sau Rășinari le-au adresat „fraților din Mălaia, Voineasa sau Sărăcinești”. Contractul de arendare pentru Muntele Dealul Negru a fost reînnoit la 18 decembrie 1844, aren-

dași fiind acum Nicolae, Dan și Dumitru din neamul „Miclăușștilor ot [din] satul Tilișca... care să aibă a stăpîni în bună pace așa cum au stăpînit și părinții dumnealor cu părinții noștri”, arenda fiind fixată la 150 lei aur, două perechi cizme sau călțuni și două perechi curele de încălțăminte și zece oca de brînză. Mai mult, arendașii avansează acum încă 200 taleri în centrul prinsorii, moșnenii angajîndu-se ca atunci „cînd se va da banii prinsoarei ce sîntem prin deobște zapise să avem a răspunde și mai sus-numiții bani”.

Un alt munte, Puru, a fost luat în prinsoare, după cum ne-o atestă un document din 21 iulie 1817, înțîrit și de logofătul Șerban Magheru vistiernic, de către Stan Răcuciu și tovarășii săi din Siliștea Sibiului de la părinții semnatarilor actului, cărora le-au avansat 3 640 taleri, iar prinsoarea a continuat să funcționeze și după ce, în 1825, acest munte devine proprietatea lui Gheorghe Magheru¹, viitorul revoluționar.

Familia Borcea, tot din Săliște, a reușit să țină în prinsoare Muntele Repeziile sau Părăginosul, din hotarul satului Mălaia, timp de peste o sută de ani.

Pe baza acestor mărturii, putem socoti prinsoarea munților drept una din normele vechiului drept al pămîntului, care s-a aplicat numai în relațiile dintre români și care a supraviețuit mai multă vreme, datorită relațiilor speciale stabilite în zonele de munte între păstori din Mărginimea Sibiului și moșnenii din Nordul Olteniei.

¹ Magazin istoric, nr. 9/1977.

PLANȘELE NOASTRE

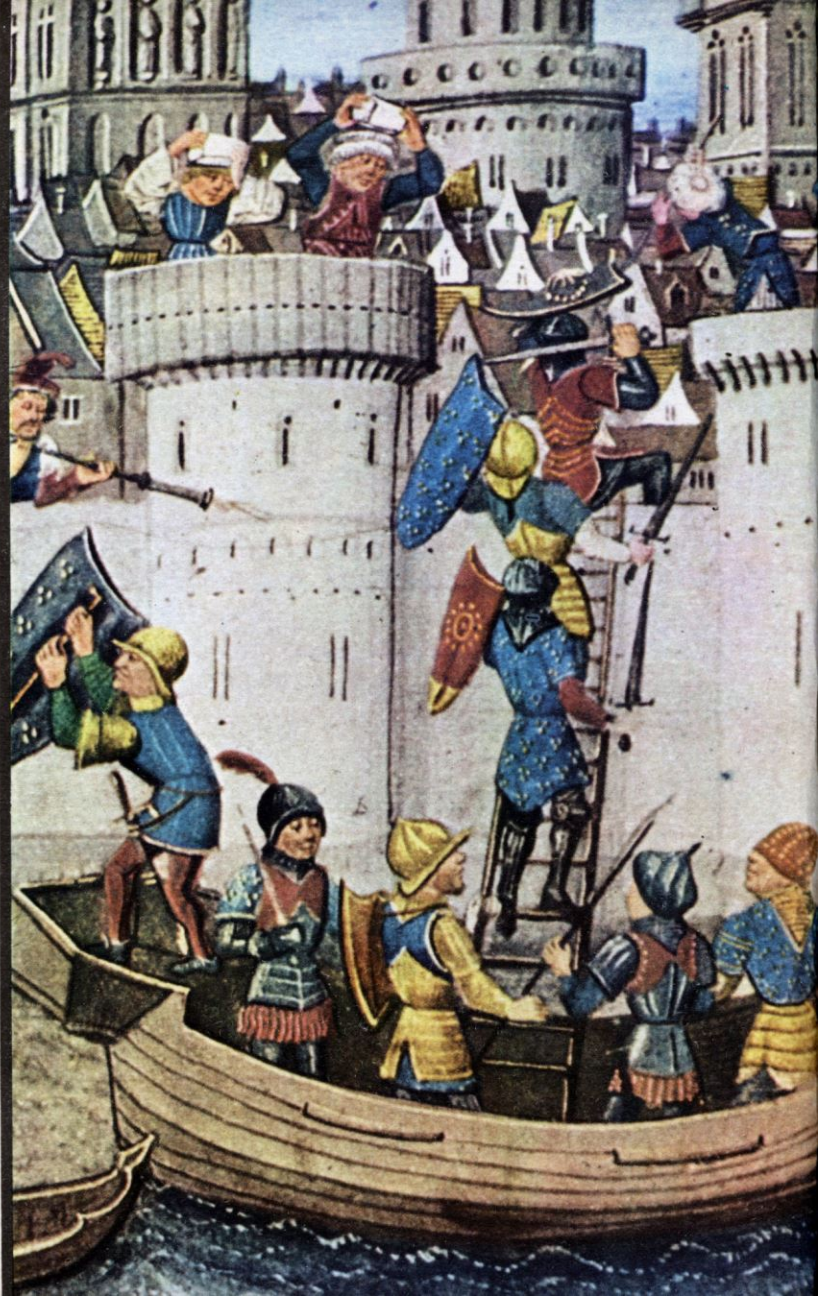
① În memorabilele zile ale Războiului de Independență, pe frontul din Sudul Dunării s-a aflat și pictorul Nicolae Grigorescu, care ne-a lăsat nemuritoarele imagini despre eroismul ostașilor români. Printre ele se află și această schiță, care se păstrează în colecțiile Muzeului Militar Central, din București (**Prima jertfă**, p. 19)

② Bizanțul a reprezentat o permanentă tentație pentru Apusul Europei; miniatura înfățișează asaltul prădalnic al cruciaților în 1204 (**Viața cotidiană la Constantinopol**, p. 25)

③ În Chile, mîndrul popor araucan a opus cea mai dîră rezistență din cîte au cunoscut spaniolii în expansiunea lor în America (**Gloria și pielea unui conchistador**, p. 57)

④ **Album istoric**. Un cunoscut loc de întîlnire al bucureștenilor, la începutul sec. XX, Terasa Oteteșanu (aflată în spatele actualului Palat al Telefoanelor) și Piața Palatului, în 1927; în dreapta, clădirea Bibliotecii Centrale Universitare; în stînga, clădirile demolate de Carol II pentru a lărgi piața

Album istoric romănesc

TREI MARTORI DEPUN ÎMPOTRIVA FASCISMULUI

N. CONSTANTINIDI

p. 34

WILLIAM SHIRER

p. 37

LIVIU REBREANU

p. 41

Istoria Europei deceniului patru din veacul nostru a fost dominată de primejdia fascismului. Venirea la putere a lui Hitler în Germania (30 ianuarie 1933) și pretenția instaurării hegemonismului în Europa au constituit un pericol din ce în ce mai grav pentru pacea și securitatea popoarelor. În situația internațională caracterizată printr-o încordare crescândă, Berlinul a devenit centrul politicii expansioniste, revanșarde, revizioniste, care avea să ducă la declanșarea celui de-al doilea război mondial. În același timp, agenturile fascismului în diferite țări europene, inclusiv în România, au reprezentat o gravă amenințare la adresa independenței și integrității lor teritoriale.

Lupta eroică, plină de abnegație și sacrificii, a popoarelor a făcut ca, la 9 mai 1945, lunga noapte în care hitlerismul voia să cufunde Europa și întreaga lume să ia sfârșit. Lupta împotriva oricăror tentative de reînviere a fascismului criminal rămâne însă, pentru totdeauna, un comandament al istoriei.

În paginile ce urmează, inserăm fragmente din amintirile—necunoscute—a doi oameni care au trăit în centrul evenimentelor din Germania: diplomatul român Noti Constantinidi și ziaristul american William Shirer. Publicăm, de asemenea, fragmente din însemnările inedite ale lui Liviu Rebreanu, în care marele scriitor ia o atitudine hotărâtă împotriva ideologiei și practicii criminale a legionarilor.

N. CONSTANTINIDI

Berlinul anilor '30

Născut la București în 1889, Noti Constantinidi a făcut studiul de drept în țară, după care și-a luat doctoratul în științe juridice la Roma (1912). În această ultimă perioadă a fost corespondentul ziarului Minerva în capitala Italiei. Întors în țară a profesat avocatura. După terminarea primului război mondial, a fost numit consilier tehnic pe lângă delegația română care a participat la Conferința de pace de la Paris, în sarcina lui intrând și relațiile cu presa franceză. În 1921 a intrat în diplomație, în calitate de consilier de presă la Legația din Paris. Aici a fondat Agenția de presă română Orient-Radio (Rador), cu sediul la București, care din 1926 a devenit agenția oficială a statului nostru. Urându-și cariera diplomatică, N. Constantinidi a funcționat ca secretar și apoi consilier la Legația din Berlin (1929-1937) și însărcinat cu afaceri al României la Roma (1937-1938). Până în 1946 a mai îndeplinit și alte funcții diplomatice, printre care și aceea de ministru plenipotențiar la Helsinki (1941-1943). A murit în 1957.

În îndelungata sa carieră, Constantinidi a cunoscut importante personalități politice române — Ion I.C. Brătianu, Take Ionescu, Nicolae Titulescu — și a frecventat cercurile diplomatice europene din cîteva mari capitale europene. Observator atent al cercu-

rilor în care s-a mișcat, diplomatul român a evocat cu finețe atmosfera ambiantă și a schițat cu talent portretele personajelor politice pe care le-a frecventat.

În amintirile sale, un spațiu însemnat este dedicat activității delegației române la Conferința de pace de la Paris, pentru apărarea intereselor naționale. Constantinidi a consacrat numeroase pagini perioadei anilor '30, cînd în casa poetei Elena Văcărescu a întâlnit mari personalități politice, culturale și artistice ale vremii. Interesante sînt și informațiile inedite asupra activității desfășurate de Take Ionescu pentru crearea Micii Înțelegeri.

Deosebit de semnificative sînt notațiile din anii cînd s-a aflat în misiune la Berlin și Roma, însemnări ce vădese că autorul s-a situat pe o poziție clară de dezavuare a nazismului și fascismului. Constantinidi spune despre Hitler că „are aerul unui mahalagiu, de o vulgaritate ordinară”, iar pe Mussolini îl taxează drept „cabotin” și „fanfaron”.

Iată, în continuare, un fragment din însemnările inedite ale diplomatului român, despre Berlinul din ajunul și de după venirea lui Hitler la putere.

Virgil TATOMIR, directorul Arhivelor Statului, filiala București

În august 1929, am fost transferat din Paris ca secretar la Legația din Berlin; mai târziu am activat, tot aici, în calitate de consilier. Am sosit în plin sezon mort, toată lumea fiind plecată în vilagiatură; întreaga viață diplomatică și mondenă era întreruptă pînă la toamnă.

Cunoșteam Berlinul destul de bine, deoarece în anii cînd funcționasem la Paris venisem aici de vreo trei sau patru ori, invitat de prietenii sau cu treburi de serviciu. Nu-mi plăcea acest oraș mare, rece, cu bulevarde prea largi, cu case construite fără gust și cu oameni destul de aspri. Berlinul dintre cele două războaie mondiale l-am cunoscut în epoca celei mai teribile inflații, apoi pe vremea goanei turbate după distracții și îl regăseam acum la sfîrșitul unei perioade de veselie și nouă prosperitate, căzut într-o stare de marasm.

Nu iubeam orașul, dar mă consola faptul că străzile erau aproape toate mărginite de arbori mari, cu frunziș bogat. În afară de unul sau două restaurante cu prețuri exorbitante, se mîncă foarte prost; în cafenele, cafeaua era un soi de băutură excreabilă. Ce e drept însă Berlinul era foarte îngrijit, curat și bine întreținut.

Legația noastră se găsea pe Rauchstrasse, aproape de marele parc central al orașului. Arborii străzii erau acolo atît de mari și de stufoși, încît vara trebuia să aprinzi lumina electrică pentru că coroașele lor acopereau toate ferestrele fațadei noastre. Șeful misiunii diplomatice era ministrul Nicolae Petrescu-Commen.

La venirea mea, în 1929, situația politică din Germania era destul de tulbură. Existau numeroase partide și era foarte dificil să le distingi cu ușurință unele de altele. Dar existau cîteva personalități mari, care dominau întreaga viață politică: Stresemann (lider al Partidului Populist German), care îl păcălise atît de bine pe Briand (prim-minis-

tru și ministru de Externe francez în repetate rînduri), Brüning, catolicul (lider al Partidului de Centru (catolic)), care reușise să obțină încrederea cercurilor engleze și americane; în umbră, Hitler.

Existau partide, ca Partidul Național German și partidul nazist, care dispuneau de adevărate armate. În tot acest timp aveau loc conflicte între grupuri armate; mai ales simbăta și duminică, aceste încăierări se soldau cu zeci de morți. Lucrurile se petreceau, aproape totdeauna, cam în același fel. Într-o braserie oarecare, frecventată de tinerii unui partid, adversarii lor politici intrau brusc, se schimbau focuri de revolver, iar apoi trebuiau numărați morții. Poliția sosea totdeauna prea târziu și vinovații nu erau niciodată prinși. Atacurile stîrneau represalii și seria atentatelor nu se mai termina. Toate aceste partide țineau adunări, la care agitația politică împrumuta alura de violență extremă.

Înainte de venirea lui Hitler la putere, cuvîntul de ordine era de a prezenta Germania ca pe o martiră. Germanii erau susținuți de englezi, care le-au deschis credite. Marea Britanie, de teamă ca Franța să nu devină prea puternică, căuta să întărească Germania, încercînd astfel să mențină echilibrul puterilor în Europa. Ambasadorul englez la Berlin, lordul Abernon, era cel mai fervent susținător al Germaniei.

Francezii erau mult mai prudenți și mai neîncrezători. Ei nu au acordat decît puține credite și și-au retras banii la timp, înainte ca crize economice.

Pe lîngă creditele de la stat la stat și cele obținute de marile bănci, industriașii și comercianții germani au reușit să obțină importante credite și de la firmele particulare, a căror sumă n-a fost niciodată cunoscută.

La Berlin exista impresia foarte clară că germanii căutau să dea senzația că trăiesc într-o mare mizerie, fă-

cînd apel la un sentiment de solidaritate europeană cu ceilalți. În realitate, în Germania, și la Berlin îndeosebi, se trăia foarte bine, totul exista din abundență, viața nu era scumpă. Impresia de bunăstare era generală și incontestabilă. Odată, mă plimbam cu un diplomat german prieten, într-o după-amiază de duminică și, după ce am ascultat obișnuitele tirade relative la așa-zisa mizerie din Germania, i-am arătat că toți oamenii care se plimbau ca și noi, pe stradă, își aveau frumoasele lor costume de duminică și nici unul nu avea ghețele petice.

Răspunsul său a fost următorul:

— E cît se poate de firesc. Doar nu vreți ca oamenii să iasă cu hainele lor uzate, pe care le poartă în fiecare zi de lucru. Doar n-ați vrea să ni se coboare și nivelul de trai personal?

Neliniștea și dezordinea politică au durat la Berlin de-a lungul primilor patru ani ai șederii mele acolo, și totuși, această perioadă nu era nicidecum interesantă, deoarece totul era tulbură, ideile și actele, și abia dacă îți puteai da seama în mod exact unde au ajuns în realitate lucrurile. Adevărații aristocrați părăsiseră Berlinul și se stabiliseră la Potsdam, de unde veneau uneori pentru cîteva ore la Berlin, îmbrăcați fără gust și rigizi. În Capitală dominau bancherii, industriașii proaspăt îmbogățiți și care cheltauia enorm.

Comnen se mișca în această lume puțin deocheată, ca un pește în apă; primea și era primit, închipuindu-și că duce o viață mondenă în stil mare. L-am însoțit pe ministru la o masă oferită de către unul dintre acești afaceriști. Spre mijlocul dîneului s-au deschis ușile unui salon, unde a început să cînte faimoasa orchestră de la Hotel „Astoria” din Londra, adusă cu avionul în mod special, bineînțeles cu un onorariu exorbitant.

Dacă la Paris luxul era rafinat și discret, la Berlin era

țipător, ostentativ și, aproape totdeauna, de prost gust. În schimb, dacă în capitala Franței, calitatea de diplomat nu făcea nici o impresie, aici erai tratat aproape ca un prinț de sînge. Aceasta impunea și obligații mondene fără sfîrșit. Cu rare excepții, trebuia să iau parte, în fiecare zi, la cîte o recepție, unde se stătea în picioare o oră sau două; seara, trebuia să îmbraci fracul și jobenul, pentru un dineu sau un bal. Corvoada nu înceta decît odată cu sosirea verii.

Corpul diplomatic străin era foarte numeros: aproximativ o mie cinci sute de persoane. Mereu întâlneai figuri noi; în

timpul dineului erai așezat între două doamne, mai mult sau mai puțin bătrîne, cu care trebuia să faci conversație, fără să le fi văzut vreodată înainte. După masă stătea în salon în picioare aproximativ o oră, ca să iei cafeaua și lichiorurile, iar spre orele 11 te găseai în stradă, după o seară pierdută, în frac, fără să știi ce să mai faci.

Viața artistică de la Berlin era foarte intensă și puteai asculta muzică destul de bună. Furtwängler dirija concerte de Filarmonicii și foarte mulți virtuozii dădeau recitaluri. Teatrele, deși puțin numeroase, erau excelente, cu actori foarte buni, mai toți veniți de la Viena. Apoi mai existau și muzeele. Berlinul reușise să aibă cîteva dintre cele mai fru-

moase colecții de pictură și sculptură din Europa.

În 1933, am asistat la venirea la putere a lui Hitler și la marea paradă cu torțe pe sub ferestrele Cămarilor Reichului. Cei patru ani pe care i-am petrecut la Berlin sub regimul nazist au fost foarte ciudați. Pe de o parte, acte de teroare și de brutalitate de neînchipuit, iar pe de altă parte un soi de exaltare șovină, o creștere violentă a orgoliului național: germanii trebuiau din nou convinși că sînt poporul ales și rasa superioară destinată să domine lumea. Intelectualii priveau toate acestea cu un ochi sceptic.

În ziua cînd Hitler a hotărît să reînarmeze Germania, Berlinul a trecut printr-o panică extraordinară, temîndu-se de o intervenție franceză.

În p. 34: poliția berlineză operează arestări din rîndul muncitorilor participanți la manifestația de 1 Mai 1929

Reichstagul incendiat de hitleristi a servit drept pretext pentru declanșarea primului val de teroare a Gestapoului

DER BRAND IM REICHSTAGS- GEBÄUDE

Während der Kämpfe zu verhindern, verliert die Reichstagsgebäude zum Schutze von Luft und Meer.

WILLIAM SHIRER

Jurnalul unui corespondent american în cel de-al III-lea Reich

„Am fost martor al evenimentelor și l-am văzut pe Hitler cum și-a impus dictatura”, scria cu ani în urmă William Lawrence Shirer, ziarist și comentator de radio american, născut la Chicago în 1904. El a devenit cunoscut în multe țări ale lumii după apariția în 1960 a cărții sale *The Rise and Fall of the Third Reich* (Ascensiunea și prăbușirea celui de-al III-lea Reich). Volumul a fost un „best seller”, o carte de mare succes în Statele Unite și a fost urmat, în 1961, de o altă lucrare *The Rise and Fall of Adolf Hitler* (Ascensiunea și prăbușirea lui Adolf Hitler).

În calitate de corespondent diplomatic al ziarului *Tribune* din Chicago și, apoi, ca unul din pionierii reportajului radiofonic la scară intercontinentală — ca reprezentant al rețelei *Columbia Broadcasting System* — William Shirer a fost un reporter pasionat al clipelor de înclăștare și criză din Europa Occidentală și, în special, din Germania anilor '30, devenind corespondent de război în 1939-1945. Primele lui însemnări, mărturiile directe și spontane, impresii „de la fața locului”, care cuprind amănunte semnificative și schițează portrete autentice ale actorilor dramei istorice, sînt prinse în carnetele publicate sub titlul *Berlin Diary* (Jurnal berlinez), 1940 și *End of a*

Berlin Diary (Final la un Jurnal berlinez), 1947. Mai târziu, cînd avea să cunoască nenumărate dosare capturate din arhiva confidențială nazistă, precum și multe din directivele și discuțiile cinice ale lui Hitler cu acoliții săi, istoricul Shirer va căuta să aprofundeze observațiile instantanee ale ziaristului Shirer. Comparînd paginile sale inițiale din Jurnal, cu efortul de analiză pe care l-a încercat ulterior, Shirer scria în *Ascensiunea și prăbușirea celui de-al III-lea Reich*: „Desigur, mi-a fost mai ușor să fac cunoscute și să descriu evenimentele concrete, senzaționale și adeseori revoltătoare care au marcat cel de-al III-lea Reich: urcarea lui Hitler la putere, incendierea Reichstagului, masacrul cunoscut sub denumirea de «Noaptea cuțitelor lungi», anexarea Austriei, capitularea lui Chamberlain la München, ocuparea Cehoslovaciei, agresiunile dezlănțuite împotriva Poloniei, Scandinaviei, Occidentului, țărilor balcanice, Uniunii Sovietice. Am descris ororile ocupației naziste și lagărele de concentrare, exterminarea evreilor. Dar, cu toate acestea, mi-au rămas multă vreme ascunse marile decizii luate în taină, intrigile, trădările, ca și mobilurile cele mai intime, aberațiile care au dus la aceste crime; de asemenea, rolurile jucate de personajele din culise, intensitatea

de nelmăginit a teroarei exercitate de hitleriști și tehnica organizării ei". Pentru ziaristul, comentatorul și istoricul William Shirer, adevărul a fost o cucerire continuă, o expediție cutremurătoare în jungla perilă și crudă a nazismului.

În fragmentele pe care le reproducem mai jos din Jurnalul berlinez al lui William Shirer, am ales câteva note personale, schițe și imagini surprinse în plină mișcare din unghiul original al reporterului-martor, purtând amprenta autentică a epocii, vibrând sub tensiunea actualității.

Desigur, actele flagrante ale atentatului nazist împotriva umanității sînt acum profund cercetate și cunoscute. În memoria istorică a popoarelor, lupta împotriva barbariei cu zvonul și victoria asupra fascismului rămîn valori

definitive, iar atitudinea intransigentă față de nostalgia și recidivistul nazismului, o exigență a realității celei mai actuale. Paginile de jurnal ale lui William Shirer sînt făcute să ne amintească — în limbajul istoriei curente — caracterul imprescriptibil al crimei hitleriste împotriva omului.

Încă în 1948, publicistul Shirer primea distincția americană „One World”, care onora activitatea sa desfășurată prin radiodifuziune „pentru meritul de a fi avertizat opinia publică din America de pericolul nazismului”. În răspunsul său, autorul Jurnalului berlinez reținea cuvintele filozofului american George Santayana: „Cel care nu-și amintesc învățămintele trecutului sînt condamnați să-l trăiască din nou”.

Florin HERA

Paris, 3 august 1934.

După moartea feldmaresalului Hindenburg, ultimul președinte al Republicii de la Weimar, Hitler a făcut ceea ce nimeni nu se aștepta. Pe lângă funcția de cancelar, s-a autopromovat președinte al statului. Dacă mai dănuiau unele îndoieli în privința fidelității comandanților militari, ele s-au risipit înaintea sa trupul bătrînului mareșal să se fi răcit. Hitler a obligat armata să-i presteze jurămint de supunere necondiționată.

Berlin, 25 august.

Prima contact pe care l-am avut în această seară cu cel de-al III-lea Reich a fost tipic. Pentru a vedea cît de cît locurile străbătute, am luat un tren de zi, ajungînd în Gara Friedrichstrasse pe la ora 22. Primii veniți să ne întîmpine, pe mine și pe soția mea, au fost doi agenți ai Gestapoului. Desigur, mă așteptam să dau ochii într-o zi sau alta cu poliția secretă, dar nu-mi închipuiam că prilejul se va ivi atît de devreme. Imediat ce am coborît din tren, m-au acostat doi civili care m-au întrebă dacă eu sînt domnul Cutare. N-am înțeles prea bine numele, dar am răspuns negativ. Deoarece unul dintre agenți a stăruit cu întrebarea, am scos pașaportul. Individul l-a examinat pe îndelete, după care mi-a zis cu un aer bănuitor:

— Așadar nu sînteți domnul X, ci domnul Shirer.

— Eu și nimeni altul, după

cum se vede din pașaport.

Agentul mi-a mai aruncat o privire nelcrezătoare, i-a făcut cu ochiul colegului său, după care cei doi m-au salutat cu răceală și au plecat. De mîine, începe un nou capitol al existenței mele.

Berlin, 2 septembrie. Nu mai regăsesc nimic din vechiul Berlin de pe vremea Republicii; atmosfera lipsită de griji, bunele maniere, femeile cu nasul în vînt și părul tuns scurt, tinerii cu țeasta rasă ori nu — care puteau să-și petreacă noaptea întreaga dezbătînd orice subiect, cu inteligență și pasiune — tuturor acestora le simt lipsa.

Neconținutul „Heil Hitler”, pocnetul tocurelor lipite în semn de salut, defilarea nesfîrșită a cămășilor brune, a S.S.-iștilor în uniforme lor negre mă calcă pe nervi.

În timp ce mă plimbam, a trebuit ca, în două rînduri, să intru în grabă în niște magazine spre a nu fi obligat să salut drapelele batalioanelor S.A. și S.S.; altfel aș fi riscat să fiu maltratată.

Alaltăieri [correspondentul britanic] Gillie, de la [ziarul] *Morning Post*, m-a luat să mîncăm la o cîrciumă, în josul lui Friedrichstrasse. La întoarcere mi-a arătat o clădire din care, anul trecut, puteau fi auzite, zile de-a rîndul, urletele evreilor torturați. Am remarcat că, și acum, imobilul era sediul comandamentului unei mari unități S.A.

Poimîine voi asista la Congresul anual al partidului nazist, un bun prilej de a cunoaște mai bine Germania hitleristă.

Nürnberg, 4 septembrie.

La apusul soarelui, Hitler, asemenea unui împărat roman, și-a făcut intrarea în acest oraș medieval, în aclamațiile sălbătice ale falanșelor naziste, care înțesau străduțele strîmte, unde trăiseră odinioară [poetul] Hans Sachs și „maestrii cîntăreți”.

Zece mii de steaguri cu crucea încrîngărită acoperă splendida arhitectură gotică a orașului, fațadele arhaicele imobile, acoperisurile triunghiulare. Străzile sînt un fluviu de uniforme brune și negre.

Îl văd pe Hitler, pentru prima dată, trecînd pe lângă hotelul unde locuiesc eu și îndreptîndu-se spre reședința sa, de la Hotelul „Deutscher Hof”, situat pe aceeași stradă. În picioare, în automobil, își mototolește nervos șapca în mîna stîngă; cu brațul drept întins, după obiceiul nazist, răspunde fără entuziasm aclamațiilor delirante. Poartă un trenzi de gabardină, destul de uzat, și are o față inexpressivă. Mă așteptam la un profil mai plin de forță; așa, să mă ia naiba dacă înțeleg prin ce miracol poate dezlănțui isteria gloatei, care îl primește ca o hoardă de sălbatici. Fîhlerul nu arborează acea poză teatrală, de împărat roman, cum face Mussolini. Ținuta lui pare a afecta modestia.

Mă îndoiesc însă de sinceritatea sa.

Seara, în vechea și impresionantă clădire a primăriei orașului, Hitler deschide, în mod solemn, cel de-al IV-lea congres al partidului nazist. Nu vorbește decât trei minute; aceasta, fără îndoială, pentru a-și menaja vocea în vederea celor șase luni cuvântări pe care are de gând să le pronunțe mai târziu. Putzi Hanfstängl, care seamănă cu un clown enorm, crispat și incoerent — și care numai rareori uită să ne amintească de originea sa americană și de diploma lui de la Harvard — pronunță cel mai important discurs al zilei, în calitate de șef al secției presei străine din cadrul partidului nazist. Vrînd în mod vădit să-i facă pe plac șefului său, are oăbrăznicia să ne ceară [corespondenților străini] să relatăm evenimente din Germania fără a încerca să le interpretăm. „Numai istoria — urlă Putzi — poate judeca evenimentele care se desfășoară, acum, sub Hitler“. Ceea ce dorește el, ca și Göbbels și Rosenberg, este să ne îmbarcăm pe corabia propagandei naziste. Mă tem ca vorbele lui Putzi să nu-i influențeze pe corespondenții de presă englezi și americani.

Mai târziu, mă strecor în holul lui „Deutscher Hof“, unde stă Hitler. Îl disting pe Julius Streicher, poreclit aici „Țarul înecoronat al Franco-niei“. La Berlin este vestit ca „mîncătorul“ de evrei nr. 1 și ca editorul celei mai vulgare și mai pornografice fițiuri antisemite, *Der Stürmer*. Are tîgva rasă, ceea ce îi accentuează și mai mult sadismul figurii.

Nürnberg, 5 septembrie. Dimineața, ședința de deschidere în sala „Luitpold“, dintr-o suburbie a orașului, este mai mult decât o reprezentație fastuoasă; spectacolul are ceva din fervoarea religioasă și mistică a unei liturghii oficiată într-o catedrală gotică de Paște sau de Crăciun. Intrarea lui Hitler este plină de dramatism. Acordurile orchestrei, care a cîntat pînă atunci, încetează. Cei 30 000 oameni înghesuiți

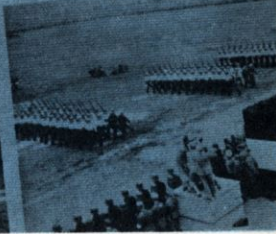
DER TAG
WENNNAHT
AM ARSCHLUSS
DES REICHSPARTEITAGS 1934
IN NÜRNBERG

Auf dem Reichsparteitag haben sich die Parteimitglieder der Reichspartei zum ersten Mal in der Geschichte des Dritten Reiches in Nürnberg versammelt. Die Führer des Reiches sind im Bild zu sehen.

Die Reichspartei hat sich zum ersten Mal in der Geschichte des Dritten Reiches in Nürnberg versammelt.

Încă de la venirea la putere, naziștii zăngănesc armele pregătind invadarea Europei

În p. 37: cîldul și cîldul cîldului; primul din dreapta, alături de Hitler, este Röhm, care va fi ucis, din ordinul Führerului, trei luni mai târziu, în „Noaptea cuțitelor lungi“

aici păstrează o liniște mor-mintală. După aceea, orchestra execută marșul *Badenweiler* rezervat — mi se spune — numai lui Hitler, atunci cînd apare la marile solemnități.

Führerul își face intrarea prin partea opusă estradei unde va lua loc, urmat de acoliții săi: Göring, Göbbels, Hess, Himmler și alții. Îna-ntează încet, de-a lungul intervalului central, în timp ce 30 000 brațe se ridică pentru a-l saluta. După aceea, imensa orchestră simfonică execută uvertura *Egmont*, de Beethoene. Proiectoare puternice luminează estrada pe care se așază Hitler, înconjurat de vreo sută de dregători naziști și de ofițeri. În spate se desfășoară „drapelul înșingherat“, purtat de hitlerişti pe străzile Münchenului, la 9 noiembrie 1923, cînd puciul lor a fost înăbușit. Tot în spatele estradei filfite 5-600 stindarde S.A. Muzica încetează. Rudolf Hess, cel mai intim confident al Führerului, se scoală în pi-

cioare și citește rar numele „martirilor“ — naziști — că-mășile brune căzute în lupta pentru putere.

Cînd mulțimea, formată exclusiv din membri ai partidului nazist, pare a fi destul de impresionată, se dă citire proclamației Führerului, pe care n-o expune el însuși, ci galeuleterul Bavariei, Wagner. În mod cit se poate de straniu, vocea și felul lui de a vorbi seamănă cu ale lui Hitler încă unii corespondenți de presă, care au ascultat discursul la radio, au crezut că vorbitorul era însuși Führerul.

Nürnberg, 7 septembrie. Astă-seară o altă mare reprezentație: pe pajiște „Zep-pelin“ s-au îngrămădit 200 000 naziști, cu 21 000 drapele, desfășurate în lumina proiectoarelor, ca o pădure supranaturală.

— Sîntem puternici și vom fi și mai puternici, tipă Hitler, iar ecoul cuvintelor sale se transmite prin difuzoare peste pajiștea tăcută.

Von Papen a venit și el astăzi, singur, în picioare într-un automobil, în urma lui Hitler. A fost prima sa apariție în public după evenimentele din 30 iunie, când a scăpat, în ultimul moment, de oamenii lui Göring.

N-avea o mină prea fericită.

Saarbrücken, 1 martie 1935.

[După plebiscitul din Saar și realipirea acestei provincii la Germania], Hitler și-a făcut intrarea în oraș azi după-amiază, trecând în revistă trupele S.S. și unitățile militare. Înaintea paradei mă afluam în tribună alături de Werner von Fritsch, comandantul suprem al Reichswehrului [nume sub care erau cunoscute pe atunci forțele armate ale Germaniei] și creierul noii oștiri pe cale de formare. Cuvintele sale m-au uluit: un baraj neîntrerupt de sarcasme despre S.S.-iști și despre șefii nazisti, pe măsură ce aceștia își făceau apariția. Plin de dispreț pentru ei toți, când s-a ivit cortegiul lui Hitler, a mormăit ceva, apoi și-a luat locul, pentru a primi defilarea exact în spatele Führerului.

Berlin, 15 martie. Götting a dat un interviu ziariului *Daily Mail* [proprietar — lordul Rothermere, corespondent la Berlin — Ward Price], iar care a devenit un straniu purtător de cuvânt al partidului nazist în Anglia. Cu acest prilej, căpetenia hitleristă a declarat că Germania își constituie armata sa aeriană. Este prima dată când se admite public acest lucru. Azi se dădea ca sigură știrea că Göring, ministrul Aviației, va intra în subordinea lui von Blomberg, ministrul Apărării, căpătând astfel asentimentul șefilor militari la opera de creare a noii forțe aeriene germane.

Berlin, 16 martie. Azi, la ora 15, primesc un telefon de la Ministerul Propagandei. Pe un ton foarte agitat, mi se transmite că sînt convocat pentru orele 17 la o conferință de presă, la care dr. Göbbels va face o declarație

rație „de cea mai mare importanță”.

Mă duc. În sală s-au adunat vreo sută de corespondenți de presă străini; tensiunea este mare, dar nimeni nu cunoaște scopul convocării noastre. În sfîrșit, apare Göbbels, șchio-pătînd, cu un aer grav și foarte preocupat. Imediat, el începe să citească, cu o voce puternică, textul unei noi legi. Lectura este prea rapidă pentru ca să putem lua note, dar nici nu e nevoie de așa ceva: Hitler, încalcînd din proprie inițiativă clauzele militare ale Tratatului de la Versailles, a restabilit serviciul militar obligatoriu și a proclamat crearea unei armate de 12 corpuri de armată, adică 36 divizii. Louis Lochner, de la Agenția *Associated Press*, Eduard Beattie, de la *United Press*, Pierre Huss, de la *International News Service* și Gordon Young, de la *Reuter*, sar de pe locurile lor, năvălind la telefon, fără să mai aștepte urmarea. Scundul „doktor” termină. Cîțiva funcționari superiori ai Ministerului Propagandei rămîn în sală, pentru a răspunde la întrebări, dar este clar că se tem să spună mai mult decît textul comunicatului oficial.

— Ce efectiv va avea noua armată?

— 36 divizii, răspund ei.

— Ce efectiv va avea o divizie?

— Depinde.

Și așa mai departe.

Urc din nou pe Wilhelmstrasse, cu Norman Ebbutt de la *Times*, cel mai bine informat dintre corespondenții de presă străini. Ebbutt este destul de surprins de veste, dar insistă asupra faptului că nu e, de fapt, nici o noutate: germanii și-au reconstituit armata de un an și mai bine.

Mai tirziu aflu că Hitler a acționat cu iuteala fulgerului, intuind singurul moment propice pentru a acționa, și se pare că a reușit. Biroul nostru din Paris mă anunță, astăzi seară, că francezii se agită, încercînd să-i incite la

acțiune pe englezi, dar că Londra se lasă greu.

Aseară, înapoiindu-se de la vila sa de la Berchtesgaden, Hitler și-a convocat miniștrii și generali. Decizia de reconstituire a armatei a luat-o pe loc — mai bine zis, atunci le-a adus-o la cunoștință. Din cite am putut afla, Führerul n-a ezitat nici o clipă sau, în orice caz, n-a dat această impresie. Experții s-au apucat imediat de întocmirea proiectului de lege. Pe de altă parte, Hitler și Göbbels au redactat două proclamații către poporul german — una din partea partidului nazist, cealaltă din partea Führerului.

Azi la ora 13, Hitler i-a chemat din nou pe miniștri și pe generali pentru a le citi textele legii și ale celor două proclamații. După cum sînt informat, în clipa cînd Hitler a terminat, toți membrii cabinetului s-au îmbrățișat. Bătrînul general von Blomberg i-a împins pe cei de față să-l ovacioneze pe Führer de trei ori. A fost una dintre cele mai slugarnice ședințe ale Consiliului de Miniștri din întreaga istorie a Germaniei. Dar naștitorul nu le pasă de demnitate cînd vor să-și atingă scopurile. Iar acum, cînd Hitler le-a dat ceea ce și-au dorit, iuncherii militariști vor trece multe lucruri cu vederea, vor înghiți multe papare.

Este o lovitură cumplită pentru Franța, Anglia și Italia, care au făcut un război și au încheiat un tratat de pace pentru a nimici puterea militară germană și a nu o lăsa să ridice capul.

Ce vor face Parisul și Londra? Un „război preventiv” ar însemna sfîrșitul lui Hitler. Polonezii spun că Pilsudski nu așteaptă decît să participe la un astfel de război. Dar primele reacții de astăzi seară — cel puțin după știrile parvenite de la biroul meu din Paris — se arată, toate, potrivnice unei intervenții militare. Vom vedea.

În românește de
Ioan DRAGOMIRESCU

LIVIU REBREANU

Spovedanii

Sub acest titlu, la Editura Sport-Turism, se află în pregătire un volum de însemnări memorialistice datorate marelui scriitor român Liviu Rebreanu. Așadar, un Liviu Rebreanu inedit. Paginile sale de jurnal referitoare, cu unele întreruperi, la perioada 1914-1944 — document de mare valoare — polarizează în egală măsură interesul istoricului literar, cât și pe cel al istoricului vieții politice.

Spovedăniile ne dezvăluie un amplu și profund dialog al scriitorului cu sine însuși, o investigație febrilă a condiției intelectualului în societatea românească interbelică. Cele câteva sute de pagini ale manuscrisului se constituie într-o adevărată radiografie, cu accente de sinceritate, uneori vehementă, nu numai a vieții culturale, ci a societății românești în ansamblul ei. O societate receptată de un mare scriitor, dar apreciată și judecată de omul și cetățeanul Rebreanu. Apare evident efortul permanent al scriitorului de a descifra sensurile reale și profunde ale vieții, căci — nota el — viața trebuie înțeleasă, aprofundată „nu să te mulțumești a o trăi animalic, lăsînd-o să treacă peste tine...”.

Însemnările sînt opera unui scriitor profund ancorat în viața poporului său și preocupat permanent de destinul patriei. Ca și alți scriitori ardeleni — Slavici, Coșbuc, St. O. Iosif — pentru a se putea realiza ca om de litere, Rebreanu a fost silit să treacă „în țară”. Pentru el 1 decembrie 1918 a fost astfel nu numai un triumf al multisecularului ideal românesc de unitate și libertate, ci și un sacru

legământ anticipat pentru generațiile de urmași că vor păstra neștirbită marea împlinire.

De la înălțimea acestor sentimente patriotice, Rebreanu a înregistrat și comentat atitudinile contemporanilor săi. Fie că se referă la evenimentele culturale sau la cele ale vieții politice, memorialistica sa face adesea apel la demnitate națională, la cinste și respect pentru marile valori ale spiritului uman. Chemarea sa la rațiune, la emanciparea omului de sub tirania ideilor politice reacționare capătă accente dramatice în momentele de restricție ale istoriei poporului său. Edificatoare în această privință sînt fragmentele pe care le publicăm mai jos și care se referă la evenimentele anului 1940, poate cel mai dramatic an din istoria românilor. Un an în care izolarea pe plan internațional, prăbușirea aliaților noștri tradiționali, miopia unor cercuri politice interne și reacționarismul altora au împins vertiginos țara spre abis. Înfrîngerea Franței în mai-iunie 1940, ultimele zvîrcoliri și căderea rușinoasă a regimului dictaturii regale, odiosul Diktat de la Viena și, ca un efect direct al impunerii dominației naziste în Europa, instaurarea dictaturii legionaro-antonesciene — iată evenimentele pe care le comentează Rebreanu în paginile ce urmează*.

Puia Florica REBREANU,
Vasile NETEA

*Întreruperile de text sînt marcate prin trei puncte, iar cuvintele introduse de noi prin paranteze drepte; notele din subsol aparțin redacției Magazin istoric.

1940 Duminică, 2 iunie.

Miercuri [29 mai] — am avut la Academie solemnitatea discursului [meu] de recepție. A fost într-adevăr o zi solemnă pentru Academie, atîta lume s-a grăbit să participe și atît de mare a fost interesul... Solemnitatea s-a difuzat prin radio... Discursul meu *Laudă țărânului român* a impresionat foarte mult. Am simțit-o pe cînd îl citeam, am auzit-o pe urmă și am văzut-o din ecoul ce l-a avut în toată țara. [Ion] Petrovici a răspuns foarte cald și elogios și lung, ici-colo polemizînd cu unele părți din discursul meu. Efectul general a fost covârșitor. Felicitările m-au covârșit. [Nicolae] Iorga zice că va propune să fie tradus discursul meu în patru limbi și răspîndit drept cea mai bună propagandă românească...

[Alexandru] Lapedatu îmi spune emoționat că a fost cea mai frumoasă zi a Academiei etc.

Sîmbătă, 8 iunie. Ar trebui să revin asupra discursului de recepție de la Academie. Se pare că a avut un răsunet cu siguranță peste valoarea lui. Cred că a impresionat mai mult prin spiritul de frondă sau, ici-colo, chiar de răzvrătire, neobișnuit într-o adunare atît de liniștită. În afară de ecoul în presă, interesant e efectul asupra lumii care a ascultat la radio și care continuă să mă copleșească cu felicitări. Dar vremurile sînt prea cumplite ca să te poți bucura de astfel de succese. Evenimentele se precipită vertiginos și amenință să răstoarne fața pămîntului...

Luni, 17 iunie. Parisul a căzut. De două zile se află sub stăpînire germană. Armatele franceze, complet sfărîmate, se retrag într-un ritm aproape de dezordine. Face impresia că nu pot sau nu vor să mai opună o rezistență serioasă. Alături germanii au ocupat Verdun — într-o singură zi! Au spart linia Maginot la Sud de Saar — într-o singură zi! Mai mult, coloane

germane, pornite de la Reims-Chalons, au trecut platoul Langus și peste riul Săone, înspre Besançon și frontiera elvețiană, tîind astfel retragerea armatelor care ocupă linia Maginot și toată zona fortificată din triunghiul Verdun-Belfort-Strasbourg — și toate acestea în două sau trei zile! E ceva miraculos și îngrozitor. Forța germană pare absolut irezistibilă. Să se adauge și amenințarea italiană pe frontiera Alpilor și, pînă la un punct, o ostilitate încă nebeligerantă în Pirinei a spaniolilor, ca să se înțeleagă deplin primejdia imensă în care se află Franța. Ajutor nu poate avea de nicăieri, cel puțin un ajutor eficient și imediat. Corpul expediționar britanic a fost zdrobit în Flandra, iar rămășițele salvate la Dunkerque nu pot intra în luptă înainte de a fi reechipate, și chiar atunci, niște trupe scăpate dintr-un infern nu vor fi capabile să oprească elanul triumfal german. Reynaud¹ a făcut un apel patetic la Statele Unite — i s-au promis ajutoare și atît! În realitate, în aceste momente de viață și moarte, Franța e singură, iar Anglia îi oferă încurajări, mesagii de admirație și speranțe în victoria finală grație flotei engleze.

În asemenea condiții, la marginea prăpastiei, guvernul francez a trebuit să reconsidere foarte serios situația militară și diplomatică. Ieri [16 iunie] guvernul Reynaud s-a prăbușit, înlocuit fiind cu un guvern quasi-militar în frunte cu mareșalul Pétain², iar la Război cu Weygand³. Se pare că

¹ Paul Reynaud (1879-1966), prim-ministru al Franței (martie-iunie 1940); arestat în iulie 1940, a fost deportat în Germania (1942-1945); după război a fost lider al Partidului Republican Independent.

² Henri Philippe Pétain (1856-1951), mareșal, om politic; în timpul primului război mondial a oprit ofensiva germană la Verdun (1916); prim-ministru (1940-1942) al regimului pro-hitlerist de la Vichy și șef al statului (1940-1944); condamnat la moarte de un tribunal francez (1945), pedeapsa i-a fost comutată în închisoare pe viață.

³ Maxime Weygand (1867-1965), general francez, șef de stat major

noul guvern e în preajma unor hotărîri grave. Se aude că va cere pace separată. Radio Budapesta spune aaseară că propunerile ar fi și fost transmise guvernului german, care ar fi cerut capitularea fără condiții. Radio francez, azi-dimineață, anunță că guvernul nou, asupra căruia apasă cea mai cumplită răspundere ce-a avut vreun guvern, va lua azi hotărîri cu profunde repercusiuni. Ceea ce vrea să însemne, probabil, propuneri de pace...

Evenimentele se rostogolesc atît de vertiginos că nu-ți lasă timp de chibzuiri. Începusem de la 10 dim[ine]ața însemnările acestea. La 11 1/2 am prins întîmplător, la unde scurte, emisiunea radiojurnalului francez. Se repeta discursul ținut dimineața la radio de către mareșalul Pétain, vestind poporul francez că azi noapte a luat contact cu inamicul pentru încheierea ostilităților, fiindcă Franța nu mai poate continua lupta. A fost într-adevăr, zguduitoare. Speakerul adăuga cîteva explicații și îi invita lumea să fie calmă și să aștepte urmările. Mai tîrziu, prin radio englez, am aflat că Spania a fost intermediar între Franța și Germania. Iar pe seară că Hitler se va întîlni cu Mussolini spre a decide răspunsul de dat Franței...

Joi, 4 iulie. Surpriza zilei a fost alcătuirea unui nou guvern sub [Ion] Gigurtu⁴. Sînt

al lui Ferdinand Foch (1914-1923), înalt comisar în Siria (1923), șeful Statului major al armatei franceze (1930), a primit comanda supremă în 1940; delegat general al regimului Pétain în Africa de Nord (1940-1941), arestat și deportat de hitleristi (1942-1945).

⁴ În noul guvern, legionarii dețineau următoarele portofolii: Culte și Arte (Horia Sima). Inventarul Avuțiilor Publice (Vasile Noveanu) și un subsecretariat de Stat la Finanțe (Augustin Bidișanu). La 9 iulie, la cererea naziștilor, pe care îl irritau sovăilele cabinetului în materie de orientare pro-hitleristă a politicii externe românești — Horia Sima și-a dat demisia, urmat de A. Bidișanu. De altfel, la 20 iulie, în fruntea unei delegații legionare, Horia Sima s-a prezentat în audiență la rege, cerîndu-i să formeze un guvern pur legionar, cerere refuzată categoric de Carol II.

numai generali, cuziști și legionari. Între ei [Dumitru] Caracostea și [Nichifor] Crainic. Asta înseamnă pură politică germană. Se zice că s-ar fi primit anume garanții germane înainte de a se fi făcut guvernul. După anume precizări, la ora 9 și-ar fi înaintat demisia [Gheorghe] Tătărescu, la 10 ar fi fost însărcinat Gigurtu, la 10 1/2 regele a primit o delegație de zece vechi oameni politici, în frunte cu [Iuliu] Maniu și Dinu Brătianu, cu care a discutat situația, și numai pe urmă s-a format guvernul în care Cuza a refuzat să intre, cel tânăr, firește [Gheorghe]. Se zvonea că ar fi vorba ca Maniu și Brătianu să fie numiți consilieri regali, ceea ce nu pare verosimil, mai ales în ce privește pe Maniu.

Seara îmi telefonează [Pan] Halipa pentru necazurile lui. Dr. [Nicolae] Lupu, care a fost în delegație, i-a spus că situația e extrem de încurcată, încît nu se știe nimic precis de azi pe mîine.

Vineri, 5 iulie. Noul guvern nu inspiră publicului șanse de durabilitate. Zvonurile alarmiste continuă și chiar se întesc. Unii cred a ști că înainte de a se fi alcătuit guvernul, [Mihail] Manoilescu (ministru de Externe) ar fi fost la Berlin, împreună cu [Wilhelm] Fabricius [ministru Germaniei la București] și s-au întors cu garanții de la Hitler. Alții, mai serioși, afirmă că, dimpotrivă, n-avem nici un fel de garanție și că abia prin formarea acestui guvern [pro] hitlerist am vrea să ne asigurăm simpatiile germane. Iarși alții spun că germanii condiționează garanția lor de o înțelegere cu ungurii și bulgarii, sub arbitrajul lor, firește, înțelegere prealabilă. Ungurii ar avea o revizie mică — retrocedarea județelor de la Tisa și o revizie mare pînă la vechile frontiere...

Luni, 8 iulie... Situația României nu e de învidiat, evident. Dar tocmai de aceea ar trebui să fim mai calmi, să

privim lucrurile mai serios și să căutăm a salva ce se poate... Am crezut că tratatele care ne-au creat vor dura infinit și am desconsiderat geografia...

Marți, 9 iulie. Parcă s-ar mai fi liniștit puțin lumea, dar în cercurile inițiate îngrijorarea continuă. Ungurii se înverșunează contra noastră; la radio declară mereu că nu vor înceta măsurile militare pînă ce nu vor fi satisfăcute doleanțele lor. Azi primul ministru și ministrul de Externe [unguri] însoțiți de mare alai au plecat în Germania, oficial. Nu mai încapă îndoială că vor să contrabalanseze orientarea noastră [pro]germană. De altfel, astă-seară, din cercuri ziaristice, află că Manoilescu ar vrea să propună chiar el o înțelegere cu ungurii pe baza unor concesi teritoriale din partea noastră...

Joi, 11 iulie. Teleky și Csáky au fost primiți de Hitler, la München, împreună cu Ribbentrop și Ciano. Pare aproape sigur că s-au discutat pretențiile ungurești, deși nu se spune nimic¹. În răstimp, la noi nebunia continuă. Iar se vorbește despre căderea guvernului. Inițiativa spuneau aseară că guvernul ar fi demisionar... Prin politica de zece ani, regele a reușit să dezorganizeze complet aparatul de stat, să devitalizeze toate personalitățile conducătoare, fără să creeze sau să selecteze altele în loc, încît azi ajung la conducere

¹ Într-adevăr, cu prilejul vizitei pe care prim-ministrul ungur Pal Teleky și ministrul său de Externe István Csáky au efectuat-o în Germania, au purtat discuții la 10 iulie cu Adolf Hitler și Joachim von Ribbentrop (ministru de Externe hitlerist), la care a participat și ministrul de Externe italian Galeazzo Ciano. Cel doi emisari horthyști au încercat să accelereze hotărîrea Germaniei și Italiei, amenințînd cu o acțiune militară unilaterală împotriva României. Hitler, neinteresat în acel moment în izbucnirea unui conflict în această zonă a Europei, l-a prevenit că nu le va acorda nici un sprijin militar, dar — cum se precizează în stenograma convorbirilor — a declarat că „Germania manifestă simpatie față de revendicările lor” și le-a promis sprijin; pe aceeași poziție s-a situat și Ciano.

oameni complet necunoscuți, fără rădăcini în conștiința publică și fără calități de conducere. Ce s-a mai spus de oamenii de casă, de valeții puși în fruntea treburilor publice, care se dovedesc imediat idiști, izbutind să dărîme încrederea în autoritate și ierarhie. Regele a distrus orice veleitate de caracter, înconjurîndu-se numai cu slugi. Se confundă disciplina cu slugărnicia. Cu cît cineva e mai puțin demn și mai lipsit de șira spinării, cu atît are mai multe șanse de a fi agreat de rege. În asemenea condiții, regele nu mai are sfetnici, ci numai slugi care caută să-i ghicească gîndurile ca nu cumva să spună altceva decît ceea ce gîndește stăpînul. De aceea, regele, oricît ar fi de bine intenționat, poate săvîrși greșelile cele mai grave în interesul său și al țării, convins că reprezintă voința țării...

Sîmbătă, 31 august. S-a consumat și ciopîrtirea Ardealului². Locurile mele natale nu mai sînt în România. Vom merge iar cu pașaport acasă. Arbitrajul germano-italian de la Viena a atribuit ungurilor aproape jumătate din Ardeal, inclusiv Clujul, regiunea Năsăud, secuimea etc. Cu 11 județe, dintre care opt în întregime, cu vreo 2 1/2 milioane locuitori, dintre care 1 1/4 milion români cel puțin. Idealurile noastre s-au prăbușit. Epoca marilor fraze — nici o brazdă de pămînt — s-a încheiat. Va trebui să schimbăm complet sistemul, dacă vrem să dănuim și să sperăm a reface cîndva unitatea națională atît de repede pierdută... Mi-e imposibil să notez ceva. Azi noapte după ce am auzit la radio Budapesta rezultatele arbitrajului, am lăcrimat singur în neștire și m-am zvîrcolit pînă dimineața. S-au sfărîmat visurile toate și speranțele. De abia acum am observat

² Prin Diktatul de la Viena, Transilvania de Nord (43 492 km² și 2 667 000 locuitori, în majoritate români) a fost smulșă și predată Ungariei horthyste, Germania și Italia „garantînd” nobile frontiere ale României.

conducătorii noștri cît sîntem de singuri în mijlocul atîtor dușmani și numai dușmanii...

Luni, 9 septembrie. De acum trei zile, regele Carol II a dispărut din circulație. Silit să abdice, a părăsit țara cu Lupeasca lui, lăsînd în urmă România mutilată cu o treime din teritoriu și populație, într-o cruntă dezmembrare sufletească... Prea încrezător în puterea sa de înțelegere și cunoaștere a poporului românesc și mai ales a politicienilor români, disprețuind pe toți de la o înălțime astronomică, s-a înconjurat numai de lichele care i-au bătut în strună și a vrut să construiască pe minciună, lașitate și ticăloșie. Cu puține excepții, oamenii conducători s-au dovedit de o lașitate și slugarnicie fără pereche, începînd cu [Alexandru] Vaida [Voievod] și mai cu seamă Tătărescu, sfîrșind cu javrele mărunte, profitoare pînă la scandal. Venal fără margini, a făcut din tronul românesc o tarabă de afaceri murdare pe spinarea statului... Era fatal să ajungă la o prăbușire totală. Ciopîrtirea Ardealului prin

arbitrajul germano-italian a pus virf la toate. Indignarea și furia poporului, înăbușite atîta vreme prin asasinare, au izbucnit viforos și l-au aruncat în citeva zile de pe piedestal. Trenul special, plecat în mare taină, a fost atacat la Timișoara de legionari și ciuruit de gloanțe. E cel mai lamentabil sfîrșit pentru un suveran-dictator...

Marți, 10 septembrie. Stărimarea graniței naturale a Transilvaniei a răscolit pînă în adîncime neamul românesc¹... Mutilarea Ardealului a lovit toate inimile, parcă neamul întreg ar simți că în Ardeal bate inima cea mare. Durerea și revolta au răsturnat toate

¹ La 31 august, Partidul Comunist Român s-a adresat tuturor organizațiilor democratice și partidelor burgheze născute, chemîndu-le să organizeze în comun instaurarea unui guvern democratic pentru a respinge Diktatul și a asigura apărarea granițelor și a independenței României. În întreaga țară s-au desfășurat puternice manifestații de protest împotriva „arbitrajului de la Viena”, cerînd guvernului neacceptarea lui. Deosebit de puternice au fost demonstrațiile de la Cluj, Timișoara, București, Brașov, Sibiu, Orăștie, Iași, Constanța și Baia Mare.

artificiile unui regim clădit pe minciună și murdărie...

Și iată-mă iarăși cu rădăcinile în afară de statul român! Dacă aș avea dincolo vreo proprietate sau o meserie pe care s-o pot exercita — avocat, medic, inginer etc. — m-aș simți dator și mindru să rămîn acolo în mijlocul poporului românesc rupt de la matcă și ajuns iar sub jug străin. Ar fi o datorie pentru toți intelectuali să rămîie pe loc, să nu lase poporul fără conducători...

Acuma, probabil după un cuvînt de ordine², nu se mai spune nici un cuvînt în presă despre unguri și despre ruperea pămîntului românesc. Lumea se interesează de proclamațiile și măsurile noului nostru dictator [generalul Ion Antonescu]...

Luni, 7 octombrie. Era fatal ca ciopîrtirea Ardealului fără a schița un gest energic să nu rămîie fără grave urmări. În primul rînd pentru regele Carol care, tocmai în vremile aces-

² La 4 septembrie, guvernul a interzis orice fel de manifestare politică împotriva Diktatului de la Viena.

„Mutilarea Ardealului a lovit toate inimile...” Convoi de care ale țărănilor români din județul Bihor expulzați de autoritățile horthyste (p. 41) și un grup de intelectuali din Oradea cărora ocupanții le-au aplicat același tratament

tea cumplite, s-a îmbulzit să-și ia toate răspunderile guvernării¹. El a fost prima victimă, silit să abdice și să plece rușinos din țară în tovarășia Lupească și a lui Urdăreanu. Victima, vorba vine. Și-a luat pedepsa prea mică față de relele ce s-au săvârșit sub oblăduirea lui și care au culminat în asasinatelor cele mai oribile ce s-au pomenit în istoria unui popor civilizat...

Marți, 8 octombrie. Mă cuprind neori un fel de silă de viață. În ultimul timp parcă tot mai des. O indiferență și o oboseală fără motive aparente. În realitate, îmi dau seama că e un dezgust de toate cele ce se petrec, o imposibilitate de acomodare și de urmărire a vertiginoselor transformări. Poate nici o generație n-a trecut prin mai multe și mai radicale evenimente exterioare și interioare. De azi pe mine se răstoarnă toate: valori, oameni, instituții... Ajungi să nu poți crede în nimic. Ce-a fost mare ieri, azi e zero; ce-ai iubit ieri, trebuie să urăști azi; ce-ai respectat ieri, se cere să hui duiești azi. În toate domeniile — spirituale și materiale.

...Se clatină și se zdruncină încrederea în însuși rostul omului pe lume. Dacă nu poți avea nici un ideal, de ce să mai trăiești? Ce valoare mai are viața omului în astfel de lume?

Vineri, 11 octombrie... Se zice că trei divizii germane sînt pe drum spre România. Unele trupe speciale ar fi și sosit. (Azi am văzut trei ofițeri aviatori germani pe Calea Vic-

toriei)². Alții vorbesc chiar de șase divizii. Regiunile petrolifere ar fi să fie apărute de mosefirii noștri. Se adaugă că acestea ar fi o avangardă a armatelor germane care vor ocupa Ungaria, Iugoslavia, Bulgaria, Turcia, ca să combată pe englezi în Asia, direcția generală India.

Azi la Academie s-a vorbit despre atrocitățile ungurești [horthyste] în regiunile cedate din Ardeal. Am fost însărcinat să întocmesc un protest care să fie trimis în toată lumea. Și aici se vorbește despre ocupația germană iminentă, iar mulți se arată foarte deosebiți de măsurile de guvernare legionară, mai ales că ele lovesc în personalitățile culturale cele mai marcante...

Luni, 14 octombrie. Nu pot scrie nimic. Nici măcar o însemnare. Mă simt parcă inutil într-o lume smulsă din făgașurile ei. Am trăit prea mult — asta mi-e impresia deosebi. Un om nu poate trăi attea transformări esențiale cîte a îndurat generația mea. Ajungi să nu mai știi pe ce lume ești. Sînt momente cînd confunzi ceea ce ai visat sau ai închipuit în trecut cu ceea ce ai trăit aveea. E o viață aproape neverosimilă, firește dacă vrei s-o înțelegi și s-o adîncești, nu să te mulțu-

¹ După cum se știe, chiar a doua zi după preluarea puterii, într-o convorbire cu colonelul Alfred Gerstenberg (atașatul militar hitlerist la București), generalul Ion Antonescu și-a reafirmat acordul pentru intrarea în țară a trupelor germane. La 12 septembrie, ministrul german la București, W. Fabricius, a primit o telegramă din partea Ministerului de Externe al Reichului în care era înștiințat că Hitler a ordonat „în principiu, trimiterea unei misiuni militare în România”. La 15 septembrie, generalul Kurt von Tippelskirch a sosit la București pentru a purta tratative cu Antonescu. Cîinci zile mai tîrziu, Comandamentul hitlerist a dispus trimiterea unei misiuni militare în România, „trupele germane avînd forța unei divizii”.

La 10 octombrie, încă înainte ca data, condițiile și regulile staționării lor în țara noastră să fi fost perfectate, trupele germane au pătruns în România. La 11 noiembrie sosiseră 22 430 militari hitleristi, numărul acestora crescînd apoi vertiginos: 170 639 (ianuarie 1941), 367 744 (februarie).

mești a o trăi animalic, lă-sînd-o să treacă peste tine...

Marți, 29 octombrie. De ieri și Grecia a căzut în vîltoarea războiului. Italia o atacă. N-ar fi nimic. Lumea s-a obișnuit ca giganții să atace pe cei mici cînd le vine pofta. Ceea ce e mai oribil e că agresorul vrea să dovedească lumii vina și crima victimei. Nu e destul că te omoară, mai vrea și să te dezonoare. Ah, ți-e scribă!...

Herescu³ îmi comunică însă multe îngrijorări asupra situației S.S.R. [Societatea Scriitorilor Români]. Au cooptat în comitet pe Radu Gyr⁴, care nu primește dacă nu pleacă I[on] M[arin] Sadoveanu, I.Gr.I. Periețeanu și Victor Ion Popa. Asta ar însemna o legionarizare a societății, ceea ce ar putea avea grave urmări pentru viitor... Mă roagă să-i dau concursul să ferim S.S.R. de un amestec în politică, fie chiar legionară. El va face adunare generală în ianuarie cînd va avea libere acele trei locuri în comitet, dar liberate amical, nu forțat — și va cere să fie completate prin mine, Dan Botta și [Gheorghe] Băgulescu, rugîndu-mă ca eu să iau președinția, ceea ce refuz categoric de pe acum. Dacă Radu Gyr n-ar accepta acest aranjament, atunci va provoca alegeri noi, ceea ce nu va aduce legionarilor nici zece voturi, deoarece scriitorii sînt profund nemulțumiți, căci mai toți au fost jigniți sau păgubiți în diferite feluri de noul regim...

În orice caz, scriitorii trec printr-o gravă criză și trebuie să ne unim eforturile pentru a apăra autonomia. bresle...

Joi, 28 noiembrie. Ieri, de ziua mea, s-a petrecut altă oribilă crimă: pe la 2 1/2 noaptea, legionarii au pătruns în închisoarea Jilava și au ucis 64 deținuți care au ordonat sau executat odini-

³ N.I. Herescu, poet, președinte al Societății Scriitorilor Români.

⁴ Radu Gyr, poet, publicist, membru al mișcării legionare.

Transilvania 1940

Acesta este titlul unui articol publicat de Liviu Rebreanu în revista Familia, nr. 1 din ianuarie 1941. Dincolo de durerea resimțită în urma dezmembrării statului național român prin intervenția brutală a marilor puteri fasciste, autorul își exprimă încrederea nezdruclă în triumful dreptății, al acelei dreptăți care, pentru români, este însăși condiția existenței lor, sensul istoriei lor.

lăți citeva fragmente din acest articol:

Nici un popor n-a îndurat mai îngrozitor de multe lovituri ca românii. Trecutul nostru e un lanț de jertfe fără seamăn. Momentele de bucurie și îndăltare au fost atât de puține! Nici un uragan istoric nu ne-a ocolit și nici un prăpăd. Durerea a devenit tovarășă de viață a neamului, iar duhul ei a zămislit resemnarea sub loviturile soartei, precum din duhul jertfei s-a întărit credința mereu vie în venirea dreptății. Așa am rezistat în trecut, așa rezistăm azi și peste veacuri. Sîngerăm și credem.

Anul nefast 1940 a urnit furiile destinului asupra neamului românesc. Istoria obiectivă va arăta cîndva pricinile ascunse sau adînci care au făcut ca România să se afle singură și izolată, fără nici un ajutor, în mijlocul unui cerc de dușmani de moarte, tocmai în zilele cele mai cruciale pentru viitorul Europei.

E spăimîntător de inexplicabil cum s-a putut să nu avem nici un prieten adevărat, adică prieten pe viață și pe moarte, cînd s-a pus în cumpănă viața și moartea popoarelor! Și doar România nu era o țară ticlucită artificial, prin articole silnice, ci statul național, firesc, care cuprindea în granițele sale marea majoritate a poporului românesc după două mii de ani de lupte și suferințe.

În ceasurile de restriște popoarele condamnează tot atât de lesne pe conducătorii care au suferit înfrîngerii pe cît de lesne i-au tolerat la cîrmă chiar cînd îngrămădeau greșeli peste greșeli. Nu ne trece prin gînd să bănuim că vreunul dintre guvernanții României ar fi greșit intenționat. Numai politicienii și fanaticii vîd trădătorii în adversarii căzuți. Dar incapacitatea și lipsa de perspectivă sînt tot atât de condamnable la cei care își asumă răspunderea destinelor țării...

Adevărat: noi n-am crezut, nimeni nu și-a putut închipui că dreptatea românească, atât de evidentă, ar mai putea fi judecată vreodată. Dreptatea noastră s-a împlinit ca rezultat al unui principiu recunoscut de toți, pretutindeni și pentru totdeauna. Dreptul de a ne uni toți românii într-un singur stat nu ni l-au dat războaiele sau tratatele, ci realitatea cea mai vie. Granițele noastre n-au fost de cuceriri, ci de re-

oară omorirea lui Codreanu și a celorlalți. Nu se cunosc încă amănunte. Mie mi-a spus pe seară [Tudor] Arghezi, pe urmă mi-a fost confirmată și din alte părți, iar pe la zece un comunicat la radio i-a dat și pecetea oficială...

Crimele nu se mai isprăvesc. Legionarii au săvîrșit exact aceeași ticăloșie de a omorî oameni, fără judecată.¹ Dar uciderea lor fără judecată nu e o sancțiune, ci o crimă îngrozitoare care dezonorează țara. Legionarii acum au puterea în mînă...

Duminică, 1 decembrie.
Sînt niște vremuri așa de tul-

burii și de pline de întîmplări că par aproape neverosimile. Cînd citești în cronici vechi despre vărsări de sînge fără număr, crezi că sînt timpuri care nu se mai pot întoarce. Ceea ce se petrece însă la noi e mai îngrozitor decît toate povestirile istorice.

Joi dimineața, Corneliu Moldovanu mie spunea că ar fi fost ucisii Iorga și Madgearu... Spre seară aflai amănunte: Iorga a fost ridicat de la Sinaia² sub pretext că are să dea o declarație în procesul reabilitării lui Codreanu, miercuri la 5 1/2 seara, de un grup de șase legionari care s-ar fi legitimat, iar joi dimineața pe la 4 1/2, cadavrul său, lovit de trei gloanțe în cap și alte citeva în trup, a fost găsit aruncat pe șosea, lîngă satul Strejnic (Prahova), de

¹ După ce îl căutaseră în două rînduri la locuința sa din București.

către administratorul moșiei Radovici care a anunțat jandarmii. Madgearu a fost luat de la masă, tot miercuri la prînz, și a doua zi a fost găsit ucis în pădurea Snagov...³

Joi seara, Motru confirmă moartea lui Iorga și înmormîntarea lui a doua zi, fără coroaane sau discursuri, și participînd numai familia.

Vineri dimineața mă anunță de la Academie că ședința va fi la ora trei, iar la patru, Academia va participa totuși la înmormîntarea lui Iorga. În oraș [avocatul] Ilie Lazăr îmi spune amănunte, iar [medicul Petre] Pitulescu că Iorga ar fi fost maltratată înainte de a fi fost ucis, că i s-a smuls barba și că ucigașii i-ar fi umplut gura cu excremente. Ion Barbu e consternat, nu înțelege...

³ Magazin istoric, nr. 11/1970.

¹ În noaptea de 26 spre 27 noiembrie D. Groza, însoțit de un chestor și un comisar legionar, împreună cu garda legionară a închisorii, au pus la cale detaliile odiosului masacru, soldat cu uciderea a 67 înalți demnitari, magistrați, ofițeri și subofițeri de poliție.

stabilire a unui drept natural pe care toate popoarele europene l-au realizat, de la cele mai mari pînă la cele mai mici... Etnice au fost granițele noastre, nu politice sau strategice. De aceea am crezut că sînt eterne, că trebuie să fie. Granițele noastre nu le-am trasat noi, ci chiar dușmanii noștri pe hărțile lor etnografice cînd au fost cinstite.

De altfel temelia marii uniri, rezoluția de la Alba Iulia, s-a pus la 1 decembrie 1918, cînd nici nu se pomenea de Trianon, cînd statul ungar opresor era complet sfărîmat, cînd nu mai exista nici armată, nici măcar poliție, cînd anarhia se întindea vertiginos, amenințînd cu o prăbușire socială generală. Atunci poporul autohton cel mai numeros și mai legat de glia strămoșască, avînd conștiința răspunderii istorice, a trebuit să-și hotărască singur soarta sa și a moșiei sale. La Alba Iulia neamul românesc, oprimat crunt attea secole, și-a zdrobit singur lanțurile și și-a făurit o țară nouă, mai bună și mai demnă nu numai pentru sine ci și pentru celelalte neamuri conlocuitoare. Atît a fost de naturală hotărîrea de la Alba Iulia, luată în numele celor peste patru milioane de români, și atît de generoase principiile enunțate, că peste cîteva zile germanii din Ardeal, într-o adunare similară la Mediaș, au aderat din proprie inițiativă la noul stat românesc.

Dreptatea românească e atît de evidentă că noi n-am socotit necesar s-o demonstrăm, sau n-am vrut, sau n-am știut. Numai cine n-are dreptate trebuie să se zbuieune, să mintă și să înșele pentru a crea aparențe împotriva evidenței...

Pentru noi Transilvania nu poate exista decît înțregă, trup din trupul nostru. Pentru alții ea repre-

zintă doar ambiții istorice sau castele feudale zidite din truda generațiilor de robi români. Pentru noi înseamnă tot: trecut, prezent, viitor sau neființă. Noi n-am venit de nicăieri; ne-am plămădit, ne-am născut și am crescut din pămîntul ardelean. De mil de ani milioane și milioane de români au asudat muncind, au sîngerat luptînd și au murit amestecîndu-și țărîna pretutindeni în pămîntul străvechi, înclăt toate vîile și dealurile și toți munții sînt îmbibați cu sînge românesc, iar pașii trecătorului calcă numai pe pămînt amestecat cu pulberea de trupuri românești... Alții se pot mulțumi cu o parte mai mică sau mare din Transilvania, reprezentînd pentru ei numai teritorii de exploatare; și noi nu putem uita niciodată pe părinții și străbunii noștri rămași în pămînt.

Atît de mult e o unitate rotundă românească Transilvania că nici o încercare de dezmembrare, oricît de bine intenționată, nu poate produce decît răni ce nu se vindecă niciodată...

În vreme ce dușmanii noștri se înverșunează să ne răpească pămîntul și să ne robească frații, noi continuăm a spera și a crede în triumful dreptății adevărate, a dreptății noastre, și în ce privește Transilvania. Secole după secole am suferit și am crezut în sosirea dreptății, fără a-i fi cunoscut bucuriile. Cu atît mai mult ne vom stăpîni acum revolta și vom aștepta ceasul izbăvirii.

Dincolo de Transilvania 1940 va veni împlinirea dreptății.

Credem în Transilvania românească eternă și nedespărțită!

(Parțial, articolul a fost reprodus și în culegerea 1939—1945. Cumpăna cuvîntului, București 1977.)

Sedinta de vineri a Academiei a fost lugubră. Au venit membri obișnuiți, afară de [Nichifor] Crainic, care probabil n-a vrut să se compromită. Motru a vorbit cuminte. Toată lumea e îngrozită și revoltată și mai ales înfricoșată. Foștii politicieni se așteaptă la toate relele.

Ne ducem la înmormîntare abia vreo zece academicieni, deși sînt automobile suficiente: [C. Rădulescu] Motru, [Ion] Petrovici, [Grigore] Antipa, [Ion I.] Nistor, Nae Popescu, [Nicolae] Bănescu, [Dumitru] Caracostea, [Theodor] Capidan, [R.R.] Rosetti... Lume foarte multă și bună, intelectuali de toate neamurile. Flori multe, mai ales modeste. Slujba simplă în capela de la Bellu, apoi ducerea la

groapă. Solemnitatea impresionantă în modestia ei și mai ales gîndindu-te ce-ar fi fost în altă împrejurare înmormîntarea lui Iorga...

Azi, duminică, alte zvonuri: c-ar fi fost ucis generalul [Gh.] Mihail, Periețeanu, ba că și în provincie au pierit mulți, la Ploiești douăzeci... Că la Președinție sînt păziți de furia legionară [Gh.] Tătărescu, [Const.] Argetoianu, [Mihail] Ghelmegeanu etc...

Firește, zvonurile nu vor înceta un răstimp. Fiecare vrea să aducă ceva nou. Ba că [Ion] Mihalache a fost omorît sigur, ba că Tătărescu a fost făcut scăpat în Bulgaria... Că la morgă au fost expuse 90 cadavre... Că legionarii au o listă de o mie persoane, sau chiar de 4 000, pe care le vor

suprima ca să-și asigure guvernarea pentru totdeauna. O doamnă spune că la 3 decembrie se vor întîmpla lucruri grave, că ar fi o dată faticidă pentru legionarii sau pentru alții. Mulți se așteaptă să intervie nemții și să facă ordine, ori măcar să puie capăt măcelului...

Toate acestea vor continua, firește. Nu mai are importanță. Oroarea s-a consumat. Că lista va fi mai lungă ori mai scurtă, indiferent. Pentru onoarea țării pata este și rămîne la fel. Asasinatelor săvîrșite de puterea constituită sînt cele mai abominabile...

Marți, 10 decembrie. De la asasinarea lui Iorga, regimul legionar m-a dezgustat de toate...

AMINTIRILE UNUI PILOT DE VÎNĂTOARE

I. N. KOJEDUB

Erou al Uniunii Sovietice

Ivan Nikitici Kojedub este unul dintre cei mai cunoscuți piloți sovietici. S-a născut în anul 1920 în satul Obrajeevka, regiunea Șumski, într-o familie de țărani săraci. A absolvit cursurile unei școli tehnice, însușindu-și, simultan, pilotajul la un club sportiv. A intrat în armată în 1940 și a participat la luptele pentru înfrângerea trupelor hitleriste din 1941 până în 1945; a început ca simplu pilot de vînătoare, iar la sfîrșitul războiului era locțiitorul comandantului forțelor aeriene de pe Fronturile 1 Belorus și 2 Baltic. A întreprins aproximativ 330 zboruri de luptă, a participat la 120 lupte aeriene și a doborât 62 aparate dușmane. Pentru merite deosebite a primit, în trei rânduri, înaltul titlu de Erou al Uniunii Sovietice.

I. N. Kojedub este autorul a două lucrări memorialistice: Sluju Rodine (Servesc patria), apărută în 1949, și Vernost Otcizne. Rasskazi letcikaistrebitelia (Devotament față de patrie. Povestirile unui pilot de vînătoare), editată în 1975. Din această ultimă carte, inserăm pentru cititorii noștri cîteva fragmente, în care Kojedub relatează participarea sa la luptele aeriene din prima fază a Bătăliei de la Kursk¹.

Titlurile și subtitlurile aparțin redacției Magazin istoric.

Alarmă de luptă

Plecind mereu în zboruri de recunoaștere și de acoperire am observat că, atît forțele noastre, cît și cele ale inamicului sporesc necontenit. Era evident că, în această zonă, urma să se desfășoare o mare bătălie. După cum am aflat ulterior, inamicul conta pe faptul că va încerca armatele sovietice care apărau ieșindul de la Kursk și că va prelua astfel, din nou, inițiativa strategică.

Comandamentul suprem sovietic a descoperit la timp planul dușmanului și a stabilit felul pe care trebuia să-l urmărească fronturile noastre: printr-o apărare activă, inamicul trebuia hărțuit pînă la istovire; după aceea, urma să trecem la ofensiva decisivă. Repet, noi, piloții, am aflat despre toate acestea de-abia mai tîrziu. Deocamdată, așteptam cu nerăbdare începerea luptelor.

Eram informați că în Germania hitleristă se decretase mobilizarea generală și că, în

direcția Kursk, se îndreptau tancuri grele de tip nou Tiger și Panther, cît și autotunuri model Ferdinand. Știam, de asemenea, că inamicul concentrase, în partea de Sud a ieșindului, cele mai bune forțe ale Flotei 4 aeriene: bombardiere modernizate Heinkel-111, avioane de vînătoare Fokke-Wulf-190 a. Noi nu aveam încă experiența luptei cu aceste aparate; de aceea am studiat cu atenție punctele lor sensibile.

La 2 iulie 1943 ni s-a comunicat că inamicul, care-și concentrase forțe mari, putea începe ofensiva în orice clipă. Noaptea aceea, ca și cele următoare, s-au scurs în liniște. Eram încă cu atenția încordată, dormind iepurește.

În zorii zilei de 5 iulie am auzit bătăi în geam:

— Alarmă de luptă! Alarmă de luptă! Ne-am îmbrăcat în mare grabă și am alergat într-un suflet pe aerodrom. De aici se auzea bubuitul artileriei de pregătire.

Ne-am aliniat în front. Comandantul, generalul Podorojni, ne-a comunicat că germanii

¹ Magazin istoric, nr. 4/1970.

au început ofensiva pe direcția Belgorod-Kursk. A început lupta.

— Deocamdată, regimentul nu a primit nici o sarcină, a adăugat comandantul. Trebuie să fim însă gata în orice clipă. Așteptați semnalul pentru zbor.

În tot cursul zilei, regimentul nostru a fost în alertă. Auzeam la radio că, în aer, se duc lupte aprige. Pe lângă aerodrom treceau în misiune de luptă grupuri de avioane, dar noi nu am decolat. Eram mirați și decepționați.

Spre seară, Podorojnik ne-a adunat iar. Era preocupat, dar vorbea calm, cu încredere. Ne-a comunicat cum stau lucrurile și ne-a transmis misiunea de luptă:

— Germanii au trecut la ofensivă în partea de Nord a ieșindului de la Kursk, pe direcția Orlovsk-Kursk, precum și în direcția noastră, adică Belgorod-Kursk. Trupele noastre se apără cu îndrăjire. Mari forțe aeriene sprijină ofensiva armatelor germano-fasciste, inamicul încercând să cucerească supremația în aer. Aviatorii noștri din Armata 2 aeriană au desăvârșit astăzi o luptă crâncenă, doborând cîteva zeci de avioane inamice. Regimentului nostru i s-a încredințat misiunea de a acoperi, din aer, trupele terestre pe direcția principală a atacului inamicului. Mîine, în zori, să fiți gata pentru îndeplinirea sarcinii ce o aveți.

Mai zburasem în zboruri de acoperire, dar atunci dușmanul nu făcea decît să-și concentreze forțele. Acum, condițiile erau cu totul altele. Atît în aer, cît și pe sol situația celor două forțe care se înfruntau se modifica cu repeziune.

Secunde decisive

La 6 iulie, cînd abia începuseră să mijescă zorii, ne aflam în cabinele avioanelor fiind pregătiți pentru o decolare imediată. Deodată, au țîșnit în aer trei rachete verzi — semnalul decolării noastre, a Escadrilei 3.

Sîntem în aer. Ne așezăm în dispozitiv de luptă.

Din cînd în cînd răsună comenzi sacadate:

— Încep atacul! Acoperă-mă!

— Atenție, în stînga e un Messerschmitt!

Ne înălțăm tot mai sus. Departe, pe linia frontului, se zăresc incendiile: ard sate și cătune, tancuri de ale noastre și din cele ale inamicului. Am studiat pînă la ultimul amănunt întregul raion. Sîntem pe linia frontului. Sub noi se așterne o mare de foc; fumul se ridică tot mai sus; în cabină pătrunde miros de ars. Sîntem ținta artileriei antiaeriene inamice care încearcă să dezorganizeze formația noastră — asta ar ușura atacul propriilor avioane de vînătoare.

În față, spre dreapta, se desăvîșește o aprigă luptă aeriană. De jos, de pe pămînt, răsună vocea calmă, cunoscută a comandantului:

— Se apropie un mare grup de bombardiere în picaj. Întîmpinați inamicul înainte de linia frontului!

Și, imediat după aceea, vocea lui Feodor Semionov, comandantul eșcadriței:

— În față noastră sînt peste 20 bombardiere în picaj. Atacăm!

Intr-adevăr, mai jos de noi, lateral față de linia frontului, se vede grupul de Junkers-87, acoperite de avioane de vînătoare Messerschmitt. Acum, cel mai important lucru este să le depășim înainte de a ajunge la linia frontului. Comandantul se află în față noastră. Mărim viteza, năpustindu-ne asupra grupului inamic. Messerschmitturile încearcă să ne taie calea, dar nu mai pot opri năvala noastră. Acum încearcă să-l atace pe comandant. Mă reped spre aparatele inamice. O salvă de baraj și dușmanul se îndepărtează de avionul lui Semionov. Comandantul escadrilei se apropie de bombardiere; mitraliorii fasciști deschid un foc violent. Mi se pare că tirul lor se îndreaptă în special spre aparatul lui Semionov și spre mine. Brusc, avionul comandantului începe să coboare. Îmi stă inima în loc: l-au lovit! Dar iată-l țîșnind din nou, atacînd pe dedesubt un Junkers. Trage în el continuu, de la distanță mică. Avionul german cade.

Bombardierele s-au învălmășit. Messerschmitturile și-au intensificat atacurile. Trag în ele într-una, acoperit fiind de avionul pilotat de Vasili Muhin. Dar sarcina noastră principală este să distrugem bombardierele. Încerc să atac un Junkers, trecînd în spatele lui. El manevrează ieșind din formație. Nu am timp nici măcar să deschid focul: cînd pe mine, cînd pe Muhin ne atacă avioanele de vînătoare dușmane.

În față sclipesc siluetele avioanelor noastre și ale inamicului. Grupul de Junkers nu pleacă. Aparatele s-au ordonat în formație de apărare protejîndu-se unul pe altul. Acum

În p. 48: avion sovietic de tipul Pe 3

„Un cadou pentru Hitler” — stă scris pe bomba destinată dușmanului

este și mai greu să ajungi în spatele lor. Trec câteva minute, timp care, într-o luptă aeriană, nu e scurt. Trebuie totuși să mai doborîm câteva avioane; numai atunci inamicul va ceda.

Sub focul inamic îmi pun din nou avionul în atac. Trec în spatele unui Junkers. Mă apropiez. Îi prind în bătaia focului. Apăs pe clapetă și tunurile intră în funcțiune. Dar aparatul inamic nu cade. Trag din nou. Bombardierul german începe să manevreze. Uit de toate și de tot ce se petrece în jurul meu. Văd numai dușmanul și continui să trag. M-am hotărît: „Dacă nu-l dobor, mă voi năpusti cu avionul asupra lui. Ca Vasia Gabunea”.

— Trage, băiete, te acopăr! — răsună glasul plin de încredere al lui Vasili Muhin. Mă apropiez și mai mult de dușman, dar el continuă să manevreze. Ei, nu, acum nu-mi scapi! Încă o salvă lungă și avionul german explodează, căzînd undeva la Apus de Zavidovka.

Virez și iau înălțime. Nu mă pot abține și strig prin radio:

— Vasea, pe unul l-am dat gata!

Dar unde-i Muhin? Privesc spre stînga și mă cutremur: de lîngă mine țîșnește un Messerschmitt-109. Pe urmele lui o ia Muhin. Trecusem de lîngă un pericol de moarte: nici nu observasem cum la coada avionului meu se strecurase Messerschmittul. Dar Muhin a fost atent și a respins atacul. Lupta continuă. Sub privirile mele mai cade încă un Junkers; după el și un Messerschmitt — ambele doborîte de piloții escadrilei noastre.

Formația bombardierelor inamice s-a risipit. Germanii au aruncat bombe în dezordine, peste propriile trupe și au părăsit cîmpul de luptă.

Doi împotriva a 30

Răsună ordinul comandantului escadrilei Semionov:

— Regruparea! Regruparea!

Eu însă chiar în clipa aceea zăresc o nouă formație de aproximativ 30 bombardiere inamice, care zboară, fără acoperirea avioanelor de vînatore. Hotărîsc pe loc: plîn se va regrupa formația noastră, am timp să-l atac pe inamic.

Dau comanda pentru Muhin:

— Atacă-m!

Mă apropiez rapid de bombardierele dușmane. Ele încep să-și schimbe locul în formație, deschizînd focul cu mitralierele.

Transmit:

— Vasea, acoperă-mă! Atac!

Virez cu înălțime ajungînd în spatele unui bombardier. Dușmanul este în bătaia focului. Văd clar crucile negre. Apăs pe clapetă, dar tunurile tac. Apăs din nou, dar nimic: nu mai am muniții.

În fața mea — coada avionului inamic; nu am nevoie de proiectile pentru a i-o tăia. Dar, deodată, avionul cotește brusc, intrînd în mijlocul formației sale, fiind aproape gata să se ciocnească cu un alt Junkers. Mă uit în jur: ai noștri nu se văd, au plecat.

Îi transmit lui Muhin:

— Vasea, atacă-i tu! Eu nu mai am muniții.

— Nu prea avem combustibil, îmi răspunde el; mi-e teamă că n-o să mai putem ajunge la bază.

Intrădeavă, acul indicatorului de benzină se apropie de punctul roșu. Dar bombardierele dușmane mai sînt aici. Trebuie să le împiedicăm să înainteze.

— Încă un minut, încă un minut... îi transmit lui Muhin. Îi hărțuim pe germani nu un minut, ci mai multe. Apărem pe neașteptate ba aici, ba dincolo. Dușmanii au dedus, probabil, că sîntem mulți. Și se întîmplă exact ceea ce am dorit noi atît de mult să se întîmple: bombardierele cotesc, înapoi, spre Apus.

Combustibilul ne ajunge doar atît cît să atingem pista de aterizare. Ies repede din cabină. Alerg cu brațele deschise spre Muhin și-l îmbrățișez.

— M-ai salvat, prietene! Îți mulțumesc!

Încep să raportez:

— Tovarășe comandant, sublocotenentul Kojedub...

Dar comandantul escadrilei mă întrerupe:

— Cum de-ai putut să te detașezi de grup? De ce nu mi-ai îndeplinit ordinele?

Încerc să-i explic:

— Am... am doborît un Junkers-87!

— Am văzut. Ei, și mai departe? Unde ai dispărut?

Îi raportez, pe scurt, despre toate. Și deodată Semionov se enfurie din nou:

— Ești foarte înfipt, și nu e rău, dar în luptă nu este permis să te rupi de grup și să acționezi după cum te taie capul.

Stau drept, privind speriat la comandant. Iar el, după câteva clipe de tăcere, îmi zîmbește prietenește și-mi întinde mîna:

— Ei, felicitări pentru primul avion doborît! Dar, vezi, nu te îngîmfă și ține minte ce-ți spun: în orice situație ai fi, trebuie să rămîi în grup și să te stăpînești.

*
* *

Inamicul concentrase pe direcția Belgorod-Kursk unități aviatice de elită. Plecăm în misiune de mai multe ori pe zi pentru a asigura continua acoperire a trupelor terestre. Ostașii noștri desfășoară aprige lupte defensive, dînd contralovituri inamicului care vrea să ajungă cu orice chip la Oboian. Încă din primele zile ale bătăliei aeriene a devenit clar că, cu toate eforturile, dușmanul nu a reușit să cucerească supremația în spațiul aerian.

În timpul luptelor defensive de la Kursk, aviatorii au săvîrșit nenumărate acte de vitejie. O impresie de neuit a produs fapta eroică a pilotului de vînatore Aleksandr Gorovet, de pe un avion La-5. În ziua de 6 iulie el a doborît în luptă nouă avioane inamice. Neînfricatul aviator a murit către sfîrșitul luptei, fiind doborît de un avion de vînatore inamic.

În românește de
Valentina POPOVICI

ALARMĂ ÎN ATLANTIC

LÉONCE PEILLARD

În zorii zilei de 5 septembrie 1939, după ce participase la Amiralitate la prima conferință de război, Churchill nota: „În timpul acestei prime faze, în care Japonia nu ne este încă ostilă, iar Italia, deși ezitantă, rămâne neutră, primul atac [al forțelor militare naziste] se va produce, cu siguranță, în Atlantic, împotriva căilor de acces maritime ale Marii Britanii”. Churchill marca astfel importanța pe care aveau s-o capete luptele în această zonă, lupte cunoscute sub denumirea de „Bătălia Atlanticului”. Principala armă a marinei de război germane erau submarinele, împotriva cărora, pentru protejarea navelor comerciale, Aliații au folosit sistemul organizării în convoale, apărare de nave de război.

La 9 decembrie 1941, două zile după atacul Japoniei împotriva S.U.A., amiralul Karl Dönitz, comandantul șef al flotei germane de submarine, a decis declanșarea operației Paukenschlag (Bătălia de tobă) împotriva flotei comerciale americane. De-a lungul coastei orientale a Americii și în Marea Caraibilor au fost concentrate, la jumătatea lunii ianuarie 1942, nouă subsursibile germane; peste o lună, numărul lor a crescut la 27. Apărarea țărmului Atlanticului, între frontiera canadiană și Sudul Floridei, era asigurată de 12 nave de suprafață (dintre care trei foarte vechi — din timpul primului război mondial) și 103 avioane (multe din ele incapabile de luptă), ceea ce era cu totul insuficient. În aceste condiții, net favorabile, submarinele germane au obținut succese remarcabile, scufundând, în această zonă, între 1 ianuarie — 31 martie 1942, nave comerciale sub pavilion aliat însumând circa un milion de tone.

La 1 aprilie, americanii au trecut la organizarea vaselor comerciale în convoale. Abia la sfârșitul lunii mai 1942, convoalele au început să circule și ziua și noaptea. În aceste luni traficul comercial din zona amintită a continuat să fie grav perturbat de subsursibilele lui Dönitz. Îngrijorat de situația creată, generalul George Marshall, șeful Marelui Stat

Major al armatei americane, îl scria amiralului Joseph King, comandantul flotei maritime de război americane, la 19 iunie 1942: „Pierderile datorate submarinelor [germane] în largul coastei Atlanticului amenință întregul nostru efort de război...”.

Încă de la începutul semestrului doi al anului, Aliații occidentali din coaliția antihitleristă și-au coroborat eforturile pentru a stopa ofensiva pornită de Dönitz și au întărit apărarea coastei și a convoalelor; la 1 iulie 1942 numărul avioanelor utilizate în acest scop a ajuns la 700; a crescut, de asemenea, numărul escortoarelor americane, cărora li s-au adăugat nave canadiene, precum și cîteva unități franceze și poloneze. În lunile care au urmat, Aliații au continuat să echilibreze situația; pierderile convoalelor s-au redus; în schimb, a crescut considerabil numărul submarinelor germane distruse. Astfel, dacă în iunie 1942 tonajul vaselor comerciale aliate scufundate în largul coastei americane ale Atlanticului era de 700 000 tone, în decembrie același an el scăzuse la 330 000, cu toate că Dönitz depășase, în această zonă, în semestrul doi al anului, încă 41 submarine. În același timp, pierderile germane au crescut la 56 submarine în semestrul II, față de 14 în prima jumătate a anului. În următoarele luni, mai exact în martie 1943, Aliații aveau să câștige supremația navală: Bătălia Atlanticului se termina cu înfrângerea submarinelor lui Dönitz.

Publicăm în continuare cîteva episoade din luptele navale din iunie-august 1942 din cartea La Bataille de l'Atlantique a istoricului francez Léonce Peillard. Autorul este cunoscut cititorilor noștri prin fragmentele din cartea Scufundați Tirpitzul!, publicate în Magazin istoric, nr. 11 și 12/1974, întreaga lucrare fiind apărută și în limba română. Léonce Peillard a mai scris L'affaire du Laconia (Afacerea Laconia) și Histoire générale de la guerre sous-marine — 1939-1945. (Istoria generală a războiului submarin — 1939-1945). Titlul și subtitlurile aparțin redacției Magazin istoric.

I. D.

Un punct fierbinte: Marea Caraibilor

Așa cum îl informase pe Hitler, amiralul Dönitz depășase în primăvara anului 1942 multe din submarinele sale în Marea Caraibilor și Golful Mexic, brăzdate din nou cu regularitate de numeroase nave comerciale. Unele din aceste nave, după ce străbăteau canalul Panama, își făceau drum către Jamaica și Key West¹; altele, petrolierele, se îndreptau către Aruba², Trinidad sau reveneau de acolo. Vasele forfoteau pe un ocean slab protejat, forțele armate americane fiind lipsite de suficiente avioane, distrugătoare și corvete (nave anti-submarine).

Încă din primele zile ale acestui iunie 1942, U³-107, a trimis la fund vaporul panamez *Bushyanger*, de aproape 5 000 tone. La 8 ale aceleiași luni, către orele șapte dimineața, U-504 apropiindu-se foarte mult de coasta Hondurasului, a scufundat cargoul olandez *Tela*.

Curînd, la Cristobal⁴, s-a răsbindit o veste cumplită: un mic pachetot a fost atacat de un submarin german, de pe care s-a tras cu mitraliera asupra pasagerilor; atacul n-a încetat decît la apariția unui avion al apărării de coastă.

Americanii au trecut la contraatac: două avioane din formațiile de pază a coastelor, reperînd la 13 iunie un submarin inamic, l-au urmărit, obligîndu-l să se lase spre fund. În această zonă, marea fiind puțin adîncă, subsursibilul U-157 a fost distrus de nava *Thetis*, aparținînd apărării de coastă. Această primă victorie a dovedit americanilor eficacitatea cooperării aero-navale; la ori-

ginea viitoarelor Killer groups⁵ s-a aflat tocmai acest spirit al activității „în echipă”.

La 3 iulie, traulerul englez *Tiger*, înarmat cu tunuri, a trimis la fund, în fața țărmurilor americane, nava germană U-215. Submarinul a dispărut în adîncuri, cu întregul echipaj. În acele zile s-a hotărît ca, la Cristobal, să fie concentrate avioane de supraveghere și nave de război americane de mic tonaj, în timp ce la Puerto Castilla (Honduras) a fost creată o bază aeriană. Puțin înainte ca aceste forțe să intre în dispozitiv, un submarin german, U-153, care a reușit să se strecoare în portul costarican Puerto Limon, a lansat cîteva torpile împotriva unui cargou aflat la chei. Același submarin a atacat cu cinci torpile *Mimosa*, o mică navă afectată căpităniei portului. Trei dintre torpile au trecut pe sub această navă, care a reușit în cele din urmă să se îndepărteze neînșă.

Se impuneau contramăsuri operative. Și, într-adevăr, a doua zi după atacul asupra *Mimosei*, un avion american de tipul *Catalina* a descoperit submarinul cu ajutorul radarului, obligîndu-l să fugă. În ziua de 9 iulie, pe la orele 16 pilotul unui avion din formațiile de pază a coastelor americane, zburînd deasupra mării la aproximativ 60 mile⁶ marine la Nord-Est de capul Hatteras⁷, a zărit cîteva naufragiați ce păreau a se menține cu greutate la suprafața apei. Aviatorul le-a auzvilit o barcă pneumatică în care cei șapte oameni au reușit, cu multă greutate, să se urce. Avionul a anunțat nava de război cea mai apropiată, un distrugător. Spre seară acesta a izbutit să-i culeagă pe cei șapte, aflați la capătul puterilor. Cîteva dintre ei delirau. Naufragiații constituiau restul echipajului care se salvase după scufundarea lui U-701.

Pînă la 13 iulie, mai multe avioane americane au supra-veheat cu schimbul acestă zonă, atacînd de fiecare dată submarinele dușmane, atunci cînd ieșeau la suprafață. În cele din urmă, în rada portului Cristobal a fost trimis distrugătorul *Landsowne*. Chiar în seara acelei zile, pe la ora 18.30 distrugătorul a identificat prin hidrolocator zgomotul caracteristic produs de un submarin. *Landsowne* a lansat 11 grenade de adîncime împotriva navei inamice. La suprafață, apa clocotea. Apoi, cînd calmul s-a restabilit, a apărut o pată de ulei ce se întindea pe o mare suprafață. Submarinul scufundat, era U-153. La 15 iulie, un alt submarin, U-576 a fost distrus de un avion al escadrilei americane nr. 9 și de o vedetă rapidă pe coastele Floridei, imediat după ce reușise să scufunde două nave comerciale.

Tonajul scos din circulație în iulie 1942 de către submarinele germane în Marea Antilelor și Golful Mexic scăzuse într-o proporție considerabilă față de lunile anterioare. Efectul surprizei fusese depășit. În această situație, Dönitz și-a deplasat unitățile către Răsărit, în preajma Trinidadului. Această zonă era traversată de numeroase nave comerciale — mai ales petroliere și cargouri încărcate cu bauxită — ce navigau izolat. Între Aruba și Trinidad, de-a lungul coastei Venezuelei, chiar și petrolierele organizate în convoi puteau fi atacate cu succes.

În ultimele zile ale lunii iulie, numărul navelor comerciale scufundate în zona amintită s-a ridicat la zece. Dispunînd de noi submarine, Dönitz a expedit aici, în mare grabă, încă 9 asemenea unități. Americanii au luat însă rapid contramăsuri. Aviația lor atacă submarinele dușmane chiar și în nopțile cele mai întinse, încît comandanții subsursibililor au căpătat convingerea că piloții beneficiau de un sistem de detectare care le permitea să-i repereze prin bezna cea mai deasă.

¹ Key West, port insular în S.U.A., situat în strîmtorea Floridel.

² Aruba, insulă în Marea Antilelor, colonie olandeză, pe care funcționau rafinări de petrol de mare capacitate.

³ U — prescurtare folosită de marina germană pentru Unterseeboot, (submarin).

⁴ Port în zona canalului Panama.

⁵ În engleză în original: „Grupuri de distrugere”.

⁶ 1 milă marină = 1.852 m.

⁷ Capul Hatteras este situat pe țărmul atlantic al S.U.A., pe teritoriul statului Carolina de Nord.

La sfîrşitul lui august, două submarine au fost scufundate. La 22 august, U-654 a fost surprins şi atacat în Marea Caraibilor de către un avion al Escadrilei 45; a fost scufundat ca întregul echipaj. Seara zilei de 27 august a însemnat sfîrşitul lui U-94. Submarinul naviga la suprafaţă, în canalul Windmark, în flancul unui convoi aliat de pe ruta Trinidad-Key West. Observat de un *Catalina*, a fost imediat bombardat. Aflat în apropiere, corveta canadiană *Oakville* s-a năpustit cu toată viteza asupra submarinului, deja atins, izbindu-l de trei ori cu etrava¹. Avariile provocate de abordajele succesive au transformat subsursibilul într-o epavă. În cele din urmă, la ordinele comandantului echipajului l-a abandonat. În timp ce canadienii scoteau din apă cinci germani, printre care şi pe comandant, distrugătorul american *Lea* salva alţi 21. În acelaşi moment însă U-511 a atacat convoiul, trimiţând la fund petrolierul *San Fabian*, de 13 000 tone, şi cargoul *Rotterdam* de 9 000 tone.

Lupta escortoarelor canadiene

Convoiul cu viteză redusă SC-94 era alcătuit din 36 vapoare comerciale. El era însoţit de cîteva mici nave militare, şase corvete şi un singur distrugător, *Assiniboine*, din marina militară canadiană, comandat de către locotenent-comandorul J. H. Stubbs. Pentru un convoi desfăşurat pe mai multe mile, escorta era neldestulătoare. Comandantul escortei militare, locotenent-comandorul A. Ayre, era îmbarcat pe corveta *Primrose*.

Începînd din ziua de 3 august 1942, o ceaţă deasă învăluia fiecare navă. După-amiază, şase cargouri şi cele două escortoare ce le protejau şi-au continuat vechea rută. Două zile mai tîrziu, cerul s-a luminat şi A. Ayre a constat

absenţa celor opt nave. *Assiniboine* a plecat în grabă în căutarea lor.

Submarinul U-593 făcea parte dintr-un Vorpostenstreifen² în misiune de cercetare la aproximativ 400 mile maritime Nord-Est de Terra Nova. Celelalte submarine se găseau la 200-300 mile de prima grupă. În după-amiază zilei de 5 august, comandantul a observat silueta mai multor nave care navigau spre Marea Britanie. Pe la orele 18 U-593 a scufundat cu o torpilă vaporul olandez *Spar*. După aceea, a lansat o a doua, împotriva unui alt cargobot; comandantul german a auzit o explozie, dar nu a mai izbutit să-şi vadă victima.

Mai tîrziu, *Assiniboine* a reuşit să regăsească navele rătăcite şi să le readucă la locul lor în convoi. În acest timp submarinului U-593 i-au venit în ajutor alte opt. A doua zi, la 6 august, către prînz, convoiul a fost redescoperit de către U-210. Dar, la rîndul lui, submarinul a fost reperat de *Assiniboine*. U-210, aflat în imersiune şi detectat de hidrolocatorul de pe *Assiniboine*, a fost bombardat cu grenade submarine; imediat după aceea însă distrugătorul a pierdut contactul cu duşmanul. După o jumătate de oră, convins că submarinul reuşise să scape, Stubbs era pe cale să reîntre în convoi. Deodată, comandantul canadian şi-a zărit adversarul ieşind la suprafaţă, la o depărtare destul de mare. Atunci, *Assiniboine* a intrat în acţiune cu maximum de viteză. Distrugătorul canadian avea un radar nou; dacă submarinul nu intra în imersiune, avea puţine şanse să scape. Avariata de exploziile grenadelor de adîncime nu putea însă să navigheze decît la suprafaţă şi, folosind întreaga putere a motoarelor, a încercat să fugă. După o urmărire îndelungată, distrugătorul canadian a reuşit să se apropie atît de mult de submarin încît să-l ţină în bătaia tunurilor.

¹ Vorpostenstreifen (în germană în original) înseamnă posturi de patrulare avansate. Două grupuri de submarine acţionau cu această misiune: unul la Est iar celălalt la Vest de zona operaţiilor citate.

Între distrugător şi submarin s-a produs un violent schimb de lovituri de tun. Un proiectil a străpuns turela lui U-210; pe *Assiniboine* un obuz a ucis un om şi a rănit alţi 13.

Cei doi adversari erau atît de aproape unul de celălalt, încît puteau aproape să se abordeze. Stubbs a hotărît să străpungă submarinul cu etrava.

În acest timp, pe distrugător au izbucnit incendii, din pricina exploziei grenadelor anti-submarine pregătite pentru lansare; dar o ultimă lovitură de tun a fost expediată asupra submarinului ce se scufunda. Lupta era terminată. Corveta *Dianthus* a salvat 22 marinari germani, restul echipajului fiind luat prizonier de distrugător. Serios avariata, ducînd la bord răniţii şi prizonierii, *Assiniboine* s-a înapoiat la baza sa canadiană. Celelalte submarine germane care, între timp, s-au apropiat de convoi au fost atacate de corvete; obligate să intre în imersiune, cîteva au suferit avarii.

Se părea că victoria unităţilor de escortă ale convoiului SC-94 era definitivă. Ziua de 7 august s-a scurs în linişte dar, în dimineaţa de 8, submarinele germane, care nu părăsiseră zona, au ajuns convoiul din urmă. Escortoarele au căutat să detecteze subsursibilele prin ceaţă. Navele aliate aveau o viteză prea mică pentru a acţiona cu succes. În plus erau şi prea puţine, iar echipajelor le lipsea antrenamentul necesar coordonării atacurilor. Înăntînd cu mare viteză, submarinele au luat poziţie mult mai departe, undeva pe presupusa rută a convoiului, aşteptînd în imersiune, navele comerciale aliate. Cargourile înaintau în coloană. În ziua de 8, pe la orele 15, o serie de explozii violente au tulburat atmosfera calmă a acestei zile de vară. În trei minute *Trehata*, *Kelso* şi *Mount Kasson* au fost torpilate de U-176. Echipajele celorlalte nave au fost cuprinse de panică.

Înainte de a se fi despărţit de convoi, Stubbs, comandantul lui *Assiniboine*, truse comanda escortei militare loco-

¹ Element de rezistenţă care închide corpul unei nave la extremitatea provel.

(Continuare în p. 61)

„AFACEREA STROUSBERG” (IV)

VICTOR SLĂVESCU

Magazin istoric publică în acest număr câteva ultime pagini din studiul dedicat de Victor Slăvescu „Afacerii Strousberg”¹.

În fața măsurilor adoptate de noul guvern Ion Ghica, instalat la conducerea țării în decembrie 1870, concesionarul german nu numai că persistă în refuzul de a plăti couponul pe 20 decembrie/1 ianuarie 1871 al obligațiilor emise, dar încearcă să înfrunte statul român și trece chiar la amenințări cu intervenția guvernului german.

Conflictul se ascute astfel și atinge apogeul pe fondul marilor dezbateri parlamentare care au loc în februarie-martie 1871. La încheierea

acestora (11/23 martie 1871), și nu fără o strinsă legătură cu afacerea Strousberg, izbucnește o puternică criză dinastică². Guvernul Ion Ghica este obligat să se retragă, fiind înlocuit cu un cabinet sub președinția lui Lascăr Catargiu. Acest episod pune practic capăt îndelungatei cariere politice interne a lui Ion Ghica, unul din marii economiști și publiciști români ai sec. XIX, prietenul credincios al lui Nicolae Bălcescu și participant de frunte la făurirea României moderne; el plătea, acum, pentru propria sa infidelitate din trecut față de Alexandru Ioan Cuza.

Studiul lui Victor Slăvescu se oprește în momentul constituirii guvernului Lascăr Catargiu.

Calea tergovărsărilor

Ultimele hotărâri și inițiative luate de guvernul Ion Ghica în legătură cu concesiia Strousberg au fost: neincuviințarea declarației de la 31 decembrie 1870, propunerea pentru alcătuirea unei comisii de anchetă parlamentară (12 ianuarie 1871), deciziunea înființării a două tribunale arbitrale (16 ianuarie) și, apoi, înlocuirea lui L. Steege prin T. Rosetti (20 ianuarie). Acestea vor fi înverdat îndeajuns și celor de la Berlin că de

astă dată se instalase la București „un curs nou”.

Mijloacele de informare de care va fi dispus Strousberg în capitala țării prin reprezentanții săi legali și poate și prin prietenii ce va fi știut să-i cîștige îi indicau acestuia că nu se mai putea continua pe calea apucată, fără grave primejdii de tot felul, atât pentru întreprindere, cât și pentru reputația sa.

Totuși, înainte de a căuta să găsească soluții reale și pozitive pentru ieșirea din impas, Strousberg va încerca să apuce calea tergovărsărilor.

Scopul urmărit era în primul rînd de a cîștiga timp. Astfel, el informa guvernul român, la începutul lui februarie 1871, prin delegatul său din București, „maestrul superior” Wächter, că avea de gînd să trimită, a doua zi chiar, o scrisoare în care trebuia să se găsească propuneri privitoare la chestiunea căilor ferate³.

Această scrisoare nu a sosit niciodată la București.

¹ Titlurile, subtitlurile și intervențiile din parantezele drepte aparțin redacției noastre.
² Magazin istoric, nr. 9/1972.

³ Scrisoarea lui D.A. Sturdza către Teodor Rosetti, din 22 februarie/6 martie 1871. Arhivele Statului, dosarul nr. 268/1868, fila 91 și verso - n.v.s.

Peste cîteva zile și anume la 10/22 februarie, Strousberg informa din nou pe Wächter că nu a trimis scrisoarea anunțată și nici nu mai avea de gînd să o trimită „pînă ce nu va fi în stare să facă propuneri noi”.

La rîndul său, Wächter trimitea președintelui de consiliu Ion Ghica, în aceeași zi, o adresă în care împărțeașea acestuia vederile lui Strousberg întru „rezolvarea diferitelor puncte litigioase”. Delegatul concesiionarilor propunea guvernului român „să însărcineze o persoană de încredere cu poveririle [imputernicirile] necesare de a face o învoială amiabilă asupra concesiiei, lucrărilor și tuturor celorlalte puncte”.

Peste alte zece zile și anume la 8/20 februarie, Wächter adresa primului ministru Ion Ghica o nouă scrisoare, în care propunea — desigur și cu autorizarea lui Strousberg — să se amîne publicarea raportului de anchetă parlamentară, precum și discuțiunea din plenul Adunării Deputaților cu zece zile, [dată] cînd era anunțată sosirea lui Strousberg la București. Wächter adăuga că era departe de dînsul orice intențiune „de a critica cît de puțin actele emenate de la Onor Cameră”, dar, în calitatea sa de reprezentant al lui Strousberg, socotea indispensabil să atragă atențiunea primului ministru Ion Ghica că „discuțiunea și publicarea acestui raport al comisiunii va avea consecințele cele mai fatale”¹.

De notat că tot acest schimb de vederi se purta de Strousberg prin delegatul său Wächter... La acea dată nu mai rezida la Berlin nici un comisar al statului român. Steege părăsise Berlinul, iar T. Rosetti nu își luase încă în primire postul său.

O atitudine asemănătoare a adoptat dr. Strousberg și în ceea ce privea hotărîrea guvernului român de a proceda la constituirea tribunalelor de arbitraj. El se folosea de data

aceasta de același sistem de a-și face cunoscute părerile prin intermediul lui Wächter, agentul său din țară.

Astfel, la data de 8/20 februarie, Strousberg expedia o telegramă delegatului său din București, sosită a doua zi, în care își exprima, într-o formă destul de îndrăzneată — aproape insolentă — punctul său de vedere: „Nu recunosc dreptul unui juriu de arbitri pentru chestiunile de ordin tehnic”.

Merită să se sublinieze recomandarea cu care încheia Strousberg telegrama sa către Wächter: „Citiți d-lui ministru această depeșă”. Ea dovedea, odată mai mult, nu numai insolentă, dar și încrederea, poate, în sprijinul ce avea să primească pentru susținerea intereselor și punctelor sale de vedere.

Bineînțeles, Wächter se grăbi să aducă la cunoștiința guvernului comunicarea lui Strousberg prin scrisoarea sa din 10/22 februarie, avînd însă prudența și cuviința să întrebuițeze un alt ton.

Comunicările lui Strousberg, făcute la datele și în forma mai sus arătate, nu puteau rămîne fără răspuns din partea guvernului român... Răspunsul a fost dat prin intermediul lui Teodor Rosetti, pe calea unei note, purtînd data de 22 februarie/6 martie 1871.

Față de insolența cu care vorbise Strousberg, nu i se putea da un răspuns chiar curtenitor, ci unul scurt și categoric, la toate obiecțiunile și rezervele ridicate de concesiionar împotriva deciziunii guvernului român de a proceda la instituirea tribunalelor de arbitri...

Însărcinînd pe Teodor Rosetti cu înmînarea notei-răspuns, Sturdza adresează, totodată, lui Rosetti o lungă scrisoare purtînd aceeași dată de 22 februarie/6 martie, de un mare interes documentar și informativ. Valoarea ei constă în bogăția informațiilor date cu privire la chipul cum decuseseră discuțiunile între guvern și concesiionari și apoi în claritatea preciziunii cu care se rostea Sturdza asupra atitudinii ce avea de gînd să urmeze guvernul în viitorul apropiat. El punea în gardă pe Rosetti să nu se lase impresio-

nat de așa-zisele preocupări și intențiuni binevoitoare ale concesiionarilor față de demersurile ce era chemat să întreprindă la Berlin, îndemnîndu-l, totodată, să procedeze „cu cît de multă celeritate [repezițiune]” întru aplicarea instrucțiunilor primite.

De observat că Sturdza nu se sfîia să asigure pe Rosetti de situația în care se afla guvernul țării „de a fi pregătit a lua în ziua de 1 aprilie măsurile cele mai proprii în interesul nostru, în cazul cînd concesiionarii nu vor fi efectuat plata cuponului în 31 martie 1871”.

În textul scrisorii lui Sturdza se mai găseau expuse și alte diferite argumente de întrebuițat întru combaterea unor dintre pretențiunile nejustificate ale lui Strousberg în ce privește locul întrunirii comisiunii de arbitri. Și apoi se mai da și informațiunea interesantă, cunoscută la București, cu privire la felul sever cu care era judecat Strousberg chiar la Berlin de către Ministerul de Finanțe al Prusiei, precum și aprecierile privind pe bancherul Joseph Jacques de către marele și reputatul bancher Bleichröder...

Atitudine guvernului Ion Ghica, judecînd după măsurile luate față de compania concesiionară, nu putea conveni dr. Strousberg. Cercetările întreprinse de comisia de anchetă parlamentară, depunerea raportului [redactat de] A.D. Holban pe biroul Camerii și apoi publicarea și distribuirea lui între deputați, dar și în anumite cercuri politice, și comentariile făcute în presa vremii, vor fi avut darul să îngrijoreze în mod serios pe concesiionarii de la Berlin.

Întemeiat poate pe sprijinul politic ce spera să obțină din partea guvernului german, Strousberg adresa, prin intermediul reprezentantului său din București, o scrisoare în care se înfățișau propuneri cu caracter ultimativ, de natură să facă imposibilă orice încercare de înțelegere între guvern și compania concesiionară... Ion Ghica găsea potrivit să aducă la cunoștiința Adunării Deputaților conținutul acestor propuneri chiar în momentul cînd urma să înceapă dezbaterile în jurul raportului Holban...

¹ Raportul comisiunii parlamentare de cercetare redactat de A.D. Holban va fi depus pe biroul Adunării a doua zi, în ședința de la 11/23 februarie 1871, hotărîndu-se publicarea lui. Discuția asupra raportului va începe însă numai în ședința de la 24 februarie/8 martie — n.v.S.

Strousberg cerea guvernului să răspundă propunerilor sale categoric: da ori ba.

În cazul acceptării lor, delegatul concesionarului se arăta dispus să vină îndată la București spre a reglementa lucrările în acest înțeles. Se afirma, totodată, că valorile „rămase în depozitul guvernului român” (ipotecile consimțite de Strousberg Băncii Jacques asupra diferitelor imobile ale sale) constituiau o deplină garanție pentru executarea lucrărilor „încă nesăvârșite”; numai urmările războiului făcuseră cu neputință sau foarte anevoioasă realizarea acestor valori.

Iar drept concluzie la toate cele de mai sus, Strousberg mai adăuga că, în caz de refuz, „guvernul avea să răspundă pentru consecințe”.

„Mă sprijin pe dreptul meu și, prin urmare, refuz oricare plată a cuponului și voi ști a realiza, prin ajutorul guvernului meu, pretențiunile mele asupra marilor despăgubiri”.

Era greu să se mai adauge ceva în plus la toate aceste insolente. Era pentru prima dată că Strousberg înțelegea să recurgă și la argumente cu caracter politic, anunțind probabila intervenție a guver-

nului prusian în favoarea detentorilor de obligațiuni și, ca atare, implicit în favoarea companiei concesionare.

Aducând la cunoștință Camerei cuprinsul acestei scrisori, Ion Ghica comitea un act de abilitate politică personală, ce se va întoarce însă în curând împotriva întregului său cabinet... Scrisoarea [lui Strousberg] a avut darul să provoace o adevărată explozie de revoltă și indignare nu numai în incinta Adunării, dar, mai ales, judecând după articolele și comentariile publicate în presă, în opinia publică a țării.

Dar „afacerea Strousberg” și efectele sale vor continua să se afle — nu de puține ori cu implicații internaționale — pe primul plan al preocupărilor statului român, încă aproape un deceniu.

În octombrie 1871, România anulează concesiile acordată — în 1868, pe o perioadă de 90 ani —, consorțiului Strousberg, aflat practic în stare de faliment. Deținătorii de obligațiuni emise de Strousberg se asociază, obțin o serie de despăgubiri din partea acestuia și preluau toate drepturile și îndatoririle fostului concesionar. În februarie 1872, statul român concesiunea continuarea lucrărilor acestei societăți a acționarilor drumurilor de fier din România, societate care avea în frunte Casa S. Bleichröder din Berlin, precum și sprijinul politic al lui Bismarck.

În septembrie 1872 este dată oficial în exploatare linia Roman-Tecuci-Galați-Brăila-Buzău-Ploiești-București-Pitești (o linie existentă dinainte lega Bucureștiul de Giurgiu), iar în ianuarie 1875 se încheie și linia Pitești-Craiova-Vîrciorova.

În preocupările guvernului român se află acum problema conectării căilor noastre ferate cu liniile internaționale, prin joncțiuni la Vîrciorova și la Predeal (construirea liniei Ploiești-Predeal, care se va termina în 1879, va face obiectul altor concesiuni).

În același timp au loc unele neînțelegeri financiare între statul român și noua societate concesionară, apar o serie de conflicte, legate de modul de conducere și exploatare, și încep discuții în vederea unei răscumpărări a întregii rețele care făcuse inițial obiectul concesiunii Strousberg.

Întrerupte un timp, datorită pregătirii și desfășurării războiului din 1877, negocierile sînt reluate după încheierea acestuia; dar ele se desfășoară în condiții extrem de dificile, sub presiunea lui Bismarck, care condiționează însăși recunoașterea internațională a independenței naționale a României de modul cum se vor încheia tratativele.

Datorită tenacității cu care acționează guvernul român, se ajunge, totuși, la un acord,

în septembrie 1879, privind condițiile de răscumpărare. Prezentînd în Parlament proiectul de lege în acest scop, D.A. Sturdza, ministru de Finanțe în acel moment, a motivat amplu avantajele răscumpărării. La capătul unor aprinse dezbateri parlamentare, răscumpărarea a fost aprobată în decembrie 1879 și ianuarie 1880. La numai o lună după votarea legii, în februarie 1880, independența României era recunoscută de Germania, Anglia și Franța.

Complicațiile pe care le generase concesiile Strousberg se încheie. România dispune acum de o importantă rețea de cale ferată, indispensabilă dezvoltării economiei sale naționale.

La 1 aprilie 1880 este înființată prima direcție a Căilor Ferate Române; doi ani mai târziu, în 1882, este răscumpărată și linia Cernavodă-Constanța, construită și exploatată în timpul Imperiului otoman de compania engleză Barkley (care a construit și linia București-Giurgiu).

Într-un bilanț al diferitelor concesiuni acordate, s-a ajuns la concluzia că: „Liniiile construite de companiile străine au costat în medie 306 000 lei aur de km și au fost construite în condițiile cele mai proaste. Pentru că prețul era forțat, pe de o parte pentru a lungi traseul, pe de altă parte pentru a evita lucrările de artă, liniile au fost construite cu ocoluri mari, cu rampe și cu pante inutile. Calitatea lucrărilor a lăsat și ea foarte mult de dorit, nenumerate poduri, neavînd fundații suficiente, au fost luate de apele mari”¹.

Epoca concesiunilor de căi ferate s-a încheiat. Concluziile acestor experiențe — între care concesiunea Strousberg fusese cea mai plină de învățăminte — erau evidente pentru toată lumea.

După ce un antreprenor român leagă, în 1873-1874, prin linia Iași-Ungheni, căile noastre ferate cu cele din Rusia, între 1879 și 1881 se construiește linia Buzău-Mărășești, prima proiectată și realizată în întregime de specialiști români.

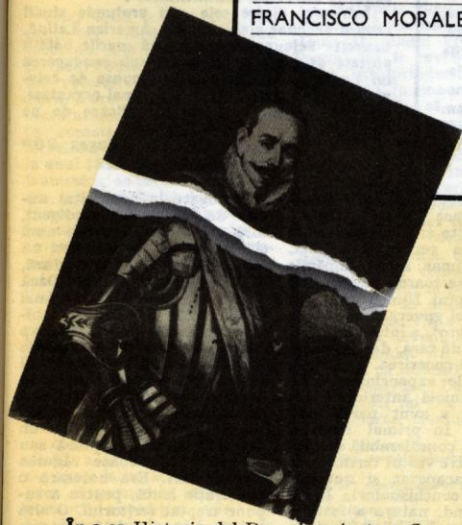
Costin MURGESCU

¹ N. Miclescu în *Enciclopedia României*, vol. IV, București, 1943, p. 50.

File din cronica chiliană

GLORIA ȘI PIEIREA UNUI CONCHISTADOR

FRANCISCO MORALES PADRÓN

În a sa Historia del Descubrimiento y Conquista de América (Istoria descoperirii și cuceririi Americii)¹, a cărei versiune românească se află în curs de apariție la Editura Științifică și Enciclopedică (traducere Esdra Alhasid; note și postfață Samuel Goldenberg), profesorul spaniol Francisco Morales Padrón consacră un capitol cuceririi actualului teritoriu al statului Chile de către spanioli, în secolul XVI. Publicăm câteva pagini din lucrarea istoricului spaniol.

Titlul și subtitlurile aparțin redacției noastre.

Acestul capitol din tomul lui Padrón l s-ar potrivi definirea: „fragmente dintr-un tablou istoric”.

Autorul înfățișează — cu erudiție și talent narativ — acțiunile militare ale detașamentelor de conchistadori care au pornit în campania pentru cucerirea teritoriului chilian, sugerează

impulsurile respectivei campanii — setea de putere și avuție (schițind rivalitatea dintre căpeteniile expediției, Pedro de Valdivia și Pedro Sancho de Hoz) — aduce pe prim plan un evantai de amănunte și întâmplări pitorești. Textul redă însă pe un spațiu relativ redus rezistența indienilor mapuche sau araucanilor (așa cum i-au numit spaniolii), atunci când consemnează dezastrul de la Tucapel, unde oștile

¹ Magazin Istoric, nr. 3/1979.

localnicilor, conduse de Lautaro, l-au nimicit pe invadatori. Dar, în pofida bogăției de fapte și întâmplări care evocă primii ani ai prezenței spaniole în Chile, relatările reprezintă, totuși, doar fragmente de tablouri istorice: este luminată — prea luminată — partea care înfățișează aventura militară a spaniolilor și rămâne în penumbră, uneori chiar în umbră, uraganul împotriviții indienilor mapuche, care l-au respins pe cel ce voia să le cotocească pământurile strămoșești. Este un fapt istoric că indienii mapuche reprezintă singurul neam din America pe care conchistadorii nu l-au putut supune. Dealtfel, în războaiele cu acești indieni, spaniolilor nici nu li se potrivește denumirea de conchistadori, care înseamnă „cuceritori”; în ținuturile de la Sud de Bio-Bio (Araucania)¹, colonialiștii nu s-au putut stabili nici chiar după unele bătălii câștigate, căci acestora le urmau veșnicele contraofensive mapuche, mereu mai numeroase, mereu mai nimicitoare.

Victoriile dobândite de araucani în ciocnirile militare cu spaniolii reprezintă cele mai glorioase expresii ale rezistenței împotriva penetrației colonialiste pe pământul american. Indienii mapuche își apărau glia și nimeni nu i-a putut supune, scrie chiar unul dintre

ofițerii trupelor spaniole, căpitanul Alonso de Ercilla y Zúñiga. Participând la bătăliile cu araucanii, el a fost atât de impresionat de vitejia legendară a acestora, încât le-a închinat poemul *La Araucana*, care l-a făcut celebru. O căpetenie militară a spaniolilor, Claudio Gay, scria despre „vitejia acestor bărbați de neînvinși și numărul cu adevărat impresionant al războinilor mapuche”.

În consens cu aceste aprecieri, sînt și cele ale unui cunoscut istoric chilian, Francisco A. Encina, pe care îl citam dintr-un eseu despre araucani: ceea ce l-a șocat cel mai tare pe spanioli „a fost energia militară desfășurată de indienii mapuche. Începînd cu bătălia de la Tucapel, nici un spaniol n-a mai privit războiul din Araucania drept o campanie obișnuită împotriva unor sălbatici, asemănătoare celor care aveau loc în preriile sau în pădurile din restul continentului”.

Într-unul dintre cele mai profunde studii asupra vechilor civilizații din America Latină, Laurette Sejourné apreciază că marile bătălii purtate de indienii mapuche, sub conducerea lui Lautaro, împotriva robiei impuse de colonialiști, reprezintă „războiul cel mai organizat, cel mai ingenios și cel mai eficace de pe continent”.

Eugen POP

Păduri, munți și mlaștini

În Chile s-a ajuns mai înții pe calea mării. Primii care au abordat țara au fost Magellan și Garcia de Loayza². Ceva mai târziu, în urma celor doi navigatori, a venit Simon de Alcazaba³, a cărui expediție, ca și cele anterioare, nu avea încă scop de cucerire. Dar adevărata descoperire a teritoriului Chile s-a făcut pe uscat. O descoperire oarecum tirzie, deoarece deșertul Atacama la Nord, Anzii la Răsărit și Pacificul la Sud și Apus au izolat pentru mulți ani această fișie de pământ de contactul cu centrele de expansiune spaniole.

În anul 1534, regele Spaniei, Carol Quintul, a împărțit regiunea situată la Sud de ecuator în patru mari zone, în sensul paralelei care o străbatea. Prima porțiune i-a fost

atribuită lui Francisco Pizarro⁴ și se numea „Noua Castilie”, iar celelalte trei cuprindeau o parte din teritoriul chilian. Chile a rămas, astfel, împărțit în trei sectoare, pentru tot atîta stăpîni. Numai unul dintre cei trei guvernatori, Diego de Almagro⁵, a intrat în Chile, descoperind țara, dar neconsolidîndu-și cucerirea.

Față de expansiunea colonială spaniolă anterioară, cea din Chile a avut particularitățile ei. În primul rînd, a existat o considerabilă disproporție între vastul teritoriu ce trebuia acaparat și numărul mic de conchistadori. În al doilea rînd, natura a fost un dușman implacabil; păduri dese, munți prăpăstioși, terenuri mlaștinoase și fluvii, în care pîndea moartea: „Niciodată natura nu a împiedicat trecerea oamenilor cu attea obstacole”, scria Ercilla.

¹ În 1529, conchistadorul spaniol Francisco Pizarro (1471 sau 1475-1541) primise dreptul de a cuceri Peruul. În 1533, el cucerise Guazo, centrul principal al incasilor, iar, în 1535 a fondat, aproape de ocean, Lima, un oraș frumos în stil spaniol.

² Conchistadorul spaniol Diego de Almagro l-a însoțit pe Pizarro în expediția din Panama și Peru și a descoperit regiunea platourilor înalte din Anzii Centrali, lacul Titicaca și deșertul Atacama (1535-1537).

Adăugate la nesfîrșitul număr de șefi de trib indigeni, care au trebuit învinși, unul cîte unul, aceste opreliști au făcut misiunea și mai dură, și de mai lungă durată. Dacă în fișia de pământ dintre Anzi și Pacific ar fi existat o unitate politică, un singur cap conducător indigen, marșul de la Nord la Sud ar fi fost mai ușor. Dispersarea politică în cătune, care nu formau nici măcar sate, a sporit dificultățile de pătrundere. Lipsea un personaj a cărui captură sau moarte să provoace căderea întregii țări. Era necesară o penetrație lentă, pentru a supune treptat teritoriul. O altă cauză care a dus la întîrzierea anexării acestui teritoriu au fost războaiele civile izbucnite în Peru, unde spaniolii își consolidaseră stăpînirea; lupta dintre spanioli a oprit afluența de oameni în Chile.

Cel care s-a încumetat totuși să supună țara a fost colonizatorul spaniol don Pedro de Valdivia. Marchizul Pizarro l-a numit comandantul trupelor sale, funcție în care a rămas patru ani. Fără a fi împins de lăcomie, Valdivia i-a cerut lui Pizarro să continue cucerirea teritoriului Chile și a obținut de la acesta consimțămîntul. La

¹ *Magazin Istoric*, nr. 1/1975.

² În 1525, spaniolul Garcia Jofre de Loayza a traversat Oceanul Atlantic și, trecînd prin strîmtorarea Magellan, a ajuns în Oceanul Pacific.

³ Descoperitor portughez în serviciul Spaniei, Simon de Alcazaba a explorat, în 1534, pămînturile situate între paralela 36 și strîmtorarea Magellan.

Cuzco, în capitala încășă, a rămas deschis biroul de recutare pentru oamenii care doreau să se înroleze în noua aventură. Cei care s-au prezentat au fost puțini, dar Pedro de Valdivia nu și-a pierdut entuziasmul din această cauză; dimpotrivă, și-a cheltuit pentru pregătiri întreaga moșie. De aceea au fost destui care l-au considerat un excentric. Era, de fapt, nebunia epocii. În ultimă instanță, Valdivia a recurs la negustori și la alte persoane care i-au acordat împrumuturi.

O conspirație eșuată

Cînd totul a fost gata, în decembrie 1539, el a dispus plecarea. Dar s-a ivit o nouă piedică: Pedro Sancho De Hoz, un veteran al cuceririi din Peru, care făcuse parte din secretariatul lui Pizarro și, în această calitate, scrisese o relatare a conchistei pînă la anul 1534. Stringînd o avere frumusească, se întorsese în Spania, unde cheltuisese tot ce cîștigase. Se alăturase atunci celor care solicitau guvernăminte americane și obținuse anumite drepturi asupra teritoriului Chile. De cum a sosit la Cuzco, în 1539, De Hoz a pretins conducerea expediției, care era gata de pornire. El se baza pe dispoziții de la rege, în timp ce titlurile pe care le invoca Valdivia proveneau de la Pizarro. De fapt, ambii aveau drepturi, căci autorizarea lui Pizarro se sprijinea pe o concesiune imperială. În sfîrșit, a intervenit Pizarro și s-a ajuns la un acord. Valdivia avea să pornească imediat cu membrii expediției sale, iar De Hoz trebuia să-l urmeze cu două corăbii, cîteva luni mai tîrziu. Această soluție de compromis avea să fie cauza unor discordii puternice.

În ianuarie 1540, expediția a părăsit Cuzco. Cei care lăsau în urma lor orașul incas nu erau mai mulți de doisprezece. Dar pe măsură ce înaintau în Sud, se adăugau alți și alți oameni. Printre ei se afla și o femeie, prima spaniolă care a pătruns în Chile: Inés Suárez, iubita lui Valdivia, o femeie de caracter, cu minte ascuțită. Era și ea originară din provincia Extremadura, ca și Valdivia, și

plecase în Indii în 1537, împreună cu o nepoată.

În aprilie 1540, Valdivia conta numai pe vreo 40 soldați. Dacă lucrurile continuau așa, întreprinderea trebuia abandonată. Atunci șeful expediției a făcut uz de un ultim mijloc: l-a trimis pe comandantul său, Pedro Gómez de Don Benito, în căutare de alimente și de oameni. În sfîrșit, numărul participanților a ajuns la peste 100. Expediția s-a îndreptat spre deșertul Atacama, unde s-a întîlnit cu Sancho De Hoz. Valdivia a avut norocul să lipească tocmai atunci din cort, spre care asociatul său s-a îndreptat glonț, cu intenția de a-l asasina. Venea din Lima cu gîndul obsedat că numai lui îi revenea conducerea întreprinderii. Valdivia s-a întors în mare grabă la bivouac și, în loc să-l condamne, i-a iertat pe conspiratori. Pe De Hoz a hotărît să-l urmărească îndeaproape, iar pe ceilalți, implicați în complot, i-a expulzat în Peru. În cele două luni de ședere în Atacama, el a înțeles că prezența lui De Hoz ca tovarăș reprezenta o problemă. Singura soluție a fost renunțarea lui Sancho De Hoz la pretenția de conducător al întreprinderii, pe care Valdivia a obținut-o. De Hoz a devenit, astfel, un simplu soldat în expediție. Se părea că atmosfera de tensiune dispăruse. Dar De Hoz și prietenii lui tot mai visau la preluarea conducerii.

Revolta araucanilor împotriva conchistadorilor

În p. 57: conchistadorul spaniol Pedro de Valdivia, ucis în lupta cu araucanii lui Lautaro

Marșul, plin de suferințe și de lipsuri, a fost reluat, pînă cînd spaniolii au descins în valea riului Copiapó. Indienii le erau ostili. Era o rezistență exasperantă. Pe de altă parte, între spanioli încolțea răzvrătirea, condusă, în тайнă, de Pedro Sancho De Hoz. Cînd Valdivia a părăsit doar pentru puțin timp tabăra, din Peru au sosit ultimele întăriri, cu care numărul oamenilor lui Valdivia a ajuns la 150. Printre noii veniți erau copisti, căpitani de vas, piloți de corăbii, meșteri de șantiere, felceri și bărbieri, fierari, croitori și chiar un paracliser! Nu lipseau străinii: italieni, greci, flamanzi, portughezi etc. Venise și Alonso de Chinchilla, conjurat cu Sancho De Hoz. Răzvrătirea, care începuse să se manifeste, a fost rețezată energic de către Inés Suárez, care a ordonat arestarea lui Chinchilla. Dar cînd Valdivia s-a înapoiat, i-a iertat din nou pe intriganți.

Acolo, în valea riului Copiapó, a început teritoriul lui Valdivia. El a denumit regiunea Noua Extremadura, luînd-o în stăpînire în numele Spaniei. Era o dovadă palpabilă, cea dintîi, a dorinței sale de independență față de Peru, față de Francisco Pizarro. Mai tîrziu, această rivină la autonomie va deveni realitate.

Expediția și-a continuat drumul, luptând într-una cu natura și cu cetele de indieni. În vecinătatea râului Mapocho, pe muntele Huelen (care înseamnă durere), spaniolii au fondat primul oraș chilian: Santiago del Nuevo Extremo, „la douăsprezece ale lunii februarie, anul o mie cinci sute și patruzeci și unu”. Imediat, Valdivia a înființat Consiliul comunal, o abilă armă politică, de la care aștepta mult pentru planurile sale cu privire la dependența directă față de rege, și nu față de Peru.

Valdivia îl iartă din nou pe De Hoz

În următori 25 ani spaniolii au fondat 150 orașe, dar multe dintre ele au fost cucerite de către indieni, mai ales în timpul unei mari răcoale.

În iunie 1541, Consiliul comunal din Santiago s-a reunit pentru a desemna un guvernator. Ședința l-a ales pe Valdivia guvernator al teritoriului Chile, „pînă cînd Majestatea Sa va hotărî altfel”.

Curlind după alegere, Valdivia a hotărît să exploateze zăcămintele aurifere din Margamarga și, totodată, a ordonat ca în Concón, o localitate din vecinătate, să se construiască o brigantină¹, pentru a stabili astfel legături cu Peru pe calea mării. Odată, aflîndu-se la Concón, el a primit o scrisoare foarte alarmanță de la locotenentul său, Alonso de Monroy, bărbat credincios și docil, care îi vorbea despre o conspirație la Santiago, în rîndul elementelor mereu ostile. Cu repeziune, Valdivia a pornit spre oraș. Numai ce părăsise Margamarga și Concón, că indienii s-au și răzvrătit și au ars brigantina. Guvernatorul a fost nevoit să revină la coastă, la Concón, ca să înăbușe rebeliunea. Dar și la Santiago era nevoie de prezența sa. Un dublu pericol înainta asupra orașului: conjurația spaniolilor nemulțumiți și masa indienilor.

În fruntea conspirației se afla, ca de obicei, Sancho De Hoz. Valdivia a lichidat conjurația, dar față de De Hoz

¹ Navă cu plinze, de dimensiuni reduse, cu două catarge.

a adoptat atitudinea sa inexplicabilă: l-a iertat și de data aceasta. A hotărît însă să atace un puternic nucleu indigen, a cărui amenințare plana asupra orașului Santiago. Și-a ales localitatea Cachapoal, situată spre Sud. Cu 90 oameni s-a îndreptat într-acolo, dar, în acest timp, indienii din Aconcagua s-au apropiat de Santiago. Dîndu-și seama de pericol, Alonso de Monroy a trimis repede mesageri în urma guvernatorului. Valdivia nu le-a dat însă atenție. În noaptea de 10 spre 11 septembrie 1541, cetele de indieni au înconjurat orașul. Santinela a dat urgent alarma. Atacul a fost tenace, iar apărarea îndrăgănită. Asediorii au pătruns pînă în piață. Salvarea spaniolilor au asigurat-o șarja cavaleriei și Inés Suárez, care i-a omorît pe șefii de trib ce-i erau ostateci.

La înapoiere, Valdivia a găsit orașul Santiago prefăcut în cenușă. Într-o scrisoare adresată regelui, el îi relatea: „Nu am rămas decît cu zdrențele cu care am purtat războiul și cu armele pe care le aveam în spinare, și cu două scoarfe, și un purceluș și o puică și un pui, și grîu numai pentru două gustări”. Odată distrusă brigantina, oamenii lui Valdivia rămăseseră izolați. Numai o expediție terestră în Peru putea pune capăt izolării. Pentru misiunea de a aduce oameni și provizii din Peru a fost desemnat Alonso de Monroy, ajutat de alți cinci oameni. Monedele de aur cu care au plecat, pentru a obține cu ele ajutoare, au fost turnate în șase scări de șa, tot atîtea mîner de sabie și două căni. Astfel, spaniolii au ascuns de ochii indienilor tezaurul transportat. În sfîrșit, în septembrie 1543, la Valparaiso ei au sosit pe o corabie din Peru. Izolarea era ruptă. Trebuia acum doar menținută legătura cu acest ținut. Pentru statornicirea ei, în aprilie-mai 1544 s-a întemeiat orașul La Serena, în valea golfului Coquimbo.

Lautaro în fruntea indigenilor

Totodată, genovezul Juan Bautista Pastene, care sosisse cu o navă, a fost însărcinat

să meargă pe calea mării spre Sud, în timp ce Francisco de Villagrán a înaintat pe uscat, tot spre Sud. Valdivia era grăbit să-și stabilească stăpînirea pînă în strîmtoarea Magellan, mai înainte ca împăratul să acorde altuia autoritatea asupra acestor teritorii. Dar trebuiau învinși unul cîte unul conducătorii indigeni, care se opuneau pătrunderii.

De aceea au fost necesare noi ajutoare din Peru, după care au fost trimiși Alonso de Monroy și Alonso de Ullua. În același timp, Valdivia a trimis o scrisoare lui Carol I, pentru a-l informa despre stadiul cuceririi în Chile. El i-a cerut, totodată, pentru el, guvernământul teritoriului Chile. Cînd cei doi emisari au sosit în Peru, țara se afla în plină rebeliune împotriva spaniolilor. Ei au reușit totuși să obțină două corăbii și oameni cu care au pornit spre Chile.

Valdivia s-a gîndit să-și ofere ajutorul delegatului coroanei spaniole, sosit în Peru, și să obțină astfel sprijinul necesar pentru consolidarea definitivă a stăpînirii spaniole în Chile. Mai înainte însă a întocmit un plan. A anunțat că acordă o permisie generală tuturor celor care vor să plece din țară. Mulți dintre ei, îmbogățiți, s-au năpustit să profite de această favoare. La Valparaiso se afla ancorată nava care urma să-i transporte pe ei împreună cu averile lor, care fuseseră îmbarcate. Guvernatorul i-a invitat la un ultim prînz de adio și, aproape de sfîrșitul agapei, Valdivia a pornit spre Peru, cu toate averile de pe navă. Odată ajuns în Peru, a contribuit la victoria regalștilor și, drept recompensă, a fost numit guvernator și căpitan general în Chile. Dar acasă îl așteptau alte necazuri. La Serena fusese distrusă. Ce se întimplase? Indienii din regiunile nordice se răscoalaseră și pusiseră orașul, omorîndu-l locuitorii.

Două luni după sosire, Valdivia a luat comanda luptei. Francisco de Villagrán a rămas în postul de locuitor. Sarcina imediată a fost reorganizarea pămînturilor din Nord și repopularea orașului La Serena, urmînd apoi înaintarea spre Sud. În 1550, Valdivia a pornit spre Sud. Iar-

na, cind se afla în valea Pen-co, a sosit și Juan Bautista Pastene cu o navă și cu ajutor în oameni. În 1551, cind ajunsesse la Concepcion, a sosit o altă corabie din Peru, aducind întăriri și știri despre locti-torul său, Francisco de Villa-grán, care se apropia cu oameni prin teritoriile argentineane.

În octombrie 1551, Valdivia a susținut o bătălie la Tolten, cu rezultat favorabil. Două luni mai târziu, guvernatorul s-a înapoiat pe fărurile Ca-utinului, iar fortăreața, ridi-cată inițial aici, s-a transfor-mat în orașul La Imperial. La cîteva zile distanță, a sosit Villagrán, traversînd An-zii dinspre Tucumán.

Valdivia a lipsit din Santi-ago doi ani. În primăvara lui 1552, el s-a înapoiat în Ca-pitală, unde a început disper-sarea trupelor. Alderete a ple-cat în Spania, în misiune ofi-cială, Francisco de Aguirre a pornit să străbată Anzii, pen-tru a lua în primire Tucumánul, iar Villagrán s-a în-dreptat spre Sud, în căutarea strîmtoării Magellan. Fărmi-țarea trupelor nu a fost o tac-tică bună. În ultima lună a anului 1553, a izbucnit re-beliunea indienilor. La început a fost un episod spontan, dar, prin succesul pe care l-a avut, s-a răsplîndit cu repeziune, devenind o răscoală, condusă de un fost paj al lui Valdivia, [araucanul] Lautaro. Insurec-ția s-a concentrat pe atacul nimitor a două forturi: Tu-capel și Puren. Dîndu-și seama de gravitatea situației, Valdivia a hotărît să por-nească el însuși în ajutorul fortului Tucapel. Alături, ga-lopau vreo 50 oameni. În acea zi, de 25 decembrie 1553, era o căldură înăbușitoare. Cînd au ajuns în dreptul for-tului, Valdivia și oamenii săi au găsit doar ruine și tăcere; forțele spaniole nu se vedeau. Indienii pîdeau în desigurile ce împrejmuiau esplanada. De-odată, ei au atacat, în frunte cu Lautaro. Unui val îi urmau altul și altul... Respinși, spa-niolii au căzut pe rînd. Nu s-a salvat nici unul. A murit și Pedro de Valdivia.

LABIRINTUL SUBTERAN DE LA LIMANU

(Urmare din p. 12)

s-ar fi aflat un centru de ex-ploatare a minereului de fier. Dar pentru o astfel de exploa-tare, nu era nevoie de con-strucții ca cele arătate, mai ales că scoaterea fierului se putea face mai rentabil într-o carieră deschisă. Se poate pre-supune și că amenajările res-pectiv au fost efectuate de către locuitorii orașului Cal-latis, ca o măsură de apărare în fața atacurilor goților din-tre anii 222 și 238. Dar pește-ra se află la vreo 8 km de Callatis și este greu de crezut că locuitorii ar fi parcurs această distanță cu întreg avu-tul lor, la vremuri de restriște. În plus, motivele artistice din pictură nu prezintă elemente de artă greacă caracteristică locuitorilor orașului, trăsături ce, în mod necesar, trebuiau să apară aici, dacă orașenii ar fi amenajat peștera.

Dovezile existente ne în-dreptătesc să considerăm că labirintul de la Limanu a fost realizat de o autoritate locală geto-dacică, ca măsură de apă-rare în fața pericolului roman. Relatarea lui Cassius Dio arătă că peștera era un loc de refugiu anume ales și pregă-tit, nu o cavernă întimplă-toare.

Dintre peșterile dobrogene, cea de la Limanu este singura care se apropie de descrierea lui Cassius Dio. Ea este sin-gura în măsură să justifice deplasarea unei armate romane, pentru asedierea unui loc de refugiu, de unde ideea reluării luptei împotriva romanilor putea să relinve.

Urmează, desigur, ca cerce-tările viitoare să lămurească mai amplu ipotezele formu-late cu semne de întrebare. Oricum, peștera de la Limanu se impune ca unul dintre mo-numentele care amintesc de trecutul zbuciumat, dar plin de dirzenie, eroism, cutezanță, inventivitate și iscusință al strămoșilor noștri, care au căutat, în fiecare moment al istoriei, să pună în valoare toate darurile acestor locuri pentru a-și păstra ființa, avu-tul și independența.

ALARMĂ ÎN ATLANTIC

(Urmare din p. 53)

tenent-comandorului C.E. Brid-geman, de pe corveta *Dianthus*. Bridgeman a detectat un submarin, l-a pierdut apoi din vedere, dar l-a redescoperit, împreună cu un altul nu prea departe de el. *Dianthus* a deschis focul cu singurul său tun de 4 țoli, desigur fără prea mari speranțe. Cele două submarine au intrat în sub-mersiune. Era exact ceea ce dorea Bridgeman, care cu hidrolocatorul său putea să le detecteze. Căutarea a fost de durată: o oră și jumătate. La căderea nopții, cînd Brid-geman era hotărît să renun-țe, un om de veghe a observat prin binoclu o navă dușmană. Era U-379. De îndată ce a fost încadrat de primele proiectile, submarinul a intrat în imer-siune. Detectat de hidroloca-torul corvetei, supus tirului grenadelor antisubmarine și avariat, U-379 a fost obligat să iasă la suprafață. *Dianthus* a lovit mai întîi submarinul cu etrava. O clipă, U-379 a dispărut sub apă, dar Brid-geman a lansat grenadele de alcîmire. De patru ori, sub-marinul s-a ridicat la suprafa-ță și de fiecare dată *Dianthus* l-a izbit cu toată puterea.

Sperînd că unii marinari germani s-ar mai putea salva, Bridgeman a lansat la apă o barcă pneumatică; după aceea, a pornit pentru a ajunge convoiul, care între timp se dis-tanțase.

În această fază a luptei au sosit și navele militare aliate trimise în ajutor, distrugătoa-rele *Blyshawica*, sub pavilion polonez, și *Broke* (american), acesta din urmă fiind dotat cu un aparat pentru detecta-re emisiunilor radio H/F/D/F².

Astfel, submarinele au putut fi reperate și obligate să intre în imersiune, unde au fost ата-cate cu grenade antisubmarine. Trei submersibile germane au suferit asemenea avarii, încît au fost silite să se reîntoarcă la bazele lor.

În românește de
Sergiu STANCIU

¹ 4 țol = 25,4 mm.
² H/F/D/F = High-Frequency Di-rection-Finding (Determinarea direc-ției prin unde de înaltă frecvență).

BERTHELOT ÎN ȚARA MOȘILOR

Despre vizita pe care șeful mistunit militare franceze în România, generalul Berthelot (nr. 12/1978), a efectuat-o în Țara Moșilor, la 9 ianuarie 1919, ne scrie ILIE CIUTESCU, din București. Cu acest prilej, după cum consemnează publicația Tulnicul moșilor, nr. 3/1919, oaspetelui francez i s-au oferit două daruri simbolice, evocatoare ale luptei românilor pentru drepturi sociale și naționale în zilele revoluției de la 1848: sabia tribunului revoluționar Ilie Măcelariu și tulnicul care a aparținut eroinei Pelaghia Rogu, fărâncă română, luptătoare în oastea lui Avram Iancu.

TIPĂRITURI ROMĂNEȘTI ÎN OAȘ

Sînt profesor de istorie la Școala generală Prilog, din comuna Orașu Nou, jud. Satu-Mare, ne scrie VASILE RUS, care ne mărturisește în continuare: În cadrul cercului de istorie din școală am încercat împreună cu elevii să scoatem la iveală tot ce poate fi legat de trecutul istoric al acestei zone. Printre alte mărturii istorice, am găsit și citeva tipărituri vechi românești, din sec. XVIII-XIX, leșite de sub tiparnițele moldovenești sau munteneste și a căror existență aici atestă străvechile legături dintre românii din Țara Oașului și frații lor de peste munți.

Dintre aceste tipărituri, corespondentul nostru menționează: *Evangeliiar (1723)*, *Evangelhelle (Iasi, 1761)*, *Antologhion (1837)* și *Legiuirea Caragea*, tipărită în privilegiata tipografie a dumezilor ot cismeaua răposatului întru fericire domn Mavrogheni din București, 1818. Este prima atestare a acestei colecții de legiuri într-un sat din Țara Oașului.

VETERANII

Dr. EUGEN ANASTASIU, din Sibiu, ne trimite această fotografie reproducă din revista Franceză L'Illustration, din 10 noiembrie 1928. Ea reprezintă un grup de veterani de la 1877, în vechile uniforme de cârmaci, defilând pe străzile orașului Constanța, în timpul serbărilor ce au avut loc, în noiembrie 1928, cu ocazia semicentenarului revenirii Dobrogei, această străduce provincie românească, la patria mamă (nr. 11, 12/1978).

PENTRU UNIRE

Pornind de la Cronica Marii Uniri (nr. 11, 12/1978), col. (r) GH. CIUREA, din Sibiu, evocă unele fapte din lupta românilor din comuna Polana Sărată, din fostul județ Trei Scăune pentru Unire, din care reținem: Printre numeroșii locuitori din această comună care, în timpurile stăpînirii austro-ungare, au trecut munții la frații lor din România, s-a aflat și Nicolae Enescu. Acesta a urmat cursurile Facultății de drept din București, apoi ale Școlii militare de infanterie, devenind ofițer activ în armata română. A fost comandant de batalion, apoi de regiment; pentru acte de bravură în bătălia de la Mărășești, a fost decorat cu Ordinul „Mihail Viteazul”.

CAPCANA DE LUPI

TOMA POPESCU, din com. Independența, jud. Galați, ne-a adresat mai de mult o întrebare căreia abia acum îi putem răspunde. Cititorul nostru se interesa dacă scriitorul francez Vercors (Jean Bruller) a mai reluat tema rezistenței antifasciste în vreo carte recentă. Iată că săptămînile trecute la Paris a apărut o nouă năvelă a lui Vercors, intitulată *Capcana de lupi*. Cartea a fost scoțită de criticii francezi drept o nouă contribuție la literatura antifascistă. Aprecind-o la valoarea artistică, Gilles Lambert, criticarul de la ziarul *Le Figaro*, îi subliniază semnificația istorică, arătînd că războiul, fiind demult terminat, își pierde lent contururile. Pentru oamenii sub 50 ani, el are doar înfățișarea istoriei, respectiv a faptelor povestite, asupra cărora plutește o îndoială și care pot fi denaturate. Astfel, nu se pretinde să credem că S.S.-iștii, așezți cuțit înțami, și-ar fi avut „demnitatea” lor, că faimoasele camere de gaze ar fi servit la... deparazitare, că deportații din lagărele de concentrare mureau de tifos nu din vina căldurilor, că bombardamentele asupra Germaniei naziste se puteau echivala cu atrocitățile naziste, că rezistența antifascistă nu ar fi fost altceva decît inversul colaboraționismului.

Acestor falsificatori imboldați de nostalgia trădării și a lășității îi se poate opune adevărul, inclusiv în literatură. Cu Tăcerea mării, scria în zorii eliberării, Vercors a făcut să răsună o voce gravă și dreaptă pe care cititorii i-au recunoscut-o. Acum, după 35 ani, Vercors rupe din nou tăcerea, reia dialogul istoriei și continuă povestirile de acolo de unde le-a lăsat.

Tot de curînd, Vercors a publicat un eseu intitulat

Sensul și nonsensul istoriei, în care pledează pentru găsirea sensului unor orientări în direcția lungului drum pentru eliberarea oamenilor de asuprire și nedreptate.

BIV, VEL

EUGEN DOBRE, din Timișoara, ne solicită să-i deslușim semnificația rangurilor de biv și vel în titlurile unor boieri români.

Mai întâi, precizăm că biv și vel nu semnifică anumite ranguri boierești, ci sînt două particule care însoțeau o titlatură boierească și care înseamnă: vel — mare, iar biv — fost. Astfel biv-vel-vornic are înțelesul de fost mare vornic (judecător al curții).

DREGĂTORII DIN 1797

Același interes pentru rangurile boierești din Țările române îl mărturisește și CRISTINA DUMITRIU, din București, care dorește să cunoască semnificațiile mai multor termeni înfățișați alături în paginile revistei noastre, cît și în alte lucrări. În cadrul Dicționarului istoric, din nr. 1, 5, 7, 8/1971, am explicat principalele dregători și ranguri boierești. Pe lângă acestea mai amintim: 1) vel vornicul obștilor; 2) vel logofătul obșteurilor, dregătorii create în 1797 de Alexandru Ipsilanti și ai căror titulari aveau următoarele îndatoriri:

— primul avea sarcina strîngerii tuturor dărilor de la locuitorii Bucureștilor, apoi i-au revenit obligații edilitare, privind dezvoltarea, salubritatea și siguranța publică în oraș;

— cel de-al doilea era un „maestru de ceremonii”, ordonînd festivitățile religioase și programele celor oficiale. (cf. Theodora Rădulescu — Sfîntul domnesc și alți mari dregători ai Țării Românești din sec. XVIII, în Revista Arhivelor, nr. 1/1972).

ÎN AMINTIREA PĂCII

Cînd, la 10 februarie 1947, România a semnat, la Paris, Tratatul de pace cu puterile Aliate și Asociație, ne scrie juristul EUGEN NEGRĂ, din Bistrița — în Transilvania a fost tipărită o foaie volanță, cu text bilingv, român și maghiar intitulată Plachetă în amintirea păcii (A Béke Emlékplakja). Sub un desen alegoric reprezentînd înfrîntarea dintre români și maghiari, se află poezia Pentru pace (A. Békert), din care reproducem această strofă: Să construim și să lucrăm, cu inimă și cu suflet/La muncă deci popor! Uniți-vă-n puteri! / Aici este pacea! A învins dreptatea! / În veclă să trăiască a vesniciei Pace!

STEMĂ

IOAN BUTUM, din Timișoara, membru al Societății Numismatice Române, ne semnaleză o stemă a Timișoarei din a doua jumătate a secolului XVI, pe care o reproducem în imaginea alăturată.

NUMELE TATĂLUI

În nr. 12/1975, p. 15, l-am înfățișat menționat pe tatăl meu, care a făcut parte din comitetul de conducere al coloniei române din Paris, ne scrie sculptorul GEORGE V.G. DEMETRESCU-BRĂILA, din București. Precizez că numele de familie nu este Dumitrescu-Brăila, cum a apărut în revistă.

Drept pentru care facem cuvenita rectificare.

PROTEJATUL LEILOR

VICTOR BARANGA și CONSTANTIN N. POPESCU, din București, ne semnaleză că în articolul Familia Mediei guvernează Florența (nr. 2/1979), se face, la un moment dat, o comparație cu David, care ar fi țesut nevădămat din groapa cu lei și că, la mijloc, trebuia să fie o confuzie.

Autorul articolului, prof. univ. Dumitru Almaș, răspunde: este, evident, vorba de profetul Daniel, care, dintr-o simplă scăpare de condei, a împrumutat un alt nume.

COLECȚIE DONATĂ

Sînt o pasionată a istoriei, ne scrie VASILICA PENESCU, din Rîmniciu Vlcea. Sînt abonată revistei Magazin istoric încă de la primul număr. Toate revistele pe care le-am primit de la început și pînă în prezent le-am donat Bibliotecii centrale din orașul meu, pentru sala de lectură a orașului Rîmniciu Vlcea.

O inițiativă pentru care, alături, de mulțumirile cititorilor vlcani — felicitările noastre.

EXPOZIȚIE ȘCOLARĂ

Despre activitatea unui cerc școlar de istorie, ne scrie ION COTOI, din com. Bănești, jud. Arad: acela al elevilor Liceului „Simion Bărnuțiu” din Jibou, jud. Sălaj. În cadrul celei de-a doua ediții a Festivalului național „Cîntarea României”, aceștia au organizat o expoziție de ceramică intitulată Permanența noastră în spațiul carpato-danubiano-pontic.

Nicolae MINEI

CERERI ȘI OFERTE

CAROL RĂDOI, alea Valea Siretului, nr. 2, bl. P3, ap. 134, București, solicită: nr. 1,2/1967; ofertă: nr. 5-9/1967; 4/1968; 1,3/1969; 5/1973.

IOAN OLAR, str. Karl Marx, nr. 20, ap. 30, Satu Mare, solicită: nr. 2,3/1967; ofertă: nr. 6-9/1967.

DUMITRU I. DUMITRESCU, str. 7 Drumuri, nr. 16, bl. 36B, ap. 2, București, solicită: nr. 4/1967; ofertă: nr. 6-8/1967; 1,7,8,10,11/1968; 4,11/1969; 1,7,9/1970; 3,8/1971; 4,8,12/1972; 2/1973; 4/1974; 10/1975.

DUMITRU BALOȘESCU, str. Hărmanului, nr. 25, bl. 32, ap. 11, Brașov, solicită: nr. 1/1967.

CONSTANTIN PRASNICU, str. G. Enescu, nr. 2 a, Iași, oferă colecția completă.

AUREL GHEORGHIU, str. Ciurea, nr. 14, bl. Y, ap. 40, București, oferă colecția completă.

ȘTEFAN PINTEA, str. Republicii, nr. 18, Alba Iulia, ofertă: nr. 12/1968; 10/1970.

VASILE GH. GURĂMULȚĂ, str. Republicii, nr. 338, Săscut, jud. Bacău, ofertă: nr. 7-12/1975; 1/1976.

FLORESCU GAVRIL, str. Prelungirea Ghencea, nr. 16-18, bl. A, ap. 31, București, oferă colecția completă.

ELENA MAREȘ, str. Drumul Taberilor, nr. 122, bl. OD, ap. 71, București, oferă colecția 1976-1978.

MACEDON POP, com. Rebrisoara, nr. 51, jud. Bistrița-Năsăud, solicită: nr. 3/1970; 2/1971; ofertă: nr. 1/1970; 3/1972.

VASILE TIFESCU, com. Panacl, jud. Suceava, solicită nr. 3/1967; 2/1968; 7,8,11/1970; 7/1971; 4-6/1972; 5-9/1974; 2,3,11/1976.

CONTENTS (Romanian History) I. IACOȘ May 1 in Romania • V. BORONEANȚ, T. CERGĂU Geto-Dacian History in Dobruđa • C. ȘERBAN The Romanians in the European Literature • V. LASCU, D. TUTU, J.E. JESSUP, P. PĂLTĂNEA 1877—1878: Romania Conquers Its Independence • Bucharest 1980: The XV-th. International Congress of Historical Sciences • G.D. HURMUZIADIS Romano-Hellenian Relations Throughout History • NOTI CONSTANTINIDI, LIVIU REBREANU 1929—1940: Witnesses for the Prosecution of Fascism • V. SLĂVESCU, C. MURGESCU The Strousberg Case

SOMMAIRE (Histoire roumaine) I. IACOȘ Le 1-er Mai en Roumanie • V. BORONEANȚ, T. CERGĂU Histoire des Géo-Daces en Dobroudja • C. ȘERBAN Les Roumains dans la littérature européenne • V. LASCU, D. TUTU, J.E. JESSUP, P. PĂLTĂNEA 1877—1878: La Roumanie conquiert son Indépendance • Bucarest 1980: Le XV-e Congrès International des Sciences Historiques • G.D. HURMUZIADIS Relations roumano-helléniques au cours de l'histoire • NOTI CONSTANTINIDI, LIVIU REBREANU 1929—1940: Témoignages antifascistes • V. SLĂVESCU, C. MURGESCU L'affaire Strousberg

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) И. ИАКОШ 1-ое Май в Румынии • В. БОРОНЯНЦ, Т. ЧЕРГЭУ Гето-дакийская история в Добрудже • К. ШЕРБАН Румыны в европейской литературе • В. ЛАСКУ, Д. ТУТУ, ДЖ.Е. ДЖЕСУП, П. ПЭЛТЭНЯ 1877—1878: Румыния завоевывает свою независимость • Бухарест 1980: XV-ый Международный Съезд исторических наук • Г.Д. ХУРМУЗИАДИС Румыно-эллинистские отношения в течении истории • НОТИ КОНСТАНТИНИДИ, ЛИВЮ РЕБРАНУ 1929—1940: Антифашистские свидетельства • В. СЛЭВЕСКУ, К. МУРДЖЕСКУ Дело Струсберг

INHALT (Rumänische Geschichte) I. IACOȘ 1 Mai in Rumänien • V. BORONEANȚ, T. CERGĂU Geto-dakische Geschichte in der Dobruđa • C. ȘERBAN Die Rumänen in der europäischen Literatur • V. LASCU, D. TUTU, J.E. JESSUP, P. PĂLTĂNEA 1877—1878: Rumänien erringt seine Unabhängigkeit • Bukarest 1980: Der XV. Internationale Historikerkongress • G.D. HURMUZIADIS Rumänisch-griechische Beziehungen im Laufe der Geschichte • NOTI CONSTANTINIDI, LIVIU REBREANU 1929—1940: Antifaschistische Bekenntnisse • V. SLĂVESCU, C. MURGESCU Die Sache Strousberg

SUMARIO (Historia rumana) I. IACOȘ 1 de Mayo en Rumania • V. BORONEANȚ, T. CERGĂU Historia geto-dacio en Dobrogea • C. ȘERBAN Los rumanos en la literatura europea • V. LASCU, D. TUTU, J.E. JESSUP, P. PĂLTĂNEA 1877—1878: Los romanos ganan la independencia • Bucarest 1980: el XV Congreso internacional de ciencias historicas • G.D. HURMUZIADIS Las relaciones rumano-elenas a lo largo de la historia • NOTI CONSTANTINIDI, LIVIU REBREANU 1929—1940: Testimonios antifascistas • V. SLĂVESCU, C. MURGESCU El asunto Strousberg

ABONNEMENTS : ILEXIM — Departamentul export-import presă, București, strada
13 Decembrie, nr. 3, P.O.B. 136-137, telex : 11226

magazin istoric

București, Intrarea Ministeriului, nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702, Cod 70 100, telefon 16 68 72.

REDACTORI: Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Dragomirescu, Ioan Lăcustă, Ioana Ursu-Năstășel, Ana-Maria Șerbănescu, Vasile Șimandan, Marian Ștefan
SECRETAR RESPONSABIL DE REDACȚIE: Valeriu Buduru
PREZENTAREA ARTISTICĂ: Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR: Anton Tănase
CORECTURA: Georgeta Apreotesel, Constanța Avram

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali, difuzorii din întreprinderi, instituții și de la sate. Prețul unui număr — 5 lei, abonamentul pe 6 luni — 30 lei, pe un an — 60 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scintei” — București

42 427

